

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Laura Laanemägi

**EESTI INIMKAUBANDUSE KOOSSEISU LAIA MÄÄRATLUSE
PROBLEMAATIKA**

Magistritöö

Juhendaja:

PhD Anneli Soo

Tartu

2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. INIMKAUBANDUSE KOOSSEISU KUJUNEMINE EESTIS.....	8
1.1 Orjastamise koosseis inimkaubanduse eelkäijana	8
1.2 Orjastamise koosseisu muutus inimkaubanduse koosseisuks	12
1.3 Inimkaubanduse koosseisu muudatused.....	16
2. INIMKAUBANDUSE OLEMUS	24
2.1 Inimkaubandus kui majanduslikku kasu taotlev kuritegevuse vorm.....	24
2.2 Inimkaubanduse käsitus ning võitlus selle vastu riikideülestes organisatsioonides.....	30
2.3 Inimkaubanduse käsitus teiste riikide praktikast tulenevalt	36
3. INIMKAUBANDUSE KOOSSEISU PROBLEEMID EESTIS	45
3.1 Koosseisu mittevastavus inimkaubanduse konventsioonile	45
3.2 Ebaselgus majandusliku kasu määratlemisel.....	49
3.3 Tööalase ärakasutamise väljajäämine inimkaubanduse mõiste alt.....	56
KOKKUVÕTE	61
PROBLEMS OF A BROAD DEFINITION OF THE COMPOSITION OF ESTONIAN TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS	65
Abstract.....	65
KASUTATUD KIRJANDUS.....	71
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	75
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	77
KASUTATUD VEEBIALLIKAD	78

SISSEJUHATUS

Euroopa Nõukogu inimkaubandust käsitleva raamotsuse seletuskirja kohaselt peetakse inimkaubandust “/.../ kogu maailmas üheks kõige raskemaks kuriteoliigiks, inimõiguste rängaks rikkumiseks, orjuse tänapäevaseks vormiks ja organiseeritud kuritegevuse seisukohast äärmiselt tulutoovaks äriks”.¹ Kuritegu hõlmab haavatavas seisundis olevate inimeste ärakasutamist kurjategijate poolt.² Inimkaubanduse tõttu kannatavad miljonid inimesed üle maailma, kuid inimkaubanduse mõistest saadakse aru mõnevõrra erinevalt. Inimkaubandus on kuritegu, mida on keeruline avastada.³ Üle 90% riikidest on kriminaliseerinud inimkaubanduse ning selle tõkestanud,⁴ et võidelda inimkaubanduse kui raske kuriteoliigi vastu. Hoolimata mitmetest rahvusvahelistest õigusaktidest, on inimkaubanduse koosseis erinevate riikide seadustes mõneti erinev, täpselt ei ole selge, mida inimkaubanduse mõiste endas hõlmab. Kuigi rahvusvaheliselt on inimkaubanduse mõiste üsna ühtselt ja selgelt sisustatud, siis erinevad riigid on rahvusvahelistest õigusaktidest tuleneva inimkaubanduse mõiste üle võtnud erinevalt. Siinjuures ei ole erandiks ka Eesti käsitus inimkaubandusest, kuna Eesti inimkaubanduse koosseis ei hõlma täpselt samu elemente, mis tulenevad rahvusvahelistest õigusaktidest. Eestis on seetõttu inimkaubanduse koosseisu sisustamine problemaatiline. Küll aga ei ole inimkaubandus Eesti jaoks võõras, sest rahvusvahelistes inimkaubandusealastes hinnangutes peetakse Eestit inimkaubanduse lähte-, transiidi- ja sihtriigiks (USA TIP aruanne, ÜRO, Euroopa Komisjon jne)⁵. Europol raportis tuuakse muuhulgas välja, et Eestist pärit inimesed on ühed enim raporteeritud inimkaubanduse ohvrid Euroopas.⁶

¹ EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON. NÕUKOGU RAAMOTSUS, milles käsitletakse inimkaubanduse ennetamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnustatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK {SEK(2009) 358} {SEK(2009) 359}. SELETUSKIRI, p 1.1. Arvutivõrgus: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009PC0136&from=ES> (05.09.2020).

² Europol Public Information. Situation Report. Trafficking in human beings in the EU. THE HAGUE, 2016, lk 5. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/situational_report_trafficking_in_human_beings-europol.pdf (05.09.2020).

³ Uudised. Euroopa Parlament. Inimkaubandus – raske kuritegu, mille tõttu kannatavad miljonid. 2017 Arvutivõrgus: <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/society/20171012STO85932/inimkaubandus-raske-kuritegu-mille-tottu-kannatavad-miljonid> (12.09.2020).

⁴ UNODC. GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. 2014, lk 1. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/GLOTIP_2014_full_report.pdf (28.09.2020).

⁵ European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Estonia, p 1. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/estonia_en (07.10.2020).

⁶ Europol Public Information. *Op cit*, lk 4, 23.

Karistusseadustik⁷ (KarS) käsitleb inimkaubandust isikuvastaste süütegude peatükis tervisevastaste süütegude jaos ühe vabadusevastase süüteona. Inimkaubanduse näol on tegemist esimese astme kuriteoga. Inimkaubanduse definitsioon tuleneb KarS §-st 133. Inimkaubanduse koosseisu sõnastus karistusseadustiku magistritöö kirjutamise ajal kehtiva redaktsiooni kohaselt on järgmine: “Inimese asetamise eest majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivald, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega, – karistatakse ühe- kuni seitsmeaastase vangistusega.”

Eelnevast nähtub, et inimkaubanduse koosseis karistusseadustikus on laialivalgub ja hõlmab mitmeid erinevaid tegusid, nendehulgas selliseid, millel ei ole majandusliku kasu eesmärki. See omakorda tekitab magistritöö autori hinnangul probleemi inimkaubanduse määratluses. Käesoleva magistritöö peamise eesmärgina proovib magistritöö autor leida vastuse küsimusele, kas rahvusvahelised õigusaktid on tinginud niivõrd laia inimkaubanduse koosseisu, kui seda on karistusseadustikus. Sealhulgas hindab magistritöö autor, kas majandusliku kasu määramine inimkaubanduse koosseisu kvalifitseerimiseks on oluline ning milliseid ebaselgusi tekitab majandusliku kasu määratlus kehtiva karistusseadustiku kohaselt. Kuigi inimkaubanduse koosseis on lai ning vajab just selles osas analüüsimist, selgus magistritöö kirjutamise käigus, et inimkaubanduse koosseis Eestis ei käsitle vaatamata laiale hõlmatusel kõiki riigiülestest inimkaubandust käsitlevatest õigusaktidest tulenevaid elemente, sh tööalast ärakasutamist. Magistritöö autor leiab, et on irooniline, et koosseis peaks olema praegusest veel laiem. Magistritöös on selle vastuolu tõttu analüüsitud ka probleemkohta seoses tööalase ärakasutamise kriminaliseerimise regulatsiooniga Eestis. Uurimisküsimus, millele käesolev magistritöö vastab, on järgmine: kas Eesti inimkaubanduse koosseis esinevad probleemid-ebaselgus seoses sellega, kas majanduslik kasu inimkaubanduse koosseisus on või peaks olema inimkaubanduse määrav tunnus ja tööalase ärakasutamise väljajäämine inimkaubanduse mõiste alt- on tingitud rahvusvahelistest mõjutustest või Eesti seadusandja tehtud otsustest. Sellele küsimusele vastuse leidmiseks ei piisa üksnes Eesti seaduste tõlgendamisest, vaid tuleb tugineda ka rahvusvahelistele juhistele ning nõuetele, uuringutele ja teiste riikide õigusele.

⁷ Karistusseadustik. - RT I, 10.07.2020, 18.

Inimkaubanduse koosseis Eestis on välja kujunenud orjastamise koosseisust. Seadusandja on teo inimkaubanduseks kvalifitseerimisel teinud mitmeid olulisi muudatusi. Uuendusi koosseisus on tehtud ka inimkaubanduse koosseisu kehtivusaja vältel. Majandusliku kasu aspektist lähtudes ei ole selge, kas ja miks on majanduslik kasu inimkaubanduse defineerimisel oluline. Vaatamata sellele, et karistusseadustiku koosseis 2017. aastal majandusliku kasu tuvastamist ei nõudnud, jõudis Riigikohus 2017. aastal seisukohale, milles käsitleti majanduslikku iseloomu kui inimkaubanduse koosseisu vajalikku elementi. Riigikohtu kriminaalkolleegium tõi välja seisukoha, et kuigi seadus ei nimeta inimkaubanduse koosseisu täitmise olulise komponendina majandusliku kasu saamise eesmärki, siis on KarS §-s 133 sisalduva inimkaubanduse koosseisu täitmiseks määrava tähtsusega teo majandusliku iseloomu tuvastamine.⁸

Riigikohtu poolt seaduse tõlgendamine selliselt, et inimkaubanduse kvalifitseerimise seisukohalt on vajalik tuvastada teo majanduslik iseloom, tingis seadusandja poolt seaduse muudatuse. Aastal 2019 muutis seadusandja inimkaubanduse koosseisu selliselt, et koosseisu lisati majandusliku kasu saavutamise eesmärk teo toimepanemisel. Küll aga lisandus fraas seadusesse sõnastuses “/.../ majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta /.../”. Majandusliku kasu saamise eesmärk inimkaubanduseks kvalifitseeritava teo toimepanemisel ei ole Eesti karistusseadustiku järgi endiselt kohustuslik, kuriteo saab toime panna nii majandusliku kasu saamise eesmärgil kui ilma selleta. Järelikult ei ole koosseisu kohaselt teo majandusliku kasu tuvastamine ilmingimata vajalik. Sellest tekib aga küsimus, kas inimkaubanduse koosseis ei ole liiga laialivalgud.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on teinud inimkaubandust käsitleva lahendi, milles leiti, et majandusliku iseloomu tuvastamine inimkaubanduse toimepanemisel on nõutav olenemata sellest, et seadus seda lahendi tegemise ajal otsesõnu ei käskinud tuvastada. Riigikohtu kriminaalkolleegium pole oma seisukoha selgituseks asjakohaseid põhjendusi välja toonud. Sellise olukorra tõttu tuleb kindlaks teha, kuidas käsitletakse majanduslikku kasu saamist inimkaubanduse toimepanemisel muuhulgas Euroopa Liidu õigusaktides. Samuti tuleb hinnata, kuidas käsitlevad teised riigid majandusliku kasu tuvastamise vajalikkust inimkaubanduse koosseisus. Analüüsimist vajab asjaolu, kas sellises olukorras, kus teo toimepanijal ei tuvastata majandusliku kasu saamise eesmärki, on tegemist inimkaubandusega. Majandusliku kasu olulisust inimkaubanduse toimepanemise hindamisel rõhutab näiteks Euroopa Politseiameti

⁸ RKKKo 1-17-689, p 2.

(Europoli) koostatud raport.⁹ Majanduslik kasu on teo toimepanijale inimkaubandusega kaasnevaks tagajärjeks, kuid vajab hindamist, kas see on inimkaubanduse koosseisu täitmiseks määrava tähtsusega.

Seoses Eestis esineva teise inimkaubandusega seotud probleemiga märgib magistritöö autor, et inimkaubandust käsitlevas õiguskirjanduses loetakse inimkaubanduseks muuhulgas ka tööalast ärakasutamist. Sealhulgas on esilekerkivaks probleemiks minimaalse töötasu maksmine või tasustamata töö tegemisele sundimine.¹⁰ Karistusseadustiku kohaselt viitab tööalasele ärakasutamisele väljend “töötamine tavapäratutel tingimustel” inimkaubanduse koosseisus. Tuleb analüüsida, kas karistusseadustiku inimkaubanduse teokirjeldus vastab tööalasele ärakasutamisele, mida õiguskirjanduses käsitletakse. Eestis on tööalane ärakasutamise vähene käsitlus inimkaubanduse koosseisus¹¹ üheks probleemiks, mida autor käesoleva magistritöö raames analüüsib.

Käesolev magistritöö inimkaubanduse koosseisu analüüsimiseks on õigusdogmaatiline, kus kasutatakse meetoditena tõlgendamist, süstematiseerimist ja võrdlemist. Magistritöös võrreldakse erinevaid varasemalt kehtinud ja käesoleval hetkel kehtivaid karistusseadustiku redaktsioone. Samuti võrreldakse karistusseadustiku redaktsioone rahvusvaheliste õigusaktidega. Magistritöö autor tugineb erinevatele õigusaktidele, nende seletuskirjadele, Eesti kohtupraktikale ning inimkaubanduse teemalisele õiguskirjandusele. Magistritöö on jagatud kolmeks peatükiks, et kirjeldatud meetoditel anda vastus tõstatatud uurimisküsimustele.

Esimeses peatükis annab autor ülevaate sellest, millised muudatused on läbi teinud orjastamise koosseis ning kuidas on orjastamise koosseisust kujunenud inimkaubanduse koosseis. Teise peatükis toob autor välja, miks peab inimkaubandus olema kriminaliseeritud, kui palju sellega teenitakse majanduslikku kasu, kuidas käsitletakse inimkaubandust rahvusvahelistes õigusaktides, mis on Eesti jaoks siduvad. Samuti saab sellest peatükist ülevaate inimkaubanduse vastu võitlemise kohta Euroopa Liidus. Lisaks eelnevale on teises peatükis välja toodud teiste riikide käsitlus inimkaubandusest. Riikidest on käsitletud Soome, Rootsi,

⁹ Europol Public Information. *Op cit.* Lk 3-5, 13.

¹⁰ Surtees, R. Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe. Considering the Other Side of Human Trafficking. *European Journal of Criminology*. Austria, 2008, lk 58. Arvutivõrgus: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.915.9162&rep=rep1&type=pdf> (10.01.2021).

¹¹ Kadri Soo ja Anna Markina on välja toonud, et üheks põhjuseks, miks Eestis ei tuvastatud tööalase ärakasutamise juhtumeid, võib olla vastava pädevuse puudumine õiguskaitseorganitel. - Soo, K.; Markina, A. Tööjõumigratsiooni varjatud pool: Eesti inimeste tööalase ärakasutamise kogemused välismaal. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2014, lk 9. Arvutivõrgus: <http://ft.ee/admin/upload/files/Raport2.pdf> (14.02.2021).

Saksamaa, Austria ning Itaalia karistusseadustikes kehtestatud inimkaubandust hõlmavaid koosseise. Need riigid on valitud tulenevalt sellest, et kajastada inimkaubanduse käsitlust nii Põhja-, Kesk kui ka Lõuna- Euroopas. Magistritöö autor tegi selles osas juhusliku valiku, milliseid riike igast piirkonnast käsitleda. Kolmanda peatüki eesmärk on analüüsida Eesti inimkaubanduse koosseisus esilekerkivaid probleeme tulenevalt õiguskirjandusest, kohtupraktikast ning rahvusvahelise inimkaubandusevastase võitluse jaoks loodud organisatsiooni GRETA hinnangust Eesti inimkaubanduse koosseisule. Kolmandas peatükis on Eestis esilekerkiva probleemina käsitletud inimkaubanduse ebaselgust ning tööalase ärakasutamise liialt vähest käsitlemist ametiasutuste poolt.

Käesoleva magistritöö autorile teadaolevalt on varasemalt kirjutatud vähemalt 10 inimkaubanduse teemalist magistritööd.¹² Varasemates magistritöödes on käsitletud inimkaubanduse olemust, selle vastavust siseriiklikule ja rahvusvahelisele õigusele, inimkaubanduse vastu võitlemist ja selle tõkestamise võimalusi, aga ka sunniviisilist töötamist ning tööalast ärakasutamist. Küll aga ei arvesta varasemalt kirjutatud magistritööd viimast inimkaubanduse koosseisus läbi viidud muudatust 2019. a seadusemuudatusega. Seetõttu erineb käesolev magistritöö varasemalt kirjutatud magistritöödest. Varasemalt ei ole inimkaubandust käesoleva magistritöö aspektist ehk rahvusvaheliste õigusaktide mõjutustel koosseisu kujunemisest ning Eesti inimkaubanduse probleemkohtadest lähtuvalt, st majandusliku kasu aspektist ning tööalase eksploateerimise vähese käsitlemisega seonduvalt analüüsitud. Käesolev magistritöö on selles osas uudne. Tööd iseloomustavateks märksõnadeks on inimkaubanduse koosseisu muutused, rahvusvaheliste õigusaktide mõju Eesti inimkaubanduse koosseisule, majanduslik kasu inimkaubanduse koosseisu tunnuseks, tööalane ärakasutamine inimkaubanduse koosseisuteona.

¹² Neist uuemad on 2014. aastal Reinuste, K. poolt kirjutatud magistritöö teemal “Inimkaubanduse vastane võitlus Euroopa Liidu institutsioonides ning nende omavaheline koostöö”, 2018. aastal Kippar, M. poolt kirjutatud magistritöö teemal “Inimkaubanduse õiguslik regulatsioon Eestis- selle vastavus Euroopa Liidu ja rahvusvahelisele õigusele” ning 2019. aastal Kõima, M. poolt kirjutatud magistritöö teemal “Inimkaubandus kui rahapesu eelkuritegu ning selle tõkestamine läbi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete”.

1. INIMKAUBANDUSE KOOSSEISU KUJUNEMINE EESTIS

1.1 Orjastamise koosseis inimkaubanduse eelkäijana

Ei ole selgelt määratletav, millises kontekstis töötati välja mõiste inimsusevastased kuriteod, kuid inimsusevastaste kuritegude algust seostava mõned autorid orjanduse ja orjakaubandusega. Inimsusevastaste kuritegude mõiste on arenenud rahvusvahelise tavaõiguse alusel ja rahvusvaheliste kohtute jurisdiktsioonide kaudu.¹³ Karistusseadustiku muutmise eest vastutava Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talitluse nõunikud on välja toonud, et “ajalooliselt on eristatud orjapidamist, orjaks muutmist (orjastamist kitsamas tähenduses) ja kauplemist orjadega”.¹⁴ Käesoleva magistritöö eesmärki arvestades vajab analüüsimist, millist rolli omavad rahvusvahelised õigusaktid juba orjastamise koosseisu muudatustes, kas juba sellel perioodil oli analüüsitava koosseisu hõlmatus lai.

Karistusseadustiku esimeses redaktsioonis ei nimetatud KarS §-i 133 inimkaubanduse koosseisuks, vaid see kandis nimetust orjastamine. Orjastamise koosseis oli karistusseadustiku esimeses kehtinud redaktsioonis (jõustunud 01.09.2002) sõnastatud järgnevalt: “vägivalla või pettusega inimese asetamise eest olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest - karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.”¹⁵ Karistusseadustiku esimese redaktsiooni seletuskirja kohaselt kasutatakse sundi või pettust selleks, et asetada teine inimene olukorda, kus teda sunnitakse kellegi teise kasuks töötama või “/.../ täitma muid alandavaid kohustusi /.../”¹⁶, samuti isiku sellises olukorras hoidmine. Orjastamine hõlmab klassikalises mõttes orjapidamist ehk isiku hoidmist kurjategija kontrolli all, samuti aga ka ohvri töö viljade omandamist.¹⁷ Ohvri töö viljade omandamine on ainus käsitlus, mida saab samastada tööalase ärakasutamise kui inimkaubanduse vormina hetkel kehtiva koosseisu kohaselt. Orjastamise koosseis hõlmab ka orjapidamisele sarnaste tegudena võlaorjust, isiku kasutamist prostituudina jne. Orjastamine oli enne karistusseadustikku kehtinud kriminaalkoodeksiga võrreldes uus

¹³ United Nations. Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. Arvutivõrgus: <https://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.shtml> (14.02.2021).

¹⁴ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Tallinn, 2011, lk 3. Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/813e8e7b-cb63-41bb-95bc-ab571eeee7dd#87> (02.01.2021).

¹⁵ Karistusseadustik. - RT I 2002, 86, 504.

¹⁶ Karistusseadustik 119 SE. Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 2001, lk 92. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelvoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-af2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik> (20.02.2021).

¹⁷ *Ibidem*.

süütegu, kuid selle teo kriminaliseerimise vajadus tulenes üldtunnustatud rahvusvahelistest konventsioonidest, kus kuriteoks on inimestega kaubitsemine ja nende orjuses hoidmine.¹⁸ Juba esimest kehtinud karistusseadustiku redaktsiooni mõjutasid seega rahvusvahelised õigusaktid, mis Eesti õigusesse üle võetud olid, küll aga ei saa veel asuda seisukohale koosseisu laiahaardelisuse osas.

01.02.2007 viidi karistusseadustikus läbi muudatus, millega täiendati orjastamise koosseisu. Sellest ajast alates hakkas orjastamise koosseis kehtima selliselt, et teo kriminaliseerimisel kohaldatakse kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist.¹⁹ Orjastamine oli üks kuritegudest, mille puhul nähti ette “/.../ varalise karistuse kaotamise kompenseerimiseks /.../ kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimine”.²⁰ Seaduseelnõu seletuskirja kohaselt nähti kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimine ette selliste kuritegude puhul, mis on kas organiseeritud kuritegevusega seostatavad või majandusliku kasu saamise eesmärgile suunatud.²¹ Laiendatud vara konfiskeerimise nõue tulenes Euroopa Nõukogu raamotsusest²², mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist. Karistusseadustiku vastava muudatuse eesmärk oli seeläbi muuhulgas rahvusvahelise koostöö parendamine, sest oluline on rahvusvaheliselt sarnastest põhimõtetest lähtumine.²³

Alates 15.03.2007. aastast, mil jõustus järjekordne karistusseadustiku redaktsioon, leidis aset orjastamise koosseisu muudatus. Selle muudatusega täiendati koosseisu sõnastust selliselt, et inimese asetamine olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, ei olnud karistatav üksnes teo toimepanemisel vägivalla või pettusega, vaid ka inimese abitu seisundi ärakasutamisega. Seega koosseisu lisandus väljend “abitu seisundi ärakasutamisega” karistatavuse kohta.²⁴ Rohkem muudatusi seoses tööalase ärakasutamisega antud koosseisu muutmine ei hõlmanud.

¹⁸ *Ibidem*, lk 92.

¹⁹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus - RT I 2007, 2, 7.

²⁰ Rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/eelvaadeSeadusUudis/255#2> (12.10.2020).

²¹ *Ibidem*.

²² Nõukogu Raamotsus 2005/212/JSK, 24. veebruar 2005, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist. Euroopa Liidu Teataja L 68, 15.3.2005, lk 49-51.

²³ Rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. *Op cit*.

²⁴ Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduste muutmise seadus. - RT I 2007, 13, 69.

Eelnevalt välja toodud karistusseadustiku muudatuse põhjus peitub Eesti seaduste kooskõlastamises rahvusvaheliste õigusaktidega. Orjastamise koosseisu lisandus abitu seisundi ärakasutamine kui orjastamise toimepanemise vorm, sest Euroopa Liidu Nõukogu 19. juuli 2002. a inimkaubanduse vastu võitlemise raamotsuse (2002/629/JSK)²⁵ (edaspidi nimetatud kui inimkaubanduse raamotsus) inimkaubanduse definitsioon oli laiem kui karistusseadustiku koosseis orjastamise kohta. 2002. a kuni 2011. a kehtinud Nõukogu raamotsuses inimkaubanduse vastu võitlemise kohta oli sõnastus inimkaubanduse kohta järgmine: “Inimkaubandus on põhiliste inimõiguste ja inimväärikuse tõsine rikkumine ja sellega kaasneb julm käitumine, nagu sotsiaalselt kaitsetute isikute kuritarvitamine ja petmine ning vägivalda, ähvarduse, võlaorjuse ja sunni meetodite rakendamine”. Varasemalt kehtinud karistusseadustiku koosseis tuli viia kooskõlla Euroopa Liidu õigusaktiga, sest orjastamise definitsioon ei hõlmanud täielikult inimkaubanduse raamotsuses nimetatud orjastamise või kaubitsemise viise. Abitu seisundi ärakasutamine vastas raamotsuse punktile, mis käsitles võimu või kaitsetu seisundi kuritarvitamist “/.../ nii, et isikul ei ole allumisele reaalselt ja vastuvõetavat alternatiivi”. Karistusseadustiku seletuskirja kohaselt tuleb isiku abitus seisundis oleku hindamiseks lähtuda eelkõige isiku vanusest ja tema vaimsest seisundist. Alaealiste puhul tuleb abitu seisundi ärakasutamise hindamisel olla eriti tähelepanelik, sest nende arusaamisvõime olukorrast ei pruugi olla piisav, samuti on nad teiste isikute poolt kergemini mõjutatavad. Abitus seisus isikuks loetakse karistusseadustiku seletuskirja kohaselt ka isik, “/.../ kes on teadvuseta või tugevas joobes”²⁶, samuti kannatanu sõltuvus kuriteo toimepanijast. Abitu seisundi ärakasutamine võib lisaks väljenduda ka teo toimepanija poolt “/.../ võimu kasutamises, sellega ähvardamises või sõltlases sellise kartuse teadlikus tekitamises ilma vägivaldta, ning sel juhul peaks tegemist olema tõepoolest olukorraga, kus isikul ei ole allumisele reaalselt alternatiivi”.²⁷

Inimkaubanduse raamotsusele tuginedes täiendati orjastamise koosseisu karistusseadustikus ka juriidilise isiku vastutusega. Juriidilise isiku vastutus tähendab seejuures näiteks ettevõtja vastutust olukorras, kus ta kasutab kaubitsetud isikute suhtes sunniviisilist tööd, samuti on juriidilise isiku vastutuseks tööandja vastutus olukorras, kus ta aitab kaasa isikute kaubitsemisele.²⁸

²⁵ Nõukogu raamotsus, 19. juuli 2002, inimkaubanduse vastu võitlemise kohta (2002/629/JSK). Euroopa Liidu Teataja L 203, 01/08/2002 Lk 0001 - 0004.

²⁶ Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduse muutmise seadus. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/ee/laadeSeadusUudis/278#2> (03.12.2020).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

Esimene kehtinud orjastamise koosseis (01.09.2002. a.- 23.10.2002. a.) erines magistritöö kirjutamise ajal kehtivast inimkaubanduse koosseisust (sellises sõnastuses kehtiv alates 01.07.2019. a), eelkõige objektiivse koosseisu poolest. Inimkaubanduse koosseisus on täiendatud tunnuseid, mille poolest saab hinnata, millisel juhul on tegemist inimkaubandusega. Nimelt oli esimeses orjastamise koosseisus koosseisutegudena nimetatud üksnes inimese asetamine olukorda, kus ta on sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi. Hetkel kehtivas inimkaubanduse koosseisus on nimetatud tegusid, millega antud koosseis täidetakse, välja toodud tunduvalt rohkem kui orjastamise koosseisus. Nendeks on nii sunnitud abiellumine, töötamine tavapäratutel tingimustel, prostitutsiooniga tegelemine, kerjamine, kuriteo toimepanemine, muu vastumeelse kohustuse täitmine või inimese sellises olukorras hoidmine juhul, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivald, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamisega, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundu või haavatava seisundi ärakasutamisega.

Lisaks objektiivse koosseisu täiendustele on orjastamise koosseisu ja käesoleva magistritöö kirjutamise ajal kehtiva inimkaubanduse koosseisu võrreldes toimunud muudatus teo karistatavuse aspektist lähtudes. Inimkaubanduse eest on maksimaalse karistusena lubatud kuni seitsmeaastane vabadusekaotus, kuid orjastamise koosseisus oli teo eest karistusena lubatud kuni viieaastane vabadusekaotus. Raskendatud asjaoludel on maksimaalne karistusmäär inimkaubanduse toimepanemise eest kuni viisteist aastat vangistust, mis on samuti suurenenud võrreldes orjastamise koosseisuga, kus maksimaalne karistus oli kuni kaheteistkümneaastane vabadusekaotus. Karistatavuse aspekti muutused on arusaadavalt tingitud teo asjaolude põhjalikumast käsitlesest ning antud asjaolude analüüsil käesoleva magistritöö autor pikemalt ei peatu.

Käesolevast peatükis analüüsitust nähtub, et juba orjastamise koosseisu kehtestamine ning selle koosseisu muudatused on toimunud suures osas rahvusvahelistele õigusaktide tõttu. Kuivõrd Eesti on ühinenud mitmete inimkaubandust käsitlevate riigiüleste õigusaktidega, tuleb ka karistusseadustik nendega kooskõlas hoida. Läbi karistusseadustiku muudatuste on Eesti seadusandja püüdnud tagada selle vastavuse rahvusvahelistele õigusaktidele ning läbi analüüsitud muudatuste on alguse saanud analüüsitava koosseisu järkjärguline laiemaks muutumine.

1.2 Orjastamise koosseisu muutus inimkaubanduse koosseisuks

Orjastamise koosseis kehtis Eestis rahvusvaheliste õigusaktide mõjutusel alates esimesest karistusseadustiku redaktsioonist, mis jõustus 01.09.2002. Orjastamine oli üheks inimkaubanduse eesmärgiks.^{29 30} Teiste riikide autorid on nentunud fakti, et inimkaubandus ei ole hiljutine nähtus, vaid see on tänapäeva versioon orjusest. Välja on toodud, et inimkaubandus tänapäeval ületab riigipiire, ei sõltu ohvrite rassist ega etnilisest päritolust. Inimkaubandus toimub tänapäeval sageli märkamatuks ning seetõttu jääb see tihtipeale avastamatuks, kuid just seetõttu on oluline analüüsida selle kuriteo kõiki vorme.³¹ Orjastamise (orjakaubanduse) kontseptsioon ei võimaldanud adekvaatselt sisustada inimkaubanduse mõistet, kuna orjastamine on oma olemuselt tunduvalt kitsam mõiste kui inimkaubandus. Eelnevas peatükis analüüsitud muudatustega jõudis orjastamise koosseis rahvusvaheliste õigusaktide mõjutustel küll teha läbi muudatusi ja muutuda hõlmatuselt laiemaks, kuid pisut üle kümne aastast orjastamise koosseisu kajastamist karistusseadustikus, otsustati koosseis ümber nimetada. Orjastamise koosseisu muutmine inimkaubanduse koosseisuks tähendas muuhulgas seniste orjastamise koosseisus sisalduvate mitme inimkaubanduse tegu käsitleva sätte viimist ühte koosseisu. Eesmärgina nähtub siinkohal seadusandja soov korrastada seadust ning hõlmata ühte tegu käsitlevad teod ühes sättes. Orjastamise koosseis ei katnud „Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirja“ kohaselt „/.../ kõiki rahvusvahelistes inimkaubanduse vastastes õigusaktides ettenähtud inimkaubanduse koosseisulisi tunnuseid“³² ning selleks, et tagada karistusseadustiku vastavus kõrgemalseisvatele õigusaktidele, kehtestati orjastamise koosseisu asemel inimkaubanduse koosseis. Sellise muudatusega laiendati orjastamise koosseisu hõlmatus tulenevalt riigiülestest õigusaktidest.

²⁹ Näiteks rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll artikkel 3 punkt a ning EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2011/36/EL artikkel 2 lõige 3.

³⁰ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. *Op cit.* Lk 1, 3-4.

³¹ Movsisyan, S. HUMAN TRAFFICKING IN A DIGITAL AGE: WHO SHOULD BE HELD ACCOUNTABLE? Michigan State International Law Review, vol. 27, no. 3, 2019, p. 539-592. Lk 541. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/mistjint127&div=21&start_page=539&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=schresults (03.10.2020).

³² Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. *Op cit.* Lk 1, 3-4.

Inimkaubanduse koosseis, mis hakkas kehtima 14.04.2012. a. jõustunud karistusseadustiku redaktsioonis, täitis eesmärgi viia “/.../ Eesti õigusaktid kooskõlla Euroopa Liidus kehtivate nõuete ja muude rahvusvaheliste õigusaktidega”.³³ Karistusseadustiku eelnõust ei selgu, milliseid rahvusvahelisi õigusakte silmas peeti, kuid magistr töö autor on arvamisel, et üheks selliseks õigusaktiks oli uus Euroopa Liidu direktiiv, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL³⁴ (edaspidi nimetatud inimkaubanduse direktiiv), mis asendas varasemat nõukogu raamotsust 2002/629/JSK. Inimkaubandusega seotud süütegudeks on inimkaubanduse direktiivi kohaselt “/.../ isiku värbamine, transportimine, üleviimine, varjamine või vastuvõtmine, sealhulgas kõnealuse isiku üle saavutatud kontrolli vahetamine või üleandmine, milleks kasutatakse ähvardusi, jõudu või muid sunnimeetodeid, inimröövi, kelmust, pettust, võimu või kaitsetu seisundi kuritarvitamist või teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste võtmist või andmist ärakasutamise eesmärgil.”³⁵

Enne käesolevas peatükis analüüsivat seadusemuudatust olid karistusseadustikus Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendavavast naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokollist³⁶ (edaspidi ÜRO inimkaubanduse protokoll) tulenevad inimkaubandust hõlmavad teod paigutatud erinevatesse karistusseadustiku koosseisudesse, mis aga peale seadusemuudatust suuremas osas hõlmati inimkaubanduse koosseisuga. Inimkaubanduse koosseisu kehtestamisega muutus varasemalt orjastamise koosseisuga hõlmatud süüteo käsitlus laiemaks ja üks koosseis hakkas endas hõlmama varasemalt rohkem süütegusid. Siinkohal nähtub selgelt, et käesolevas magistr töö analüüsiv inimkaubanduse koosseis tuleneb riigiülestest õigusaktidest. Inimkaubanduse protokollis artikkel 3 punkt a sätestab, et “inimkaubandus tähendab isiku ekspluateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Ekspluateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist

³³ *Ibidem*. Lk 1.

³⁴ EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2011/36/EL, 5. aprill 2011, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. Euroopa Liidu Teataja L 101, 15.4.2011, lk 1- 11.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. - RT II 2004, 7, 23.

või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist”. Euroopa Komisjon käsitleb inimkaubandusena ka inimese organite müümist³⁷, kui selleks kasutatakse inimkaubandusele omaseid tunnuseid (manipuleerimist, ähvardamist jms...isiku suhtes)³⁸, kuid selline tegu on Eestis kehtivates õigusaktides ka magistritöö kirjutamise ajal paigutatud eraldi koosseisu³⁹ ning ei ole hõlmatud inimkaubanduse koosseisuga. Inimkaubitsemine organitega on Euroopas hoolimata vastuvõetud õigusaktidest ka käesoleval ajal probleemiks.⁴⁰ ÜRO inimkaubanduse protokollist tulenev käsitlust on põhjalikum kui Eesti karistusseadustikust tulenev inimkaubanduse sõnastus, sest karistusseadustik ei too nii konkreetselt välja tegusid, millega täidetakse koosseis. Ometi on inimkaubanduse protokollis toodud juhtumitel kindlasti võimalik täita ka karistusseadustiku kohane inimkaubanduse koosseis, sest koosseis on vaatamata kõiki tegusid nimetamata küllaltki lai.

Analüüsitava orjastamise koosseisu muutmisel inimkaubanduse koosseisuks täiendati orjastamise koosseisu kolme inimkaubanduse tegu sisaldava koosseisuga: KarS § 133¹, 133², 133³, mis asendavad seniseid §-e 139 (ebaseaduslik siirdematerjali võtmine), 140 (doonorlusele kallutamine), 173 (lapse müümine ja ostmine), 175 (alaealise prostitutsioonile kallutamine), 176 (alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine) ja 268¹ (prostitutsioonile kaasaaitamine). Muudatusega lisandunud koosseisud on karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt “/.../ eristatavad sõltuvalt nende eesmärgist. Paragrahv 133¹ näeb ette karistamise inimkaubanduse eest seksuaalse ärakasutamise eesmärgil, § 133² inimkaubanduse eest orjastamise eesmärgil (v.a orjastamine seksuaalset ärakasutamist võimaldava tegevuse eesmärgil), § 133³ inimkaubanduse eest elundi eemaldamise eesmärgil”.⁴¹

Inimkaubanduse koosseis, mis jõustus 14.04.2012. aastal, sisaldab järgmist inimkaubanduse kvalifikatsiooni: “Inimese asetamise eest olukorda, kus ta on sunnitud töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime

³⁷ Meyer, S. Trafficking in Human Organs in Europe. A Myth or an Actual Threat? European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2006. Lk 225.

Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/eccc14&id=217&men_tab=srchres ults (12.12.2020).

³⁸ European Commission. Trafficking explained.

Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/citizens-corner/trafficking-explained_en (03.12.2020).

³⁹ KarS § 138¹ sätestab eraldi süüteona doonorlusele sundimise, mis on paigutatud sama jao, vabadusevastaste süütegude alla, kui on ka inimkaubanduse üheks vormiks.

⁴⁰ Meyer, S. *Op cit.* Lk 225.

⁴¹ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. *Op cit.* Lk 1, 3-4.

pandud vabaduse võtmise, vägivalda, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega /.../”.⁴² Karistuse määr sellise teo eest oli ühe- kuni seitsmeaastane vangistus.

Justiitsministeerium viis inimkaubanduse definitsiooni analüüsi koostamiseks läbi ekspertintervjuud, millest selgus asjaolu, mille kohaselt seostatakse inimkaubandust Eestis eelkõige orjastamise koosseisust lähtuvalt isiku vaba tahte puudumisega. St, et üldjuhul ei peetud Eestis inimkaubanduseks tegu, “/.../ mis oli toime pandud isiku enda formaalsel nõusolekul. /.../ ÜRO inimkaubanduse protokoll ja direktiiv (art 2 lg 4) kohaselt ei oma aga isiku nõusolek tähtsust, kui tegu on pandud toime, kasutades vägivalda, ähvardamist, pettust või kasutades ära inimese haavatavat seisundit või sõltuvust, või kui teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks on tehtud makse või muu soodustus või on see vastu võetud”.⁴³ Siinkohal järeldeb asjaolu, et karistusseadustiku esimese inimkaubanduse sõnastus ei olnud piisavalt konkreetne täpsustamaks asjaolu, et isiku nõusolek ei oma tähtsust, kui kasutatakse selliseid teo toimepanemise viise, nagu toovad välja inimkaubanduse protokoll ja inimkaubanduse direktiiv.

Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes tuuakse välja asjaolu, et orjastamise koosseisust inimkaubanduse koosseisuks muutmiseni “/.../ säilitab koosseis oma struktuuri ja enamiku tunnuseid, mistõttu on varasemad seisukohad koosseisu tõlgendamisel kasutatavad”⁴⁴ ka praegusel hetkel, kui kehtib inimkaubanduse koosseis. Küll aga näitas Justiitsministeeriumi poolt tehtud inimkaubandust käsitlev analüüs seda, et inimkaubanduse kõiki aspekte ei olnud orjastamise koosseisus sätestatud ning paljude teiste Euroopa riikide eeskujul⁴⁵ võttis Eesti 14.04.2012 kehtima hakanud karistusseadustikus kasutusse inimkaubanduse koosseisu iseseisvana, mitte paigutatuna mitmesse eri koosseisu nagu varasemalt. Kehtima hakanud inimkaubanduse koosseisus ei olnud välja toodud majandusliku kasu tuvastamise vajalikust inimkaubanduse koosseisu kvalifitseerimiseks. Tööalase ärakasutamise osas oli välja toodud üksnes töötamine tavapäratutel tingimustel.

⁴² Karistusseadustiku muutmise seadus. - RT I, 04.04.2012, 1.

⁴³ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. *Op cit.* Lk 5.

⁴⁴ Sootak, J.; Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4. tr. Tallinn: Juura 2015, § 133 komm. 1.2 (M. Kurm).

⁴⁵ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. *Op cit.* Lk 2.

Eesti on inimkaubanduse konventsiooni osalisriik alates 03.02.2010. a.⁴⁶ Seega saab asuda seisukohale, et orjastamise kriminaliseerimine Eestis ei tulene inimkaubanduse konventsioonist. Inimkaubanduse konventsioon “/.../ defineerib inimkaubandust kui isiku värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist tema ärakasutamise eesmärgil. Sealjuures tähendab ärakasutamine teise isiku prostitutsioonile sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilisele tööle alistamist, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundite eemaldamist”.⁴⁷ Riigisisene kohustus kriminaliseerida inimkaubandus tuleneb Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastasest konventsioonist⁴⁸ (mis jõustus Eestis 1. juunil 2015. aastal, edaspidi inimkaubanduse konventsioon). Kuivõrd Eestis on orjastamise koosseis inimkaubanduse koosseisuks muudetud juba enne inimkaubanduse konventsiooni osalisriigiks saamist, on Eesti inimkaubanduse kriminaliseerimise kohustuse täitnud enne vastava konventsiooni jõustumist.

Orjastamise koosseisu muutus inimkaubanduse koosseisuks käesolevas peatükis analüüsi põhjal peamiselt rahvusvahelistest õigusaktidest. Orjastamise koosseisu ei olnud piisavalt täpne täitmaks selliseid kriteeriume, nagu rahvusvahelised õigusaktid seadsid inimkaubandusele. Inimkaubanduse koosseisu kehtestamisega muudeti varasem orjastamise koosseis laiahaardelisemaks ja rohkem tegusid hõlmavaks.

1.3 Inimkaubanduse koosseisu muudatused

Esimesed muudatused inimkaubanduse koosseisus toimusid juba vähem kui kaks aastat pärast esimese inimkaubanduse koosseisu kehtestamist, 23.12.2013 jõustunud karistusseadustiku muudatusega. Nimetatud muudatusega lisandus kaks tegu kvalifitseerivat elementi. Karistusseadustiku esimeses inimkaubanduse koosseisus ei olnud toodud välja sellist kvalifitseerivat asjaolu, kui teoga on põhjustatud raske tagajärg, aga ka seda, et teo toimepanemine sellise isiku poolt, kes on varem toime pannud KarS §-s 133 või §-s 133¹, 133², 133³ või 175 sätestatud kuriteo, on karistatav karmimalt, kui teo esmakordne toimepanemine. Ülejäänud osas on inimkaubanduse koosseisu kvalifitseerivad asjaolud jäänud kuni hetkel

⁴⁶ *Ibidem*. Lk 1.

⁴⁷ Säär, A.; Kaurit, M, H. Inimõiguste Keskus. Orjuse ja sunniviisilise töötamise keeld. Arvutivõrgus: <https://humanrights.ee/materjalid/inimoigused-eestis-2016-2017/orjuse-ja-sunniviisilise-tootamise-keeld/> (14.02.2021).

⁴⁸ Inimkaubandusvastane Euroopa Nõukogu konventsioon. - RT II, 23.12.2014, 2.

kehtiva koosseisuni muutumatuks. Karistusseadustiku muutmise eelnõu seletuskirjas⁴⁹ ei tooda välja rahvusvaheliste õigusaktide mõju antud muudatustele.

Inimkaubanduse koosseisu lisatud abiellumisele sundimine dispositioonis nimetatud koosseisuteona, on sätte sõnastusse lisatud 06.07.2017 kehtima hakanud karistusseadustiku redaktsioonis.⁵⁰ Näiteks Saksamaa kriminaliseeris sundabiellumise juba 2011. aastal⁵¹, millest järeldeb, et Eesti kehtestas vastavasisulised muudatused oluliselt hiljem. Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde toob välja, et “muudatuse eesmärk on kriminaliseerida nn sundabieliu. Sundabieludeks (ing *forced marriage*) peetakse abielusid, mille üks või mõlemad pooled ei sõlmi abielu vabatahtlikult, samuti abielu, mille pooleks on laps, kes eelduslikult ei mõista abielu tagajärgi”.⁵² Enne abiellumise lisamist inimkaubanduse koosseisu ei saanud Eesti ratifitseerida Istanbuli konventsiooni.⁵³ ⁵⁴ Siinkohal on märgata seda, et koosseisu muudatuse on tinginud rahvusvahelise õigusakti ratifitseerimise soov. Koosseis sõnastuses, milles inimkaubanduse tegu täitvaks teoks on abiellumisele sundimine, kehtib karistusseadustikus inimkaubanduse koosseisus ka magistritöö kirjutamise ajal kehtivas redaktsioonis.

Lisaks abiellumisele sundimise karistatavuse lisamisele on karistusseadustikus toimunud ka teine tähelepanuväärne muudatus. See muudatus on inimkaubanduse koosseisu laiendanud ning täpsustanud. Kõnealune muudatus leidis aset 01.07.2019 jõustunud karistusseadustiku redaktsioonis⁵⁵, kui koosseisu sõnastusse lisati esmakordselt fraas “majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta”. See fraas muudab inimkaubanduse koosseisu käesoleva magistritöö eesmärki arvestades problemaatiliseks ning uurimisainet pakkuvaks, kuna omab tähtsust inimkaubanduse karistatavuse aspektist. Esimeses kehtinud inimkaubanduse koosseisus ei

⁴⁹ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/07adb6a3-3cb1-4084-ba73-2f9098923948> (18.02.2021).

⁵⁰ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. - RT I, 26.06.2017, 69.

⁵¹ Braun, K. “I Don’t Take This Man to Be My Lawfully Wedded Husband”: Considering the Criminal Offense of “Forced Marriage” and Its Potential Impact on the Lives of Girls and Young Women with Migrant Backgrounds in Germany. German Law Journal. 2015. Lk 849. Arvutivõrgus: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/i-dont-take-this-man-to-be-my-lawfully-wedded-husband-considering-the-criminal-offense-of-forced-marriage-and-its-potential-impact-on-the-lives-of-girls-and-young-women-with-migrant-backgrounds-in-germany/3CAD7D5ABB452DCCA3666D129E8A990B> (13.02.2021).

⁵² Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. SELETUSKIRI, Lk 8. Arvutivõrgus: <http://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/52c72666-5c5a-4163-a0b6-b627176c3d96?activity=2#CNOUmx11> (12.12.2020).

⁵³ Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. RT II, 26.09.2017, 2.

⁵⁴ Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. *Op cit.* Lk 2.

⁵⁵ 01.07.2019 jõustunud karistusseadustiku redaktsioon

olnud välja toodud nimetatud teo karistatavuse aspektist majandusliku kasu saavutamise eesmärki või selle puudumist teo toimepanemise kvalifitseerimiseks.⁵⁶ Selle muudatuse tõttu on jäänud valikuliseks, kas teo karistatavuse aspektist on vajalik tuvastada majandusliku kasu saavutamine.

Kuni käesoleva hetkeni kehtib inimkaubanduse koosseis sellises sõnastuses nagu peale muudatusi 2019. a. Koosseisu sõnastus on järgmine: “Inimese asetamise eest majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalda, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega /.../”. Karistuse määr sellise teo eest hetkel kehtiva õigusakti kohaselt on ühe- kuni seitsmeaastane vangistus.

Riigikohtu kriminaalkolleegium analüüsis majandusliku iseloomu tuvastamist inimkaubanduse koosseisu toimepanemisel enne vastava muudatuse tegemist karistusseadustikus.⁵⁷ See on ka ainus kord kogu karistusseadustiku kehtivusaja jooksul, kui Riigikohus on analüüsinud majanduslikku iseloomu inimkaubanduse koosseisus. Riigikohtu kriminaalkolleegium tegi vastava lahendi 2017. aastal. Valdavas osas on terve arusaam majandusliku iseloomu olulisusest inimkaubanduse koosseisu täitmisel Eestis rajatud sellele ühele Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohale, kus analüüsiti inimkaubanduse koosseisu majandusliku iseloomu aspektist lähtuvalt.

Kõnealuses lahendis on inimkaubanduse teole enne Riigikohtu kriminaalkolleegiumit hinnangu andnud Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium, kelle otsus apelleeriti nii kaitsja kui ka süüdistatava poolt, küll erinevatel asjaoludel. Enne Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumit andis teole hinnangu Harju Maakohus, kelle otsus apelleeriti samuti kaitsja ja süüdistatava poolt. Harju Maakohus antud asjas inimkaubanduse puhul majandusliku kasu saamise eesmärki ei analüüsinud, sest otsus tehti lühimenetluses.⁵⁸

⁵⁶ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. - RT I, 19.03.2019, 3.

⁵⁷ RKKKo 1-17-689.

⁵⁸ HKMo 1-17-689.

Tallinna Ringkonnakohtus oli inimkaubanduse teole hinnangut andes seisukohal, et inimkaubanduse koosseisus analüüsitava teo eesmärgiks ei ole varalise kasu saamine ning KarS § 133 lg 1 sätestatud koosseisu täitmine hõlmab üksnes olukorda, kus inimest on võimalik ära kasutada sättes loetletud viisil, samuti ka selles olukorras hoidmine.⁵⁹ Ringkonnakohtu menetluses tõi prokurör välja väite, et “KarS § 133 lg 1, milles sisustatakse inimkaubanduse mõiste, ei sisalda koosseisutunnusena varalise kasu saamist või selle eesmärki. Sisuliselt käsitatakse karistusõiguse kontekstis inimkaubandusena igasugust inimese asetamist olukorda, kus on võimalik teda seaduses loetletud viisil ära kasutada, või sellises olukorras hoidmist”.⁶⁰ Kuigi antud lahendis analüüsiti alaealise suhtes toimepandavat inimkaubandus KarS § 175 kohaselt, siis rajaneb KarS § 175 KarS §-l 133 ehk inimkaubanduse põhikoosseisul. Prokurör tõi KarS § 175 analüüsis välja, et alaealise suhtes toime pandab inimkaubandus “/.../ ei eelda varalise kasu saamist või vähemalt selle eesmärki”⁶¹, mida prokuröri hinnangul näitab ka KarS § 175 kohta koostatud seletuskiri, “/.../ mille kohaselt koondab KarS § 175 kokku kõik kuriteod, mille sisuks on alaealise kallutamine mingile ühiskonnas taunitud ja alaealise arengule kahjulikult mõjuda võivale tegevusele, samuti sellisele tegevusele kaasaitamine”.⁶² Kaitsja väide apellatsioonimenetluses seevastu oli, et inimkaubandus eeldab “/.../ varalise kasu saamist või vähemalt varalise kasu saamise eesmärki”⁶³. Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium leidis, et kaitsja on inimkaubanduse mõiste sisustamisel eksinud. Samuti tõi kolleegium välja, et “üldkeelelisest tähendusest lähtudes peaks inimkaubandus tõesti hõlmama varalise kasu saamise eesmärki. Õiguskeeles on inimkaubanduse tähendus siiski laiem”.⁶⁴ KarS § 133 lg 1 koosseisutunnusena ei ole käsitletav varaline kasu või selle saamise eesmärk.⁶⁵

Marko Kairjak ja Jaan Sootak, kes on kirjutanud “Varavastaste süütegude” teose, on kelmusega seoses kirjeldanud vara mõistet ning majanduslikku varamõistet. Vara mõiste tuleneb rahvusvahelistest konventsioonidest.⁶⁶ Näiteks Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon artikkel 2 p d kohaselt on vara “kinnis- või vallasvara või intellektuaalne omand või selle vara omaniku omandi- või muud õigust tõendav dokument”. Majanduslik varamõiste hõlmab sama raamatu autorite hinnangul

⁵⁹ RKKKo 1-17-689 p 4.1.

⁶⁰ TlnRnKo 1-17-689 p 5.

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² *Ibidem.*

⁶³ TlnRnKo 1-17-689

⁶⁴ TlnRnKo 1-17-689

⁶⁵ *Ibidem.* P 8.1.

⁶⁶ Kairjak, M.; Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2017, lk 159.

sellist vara, mis “/.../ väljendab kõiki isikule kuuluvaid rahalis-majanduslikke hüvesid nende turuväärtuse järgi, olenemata konkreetse varaühiku õiguslikust väärtusest.”⁶⁷ Vara mõiste määratleb TsÜS⁶⁸ § 66, mille kohaselt “vara on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum, kui seadusest ei tulene teisiti”.⁶⁹ Vara on seega kitsam mõiste, kui majanduslik vara. Magistritöö autori hinnangul saab majandusliku vara mõiste sisustamist Marko Kairjak ja Jaan Sootaku poolt kasutada ka majanduslikku kasu mõiste sisustamiseks.

Riigikohtu kriminaalkolleegium rõhutab analüüsitavas inimkaubandust käsitlevas kohtulahendis, et inimkaubanduse koosseisu dispositsioonis välja toodud loetelu koosseisutegudest, millega saab inimkaubanduse toime panna, on terves ulatuses ammendav.⁷⁰ Dispositsioonis välja toodud sündimisteol on käsitletud seitset alternatiivi: vabaduse võtmine, vägivald, pettus, kahju tekitamisega ähvardamine, teisest isikust, abitu või haavatava seisundi ärakasutamine.⁷¹ Samuti on kolleegium välja toonud, et inimkaubanduse koosseisu täitmiseks ei ole kehtestatud tahtluse alampiiri. Eelnev lähenemine tähendab, et inimkaubanduse koosseisu realiseerimiseks piisab kaudsest tahtlusest ehk võimalikuks pidamisest KarS § 16 lg 4 mõttes⁷², küll aga ei ole tahtluse analüüsimine inimkaubanduse koosseisus käesoleva töö eesmärgiks eraldi.

Riigikohtu kriminaalkolleegium asus analüüsitavas lahendis seisukohale, et KarS §-s 175 sisalduva koosseisu täitmiseks on määrava tähtsusega kuriteoteoga saavutatava majandusliku iseloomu tuvastamine kurjategija poolt.⁷³ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendi tegemise hetkel kehtinud inimkaubanduse koosseis ega koosseis, mis käsitles inimkaubandust alaealise suhtes ei sisaldanud majandusliku kasu vajalikkuse tegurit teo kvalifitseerimiseks, mistõttu on ka mõistetav ringkonnakohtu seisukoht, milles leiti, et majandusliku iseloomu tuvastamine antud koosseisu täitmiseks ei ole ilmtingimata vajalik. Madalamate astmete kohtud on lähtunud koosseisu sõnastusest. Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et “ärakasutamist iseloomustab inimkaubandusega seotud kuritegude olemusest tulenevalt teise inimese kasutamine teo toimepanija enda või kellegi kolmanda kasuks”.⁷⁴

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Kairjak, M.; Sootak, J. *Op cit.* Lk 159.

⁶⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 23.05.2020, 4.

⁷⁰ RKKKo 1-17-689 p 4.

⁷¹ Sootak, J.; Pikamäe, P. *Op cit.* § 133 komm. 1.2 (M. Kurm).

⁷² RKKKo 1-17-689 p 4.

⁷³ *Ibidem*. P-d 2, 10.

⁷⁴ *Ibidem*.

Analüüsitud Riigikohtu lahend annab ühe aluse käesoleva magistritöö kirjutamiseks, kuna ilmneb vastuolu kehtiva seadusandluse ning varasema Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukoha vahel. Küll aga on varasem Riigikohtu praktika sellegipoolest kehtiv. Karistusseadustikus ei toodud Riigikohtu lahendi tegemise ajal välja kriteeriumit, mille kohaselt oleks majandusliku iseloomu tuvastamine teo kvalifitseerimisel nõutav, kuid Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seadust kitsendava hinnangu kohaselt oli see relevantse tähtsusega, et saaks tegu inimkaubanduseks nimetada. KarS § 133 kehtiv redaktsioon lahendi tegemise ajal ega ka käesoleval hetkel ei sisalda sellist tingimust ning tegemist peab olema Riigikohtu kriminaalkolleegiumi poolse sätte kitsendava tõlgendamisega. Vajab analüüsimist, milline on rahvusvaheliste õigusaktide käsitus majandusliku kasu kohta inimkaubanduse koosseisus.

Enne kirjeldatud Riigikohtu lahendit aastal 2017, ei olnud selge, kuidas sisustatakse inimkaubanduse koosseisu majandusliku iseloomu tuvastamise seisukohast lähtudes. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne inimkaubanduse koosseisu kohta majandusliku kasu aspektile vastust ei andnud. Riigikohtu järelduste kohaselt oli majandusliku iseloomu tuvastamine oluline element teo kvalifitseerimisel inimkaubanduseks. Kui teoga majanduslikku iseloomu tuvastada ei oleks vaja, oleks Riigikohtu hinnangul inimkaubanduse koosseis liiga lai. Seadusandja arvamus erines Riigikohtu 2017. a arvamusel, et inimkaubanduse koosseis peab olema piisavalt määratletud ning seadusandja vastureaktsiooniks Riigikohtu 2017. a lahendile toimuski inimkaubanduse koosseisu muudatus. Seadusandja otsustas 2019. aastal inimkaubanduse koosseisu lisada fraasi „majandusliku kasu saavutamise eesmärgil või ilma selleta“. Selle fraasi lisandumisega inimkaubanduse koosseisu teostati sisuliselt majandusliku kasu, kui teo inimkaubanduseks kvalifitseerimise olulise elemendi, eemaldamine karistusseadustikust.

Karistusseadustiku seletuskirja kohaselt ei olnud sellise muudatuse, inimkaubanduse koosseisu sõnastusse fraasi “majandusliku kasu saavutamise eesmärgil või ilma selleta”, näol tegemist inimkaubanduse koosseisu sisu muutmisega ning millegi uue lisamisega inimkaubanduse koosseisu sättesse, samuti ei olnud tegu uuendusliku lähenemisega inimkaubanduse toimepanemise kriminaliseerimisel. Karistusseadustiku seletuskiri toob välja ka seletuse, et inimkaubandus ei ole grammatiliselt võrdsustatav tavapärasel eestikeelses tähenduses kaubanduse või kauplemisega. Karistusseadustiku seletuskirjas leitakse, et “/.../ tegemist on toorlaenuga inglise keelsest terminist *trafficking (in) human beings*. Kõik paragrahvide 133 ja 175 dispositsioonides sisalduvad teoelemendid on karistatavad toimepanija eesmärgist või

motiivist sõltumata”.⁷⁵ Inimkaubanduse koosseisust majandusliku kasu tuvastamise nõude selgesõnalise eemaldamisega oli karistusseadustiku vastava seletuskirja kohaselt tegemist “/.../ seadusandja sooviga rõhutada, et KarS § 133 ega 175 ei nõua ega eelda, et nimetatud sätete puhul peaks esinema majandusliku kasu saamise eesmärk /.../. Seadusandja soovib õigusselguse huvides rõhutada, et loomulikult võib inimkaubandus toimuda ka majandusliku kasu saamise eesmärgil, ent on siiski karistatav ka ilma selleta”.⁷⁶ Olenemata sellest, et sätted sisaldavad “sõna kaubandus, ei ole siin mõeldud kaubanduslikku ega muud omakasulist eesmärki või motiivi”.⁷⁷ Ei ole ka mõeldud seda, et keegi saaks alati teo toimepanemise tulemusel raha, hüve või kasu muul viisil.⁷⁸ Karistusseadustiku seletuskirja kohaselt on inimkaubanduse direktiiv põhjuseks, miks KarS § 133 ega § 175 ei käsitle majandusliku kasu saamise eesmärki sätete karistatavuse eeldusena. Olukorras, kui Eesti seadustes sisalduks majandusliku kasu saamise eesmärk inimkaubanduse koosseisu karistatavuse aspektist olulise koosseisuelemendina, läheks Eesti seadus vastuollu inimkaubanduse direktiiviga. Juhul, kui karistusseadustikus oleks inimkaubandus karistatav üksnes majandusliku kasu saamise eesmärgil tegu toime pannes, oleks karistusseadustiku inimkaubanduse käsitlus oluliselt kitsam kui inimkaubanduse direktiivi järgi.⁷⁹ Siinkohal nähtub, et Euroopa Liidu õigusaktiiv- inimkaubanduse direktiivil, on oluline mõju sellele, miks on inimkaubanduse koosseis pärast seadusemuudatust 2019. aastal karistusseadustiku kohaselt niivõrd lai ning hõlmab endas teo toimepanemist nii majandusliku kasu eesmärgil kui ka ilma selleta. Seaduse muutmise sõnastus ei ole siiski otseselt tuletatav rahvusvahelistest õigusaktidest. Pigem pärineb seaduse muutmise idee inimkaubanduse direktiivist.

Karistusseadustiku muudatus, millega nimetati inimkaubanduse koosseisus majandusliku kasu saavutamise eesmärk või teo eest karistatavus ka ilma majandusliku kasu saavutamise eesmärgita, oli karistusseadustiku seletuskirja kohaselt seadusandjal kavas teostada ka inimkaubandust alaealise suhtes käsitlevas koosseisus, KarS §-s 175.⁸⁰ Antud muudatus teostatigi samal ajal nii KarS § 133 kui KarS § 175 puhul. Inimkaubanduse ja inimkaubandust alaealise suhtes, KarS § 133 ja § 175, käsitlevad karistusseadustiku koosseisud ei hõlma endas

⁷⁵ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (ohtlikud kalduvuskurjategijad, välismaalastest kurjategijad) eelnõu juurde. SELETUSKIRI, lk 14. Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/4e414eb2-aba8-4033-808a-52644fc9b01a?activity=1#413mWV3M> (05.01.2021).

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Inimkaubanduse direktiiv ei sisalda sellist kitsendust inimkaubanduse eest kriminaliseerimiseks, et inimkaubandus on karistatav üksnes olukorras, kus teo toimepanija eesmärgiks on majandusliku kasu saavutamine. *Ibidem*. Lk 14- 15.

⁸⁰ *Ibidem*. Lk 14.

“/.../ kaubanduslikku ega muud omakasulist eesmärki või motiivi”.⁸¹ Karistusseadustiku seletuskiri 01.07.2019 jõustunud muudatuse kohta rõhutab, et nendes kahes koosseisus “/.../ ei ole mõeldud, et /.../ loetletud tegevuste tulemusena saab keegi alati raha või mingi hüve või muul viisil kasu”.⁸²

Inimkaubanduse eest karistatavuse aspektist on oluline välja tuua, et 01.07.2019. a jõustunud inimkaubanduse koosseisu muudatusega täiendati teistehulgas inimkaubandust käsitlevat süütegu “ /... / nõudega, mille kohaselt ei tohi korduvalt sarnaseid tegusid toime pannud isikut karistusest täielikult tingimisi vabastada”.⁸³ Antud muudatuse juures ei viita seletuskiri mõjutustele rahvusvahelistest õigusaktidest. Saab asuda seisukohale, et kogu inimkaubanduse koosseisu hõlmatus ei ole põhjendatav rahvusvaheliste õigusaktidega.

Tööalase ärakasutamise osas ei ole inimkaubanduse koosseis läbinud muudatusi, mistõttu seoses tööalase ärakasutamise käsitlemisega ei anna käesoleva magistr töö uurimisküsimusele alust karistusseadustiku seletuskirjad. Koosseisus on alates esimesest inimkaubanduse koosseisust kuni magistr töö kirjutamise hetkel kehtiva inimkaubanduse koosseisuni olnud välja toodud üksnes fraas “töötamine tavapäratutel tingimustel”.

⁸¹ *Ibidem.* Lk 14.

⁸² *Ibidem.*

⁸³ *Ibidem.* Lk 15.

2. INIMKAUBANDUSE OLEMUS

2.1 Inimkaubandus kui majanduslikku kasu taotlev kuritegevuse vorm

Magistritöö autor toob käesolevas alapeatükis välja erinevate õiguskirjanduse autorite ja organisatsioonide seisukohad sellest, kuidas inimkaubandusega teenivad kurjategijad hõlpsasti ja väikese riskiga kasumit. Antud peatükis on kirjeldatud seda, milline on inimkaubandusega varjatud külg eelkõige ohvrite jaoks ning tulutoov külg inimkaubitsejate jaoks. Inimkaubanduse majandusliku iseloomu tuvastamine on oluline magistritöös analüüsitava, majandusliku kasu määramise ning tööalase ärakasutamise, probleemide analüüsimiseks, samuti selleks, et hinnata, kas majandusliku kasu aspektist on vajalik koosseisu niivõrd lai käsitus.

Inimkaubandus on tulus kuritegevuse vorm. Organiseeritud inimkaubandust peetakse uimasti- ja relvakaubanduse järel maailmas tulususelt kolmandaks kuritegevuse vormiks. Inimkaubanduse näol on tegemist ulatusliku ebaseadusliku äritegevusega⁸⁴, sest see toob teo toimepanijale suurt tulu, samas kui teo toimepanemise eest süüdimõistmise riskid on madalad.⁸⁵ Kurjategijate jaoks on inimkaubandus seega väga ahvatlev kasumi saamise viis. Inimkaubitsejad on kas otsesed ekspluateerijad või isikud, kes tegutsevad vahendajatena pakkumuse ja nõudluse ahelas erinevatel turgudel. Inimkaubandus on tulutoov kuritegevuse vorm olenemata sellest, et teenitav tulu erinevate inimkaubanduse vormide puhul varieerub. Väga kasumlik on see seksuaalse ekspluateerimise korral, väiksemas mahus kasutoov aga lokaliseeritud tööjõu ärakasutamisel. Inimkaubanduselt teenitav kasum võib moodustada lahutamatu osa mõne riigi kohalikust majandusest,⁸⁶ sest kurjategijad üldjuhul reinvesteervad teenitud kasumi.

Olenemata sellest, et inimkaubandus on kasumlik äritegevus, ei kiida Euroopa Parlament sellist käsitlust heaks. Inimkaubanduse käsitlemine tulusa äritegevusena oleks omakorda potentsiaalne rahapesu allikas ning seeläbi finantskuritegu (RahaPTS § 4 lg 1).⁸⁷ Kurjategijad liigutaksid inimkaubanduse tulemusena saadava profiidi tagasi legaalsesse

⁸⁴ Virta, M. VARASTETTUJA UNELMIA – kauppatavarana ihminen. Lk 6. Arvutivõrgus: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22297/Virta_Mari.pdf?sequence=1 (17.01.2021).

⁸⁵ *Ibidem*. Lk 11.

⁸⁶ Broad, R.; Lord, N.; Duncan, C. The financial aspects of human trafficking: A financial assessment framework. Sage Journals, 2020, lk 3. Arvutivõrgus: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1177/1748895820981613> (07.11.2020).

⁸⁷ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 21.11.2020, 13.

finantssüsteemidesse.⁸⁸ Samal seisukohal on ka õiguslane kirjandus, kus tuuakse välja, et inimkaubanduse toimepanemisega omandavad kurjategijad suure kasumi ning teenitakse selgelt ebaseaduslikku raha, mistõttu peavad kurjategijad saadud kasumi reinvesteerima ja nõ “puhtaks kasumiks” muutma.⁸⁹ Lisaks sellele, et inimkaubandus ei tohiks olla käsitletav kui tulus äri, ei ole Euroopa Parlamendi seisukoha järgi inimkaubandusega seotud üksnes väga struktureeritud ja võimekad riikidevahelised kuritegelikud ühendused, vaid kuritegevuse struktuur analüüsitava teo puhul on aja jooksul muutunud ning sellega ei tegele enam üksnes riikidevahelised ning hästi organiseeritud kuritegelikud ühendused.⁹⁰ Suurimat kasumit inimkaubanduselt teenivad sellised kurjategijad, kes on oma tegevuses mitmekesised ning on suunatud sellele, et oma ohvreid enam kui ühel viisil eksploateerida. Suurem kasum inimkaubanduselt tähendab omakorda ka seda, et kurjategijad vajavad oma “musta tulu puhtaks pesemiseks” suuniseid ka majandusala spetsialistidelt, kellest saavad inimkaubanduse toetajad.⁹¹ Oluline on märkida, et näiteks Eestis on inimkaubanduse toetamine eraldi süütegu (KarS § 133¹).

Inimkaubanduse toimepanemisega teenitava tulu suurust ei ole võimalik täpselt kindlaks määrata, kuid teatavate mööndustega on ILO⁹² leidnud, et kogu sunniviisilise töö kasutamisest saadud ebaseaduslik tulu ulatus 2012. aastal 150,2 miljardi dollarini.⁹³ ÜRO andmetel toovad organiseeritud inimkaubandus ja prostitutsioon kurjategijatele üle 300 %-list kasumit.⁹⁴ Inimkaubanduse tulemusena saavutatakse aastas hinnanguliselt 13 000 USA dollarit ühe inimkaubanduse ohvri kohta.⁹⁵ Üle kogu maailma kulutavad valitsused ja valitsusvälised organisatsioonid inimkaubandusevastase võitluse jaoks keskmiselt 124 miljonit dollarit aastas, samal ajal kui inimkaubitsejad teenivad kasumit hinnanguliselt 150 miljardit dollarit aastas.⁹⁶

⁸⁸ Lochbihler, B. RAPORT. 13.6.2016 inimkaubanduse vastase võitluse kohta ELi välissuhetes (2015/2340(INI)) Arvutivõrgus: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0205_ET.html#title1 (12.01.2021).

⁸⁹ Broad, R. *et alii*. *Op cit*, lk 4.

⁹⁰ Lochbihler, B.. RAPORT. *Op cit*.

⁹¹ Broad, R. *et alii*. *Op cit*, lk 15.

⁹² *International Labour Organization*- Rahvusvaheline Tööorganisatsioon

⁹³ FATF REPORT Financial Flows from Human Trafficking. 2018, lk 15. Arvutivõrgus: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/human-trafficking-2018.pdf> (13.01.2021).

⁹⁴ Gutauskas, A.; Kalesnykas, R. HUMAN TRAFFICKING AND THE PECULIARITY'S OF ITS CRIMINAL LEGAL EVALUATION. SERIES JURISPRUDENTIA, 2009, lk 141. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/auaplsj12&div=26&start_page=140&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults (10.01.2021).

⁹⁵ Puraite, A. ECONOMIC IMPACT OF ORGANISED CRIME TO STATE SECURITY. Problems of Legality, 2020, lk 193. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/proble149&div=16&start_page=185&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (16.01.2021).

⁹⁶ Human Rights First. How to Dismantle the Business of Human Trafficking. 2015, lk 2. Arvutivõrgus: <https://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/HRF-Anti-Trafficking-Blueprint-final.pdf> (20.01.2021).

Euroopa Politseiamet (Europol) tõi oma 2016. aastal koostatud inimkaubanduse olukorra analüüsis välja seisukoha, et inimkaubandusega tegelevad kuritegelikud rühmitused on enamuses võimelised kontrollima kogu inimkaubanduse protsessi, st kuritegelikud ühendused tegelevad nii ohvrite leidmise kui ka protsessi lõppfaasis tegevuselt saadava kriminaaltulu realiseerimisega. Muuhulgas tuuakse raportis välja, et organiseeritud kuritegelikud rühmitused on inimkaubanduse seisukohalt vaadatuna kõige suuremaks ohuteguriks. Europol on välja öelnud, et haavatavas seisundis inimeste ärakasutamine kurjategijate poolt on käsitletav inimkaubandusena üksnes juhul, kui kurjategijad viivad sellist tegevust läbi majandusliku kasu saamise eesmärgil.⁹⁷ Europoli raporti koostamisel on kasutatud UNODC poolt koostatud 2014. aasta raportit, milles tuuakse välja, et põhjus, miks inimkaubandusega tegeletakse, seisneb finantsilise kasu saamises.⁹⁸ Eelnevast nähtub, et majanduslikku kasu kui inimkaubanduse objektiivse koosseisu elementi loetakse üheks oluliseks tunnuseks teo hindamisel, samuti leiab magistr töö autor, et teenitava tulu suure mahu tõttu on oluline koosseisus majanduslikku kasu nimetada.

Majandus ja inimkaubandus on omavahel seotud. Euroopa Komisjon, mida peetakse Euroopa Liidu täidesaatva võimu organiks⁹⁹, toob inimkaubandust defineerides konkreetselt välja, et inimkaubitsejad kasutavad haavatavas olukorras olevaid isikuid ära majandusliku kasu saamise eesmärgil, kas läbi seksuaalse eksploateerimise või tööalase ärakasutamise.¹⁰⁰ Majanduslik seisund on üheks relevantseks teguriks, mis kujundab haavatavas seisundis olevate isikute, tihti ka inimkaubanduse ohvrite tehtavaid otsuseid töajuturul.¹⁰¹ Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon on tellinud uurimiserühmalt aruande, mille tulemusena toodi välja, et "isiku tööalase eksploateerimise tulemuseks peab olema teatud kolmanda osapoolle äriiline või rahaline kasu".¹⁰² Käesolevas magistr tööos on Eesti esineva inimkaubandusega seotud probleemina käsitletud tööalast eksploateerimist, mis on Europoli hinnangul levikult teine inimkaubanduse toimepanemise vorm.¹⁰³

⁹⁷ Europol Public Information. *Op cit.* Lk 3-5, 13.

⁹⁸ UNODC. GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. *Op cit.* Lk 37.

⁹⁹ Euroopa Parlament. Teabelehed Euroopa Liidu kohta. Arvutivõrgus: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/25/euroopa-komisjon> (23.10.2020).

¹⁰⁰ European Commission. Trafficking explained. Arvutivõrgus: <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/citizens-corner/trafficking-explained> (01.11.2020).

¹⁰¹ Wheaton, E. M.; Schauer, E. J.; Galli, T. V. Economics of Human Trafficking. International Migration. 2010. Lk 115-116. Arvutivõrgus: <https://www.amherst.edu/media/view/247221/original/Economics+of+Human+Trafficking.pdf> (12.12.2020).

¹⁰² Saar, J.; Markina, A.; Strömpl, J.; Annist, A.; Hanson, L.; Derman, N.; Saar, U. Seksuaalne eksploateerimine ja inimkaubandus Eestis. Lk 29, p 3. Arvutivõrgus: <https://www.rahvatervis.ut.ee/handle/1/1548> (26.11.2020).

¹⁰³ Europol Public Information. *Op cit.* Lk 24.

Organiseeritud kuritegevuse peamise motivaatorina nähakse kasu.¹⁰⁴ Näiteks on kupeldamine, milles osalevad mitu inimest, organiseeritud kuritegevuse vormina toime pandud rahalise kasu saamise eesmärgil.¹⁰⁵ ÜRO inimkaubanduse vastu võitlemise ülemaailmse tegevuskava alusel on ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo (UNODC) koostanud inimkaubanduse rahvusvahelise raporti. Raportis on välja toodud, et finantsiline kasu on põhjuseks, miks inimkaubandusega tegeletakse. Ärakasutamine on inimkaubitsejate jaoks kasumi allikaks ning omakorda peamiseks motivatsiooniks kuritegu toime panna. Ärakasutamine omandab erinevaid vorme, kuid üldine põhimõte on see, mida paremal elujärjel on inimkaubitsejate ohver, seda suurem on inimkaubitsejate rahaline stiimul kuriteo toimepanemiseks. Inimkaubitsejate eesmärk on saada maksimaalset kasu ning hoida kulusid võimalikult madalana.¹⁰⁶ Inimkaubandus loob kuritegevuslike võrgustike jaoks stabiilse ja regulaarse sissetuleku allika.¹⁰⁷

Küll aga ei ole inimkaubanduse pealt kasu teenimise eesmärgil tegutsevateks kurjategijateks ainult organiseeritud gruppide liikmed. Inimkaubanduse näol ei ole tegemist ainult organiseeritud kuritegevuse vormiga. Professor ja inimkaubanduse ekspert Louise Shelley toob välja ka selle, et mõned kõige kasumlikumad inimkaubitsejad on tegelikult üksikisikud. Näitena toob ta välja juhtumi, kus lõbustusasutuses teenis inimkaubitseja ühe aastaga miljon dollarit.¹⁰⁸

Levinuimad inimkaubanduse kui organiseeritud kuritegevusega tegelevad rühmitused on rahvusvahelise tegevusala ning ühiste huvidega grupid, kohalikud sama kriminaalse huviga grupid, perekondlikud grupid, kes tegelevad rahvusvahelisel tasandil ning sõltumatud tööjõudu vahendavad ettevõtted. Kõik loetletud kuritegevuslikud rühmitused järgivad erinevaid ärimudeleid, kuid nende jaoks on edasiviivaks jõuks kasumi saamine.¹⁰⁹ Ühtlasi juhitakse

¹⁰⁴ Bassiouni, M. Effective national and international action against organized crime and terrorist criminal activities. Emory International Law Review, 1990, lk 10. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/emint4&div=11&start_page=9&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (23.11.2020).

¹⁰⁵ Viuhko, M; Jokinen, A. HUMAN TRAFFICKING AND ORGANISED CRIME Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland. 2009, lk 15. Arvutivõrgus: <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/385961049.pdf> (07.01.2021).

¹⁰⁶ UNODC. GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. *Op cit* Lk 1, 33, 47.

¹⁰⁷ UNITED NATIONS Offices on Drug and Crime. An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action. New York 2008, lk 10. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/An_Introduction_to_Human_Trafficking_-_Background_Paper.pdf (13.02.2021).

¹⁰⁸ Lillie, M. The Dirty Economics of Human Trafficking. HUMAN TRAFFICKING SEARCH 2013. Arvutivõrgus: <https://humantraffickingsearch.org/the-dirty-economics-of-human-trafficking/> (09.03.2021).

¹⁰⁹ Dill, S. E. Human trafficking: decade's track record, plus techniques for prosecutors and police moving forward. Criminal Justice, 2011, lk 22-23. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cjust26&div=8&start_page=18&collection=journals&set_as_cursor=12&men_tab=srchresults (15.02.2021).

tähelepanu inimkaubanduse detailidele nagu ohvrite värbamise meetodid (pettus, sundimine, röövimine ja inimrööv), reklaam, dokumentide varastamine ja võltsimine, reisimarsruudid, üüri või turvakodude asukohad, kommunikatsioonivahendid, finantstehingud ja info erinevatelt transpordifirmadelt.¹¹⁰

2010. aastal on Saksa teadurid kirjutanud artikli, mille kohaselt on inimkaubanduse kui majandusnähtuse kohta vaatamata sagedastele üleskutsetele viia sel teemal läbi empiirilisi uuringuid, inimkaubanduse kui majandusnähtuse kohta teada endiselt vähe. Saksa teadurite tähelepanu konkreetset juhul inimkaubanduse ja tööjõu rändele erineb teiste autorite omast, sest teadurid toovad välja, et nende hinnangul on ekspluateeritavatesse töötingimustesse sattumise põhjuseks ennekõike isikute soov parema elu järele, mitte kehv piirikontroll, korrupsioon või halb haridus. Endise idabloki riikidest on saanud sunniviisilise töö ja inimkaubanduse peamised alged Euroopas. Selle piirkonna uuringutes on leitud, et enamus inimkaubanduse ohvreid lahkub koduriigist vabatahtlikult. Tavaliselt langevad koduriigis välja rännanud isikud sunni ja vägivaldiga ohvriteks alles pärast sihtkohta jõudmist, kus nende varjatud elu ja uus keskkond meelitab neid näiliselt atraktiivsetele töökohtadele inimkaubitsejate poolt. ÜRO inimkaubanduse vastase protokoll põhjal leiavad teadurid, et inimkaubandus hõlmab alati inimõiguste rikkumist ja raskemaid ekspluateerimise vorme kui salakaubaveo korral.¹¹¹ Salakaubavedajad teenivad oma sissetulekut inimeste liigutamise tasudest, kuid inimkaubitsejad jätkavad kontrolli ohvrite üle selleks, et teenida lisakasumit ohvrite ekspluateerimiselt.¹¹²

Ka UNODC on välja toonud asjaolu, et kurjategijad võivad inimkaubanduse ohvreid enda kasumi suurendamise eesmärgil toimetada jõukamatesse riikidesse. Inimkaubanduse vood toimuvad vaesematest riikidest jõukamatesse riikidesse. See nõuab küll suuremat organiseeritust ning suuremaid kulusid kurjategijate poolt, kuid suurema kasumi saamise nimel tehakse seda siiski. Rikkamas riigis on inimkaubandusega teenitav kasum tavaliselt tunduvalt suurem kui vaesemates riikides.¹¹³

¹¹⁰ *Ibidem*. Lk 24.

¹¹¹ Mahmoud, T. O.; Trebesch, C. The economics of human trafficking and labour migration: Micro-evidence from Eastern Europe lk-d 174- 176. Arvutivõrgus: [https://www.sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0147596710000028](https://www.sciencedirect.com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0147596710000028) (14.01.2021).

¹¹² Viuhko, M; Jokinen, A. *Op cit*. Lk 12.

¹¹³ UNODC. GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. *Op cit*. Lk 14, 50.

ÜRO inimkaubanduse protokollil põhineb suurema osa osalisriikide inimkaubanduse koosseisu sisustamine ja määratlus. Protokoll sisaldab teistehulgas laialdaselt ka värbamise ja transpordi elemente ekspuaterimise toimepanemiseks. Uuringute ja kohtute poolt analüüsitud juhtumite kaudu on tuvastatud, et ohvrid ei suuda vahet teha seaduslikel ning ebaseaduslikel tööturgudel.¹¹⁴ Suutmatus eristada seaduslikke ja mitteseaduslikke tööturge loob aga soodsamad tingimused tööalaseks ekspuaterimiseks.

Ebaseaduslikel tööjõuturgudel on probleemiks ohvritele tehtava töö eest minimaalse töötasu maksmine või tehtud töö tasustamata jätmine. Minimaalse töötasu maksmist või tasustamata töö tegemist inimkaubanduse ohvrit vabaduse võtmisega on mõned autorid pidanud erinevatele uuringutele toetudes üheks inimkaubandusega tegelevate kurjategijate taktikaliseks lähenemiseks. Tasustamata töö tegemisele sundimist vabaduse võtmisega on ka erinevate riikide kohtud kvalifitseerinud kui toimepandud inimkaubanduse ühte vormi. Autorid on välja toonud, et kuigi palga saamine töö tegemise eest ei muuda paremaks inimkaubanduse ohvri staatust, siis raha saamine teatud tegevuste sooritamise eest võib inimkaubanduse ohvris tekitada soovi jääda edasi tegutsema sellises olukorras, kus tegelikult on tegemist inimkaubandusega. Rahaline sõltuvus on peamine tegur, mis hoiab inimkaubanduse ohvreid ebasoodsas olukorras¹¹⁵, asetades inimkaubanduse toimepanija ehk kurjategija majanduslikult soodsasse olukorda, kus nad ei pea tööjõu jaoks investeerima teenuste eest makstavat tegelikku tasu, seeläbi kurjategijate majanduslik olukord muutub paremaks ning suureneb inimkaubanduse toimepanemine tööalase ärakasutamise eesmärgil, pannes ühtlasi toime ka inimkaubanduse majandusliku kasu saamise eesmärgil. Siinkohal nähtub, et tööalane ärakasutamine on suures osas seotud majandusliku seisuga.

Sunnitööliste arv on pidevalt jõudsas kasvus. Europol on välja toonud, et inimkaubandust tööjõu ärakasutamise eesmärgil uuritakse üha enam.¹¹⁶ Tööjõud on üheks oluliseks teguriks nii tänapäeva majanduse toimimisel kui on olnud seda läbi ajaloo. Tööjõu ja majanduslike probleemide tõttu ühiskonnas kasvab ka inimkaubandus ühiskonnas jõudsalt. Samuti toob Europol välja, et inimkaubandus on ühiskonnas olnud tõsiseks probleemiks alates sellest ajast, kui 2002. aastal hakati Euroopas õiguslikult reguleerima inimkaubandust kui tõsist põhiõiguste rikkumist ning võeti vastu raamotsus inimkaubanduse vastu võitlemise kohta. Euroopa riikide näol ei ilmne mitte ainult poliitiline, õiguslik ja majanduslik probleem inimkaubanduse

¹¹⁴ Virta, M. *Op cit.* Lk 3.

¹¹⁵ Surtees, R. *Op cit.* Lk 58.

¹¹⁶ Europol Public Information. Situation Report. *Op cit.* Lk 4.

transiidi- ja lõppsihtkohtades, vaid ka riikide julgeolekuprobleem¹¹⁷, millele aga käesolev uurimistöö ei keskendu.

Euroopa Parlament toob inimkaubanduse ja majanduse seoseid analüüsides välja, et sisserändajad ja piiratud oskustega töötajad on tööjõud, kes on majanduslikult haavatavamaks ühiskonna grupiks ning sõltuvamaks osaks potentsiaalseteks inimkaubanduse ohvriteks. Selleks, et uurida kõiki inimkaubanduse etappe, tuleb riikidel luua pidev ja tõhus koostöö vorm, mille abil rakendatakse ennetusmeetmeid inimkaubanduses valitseva olukorra parandamiseks.¹¹⁸ Käesolevas alapeatükis kirjeldatu põhjal saab selgelt asuda seisukohale, et inimkaubandus on suurel määral majanduslikku eesmärki taotlev kuritegevuse vorm, seetõttu on hea, kui inimkaubanduse koosseisus tuuakse eraldi välja majandusliku kasu saavutamise eesmärk. Koosseisu sõnastus selliselt, et inimkaubandus on toime pandud nii majandusliku kasu saavutamise korral kui ilma selleta muudab küll koosseisu laiaks, kuid rõhutab majanduslikku kasu kui olulist koosseisuelementi.

2.2 Inimkaubanduse käsitlus ning võitlus selle vastu riikideülestes organisatsioonides

Käesoleva magistritöö peamine eesmärk on analüüsida, kas karistusseadustiku niivõrd laia inimkaubanduse koosseisu on tinginud Eesti õigussüsteemi üle võetud riigiüleised õigusaktid. Selle analüüsimiseks on oluline tuua välja määratlused, kuidas on neis õigusaktides inimkaubandust defineeritud. Riigiülestest õigusaktidest tuleneb ka riikide kohustus inimkaubanduse vastu võidelda. Magistritöö autor kasutab käesolevas magistritöös ülevaate andmiseks inimkaubanduse direktiivi ehk Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/36/EL, inimkaubanduse konventsiooni, ÜRO inimkaubanduse protokollid ehk Palermo protokollid, Euroopa Liidu Põhiõiguste Hartat¹¹⁹, Euroopa Liidu toimimise lepingut ning Nõukogu Raamotsust 2008/841/JSK.

¹¹⁷ 5. Markovic, D. M.; Dostic, S; Radojkovic, Z. CRIMINAL-LAW AND CRIMINALISTICS ASPECTS OF DISTINGUISHING PEOPLE SMUGGLING FROM HUMAN TRAFFICKING. International Journal of Economics and Law, 2019, lk 122. Arvutivõrgus: <https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/ijecol25&id=113&collection=journals&index=#> (13.09.2020).

¹¹⁸ European Parliament. The fight against trafficking in human beings in the EU's external relations. P- d 21- 22. Arvutivõrgus: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0300_EN.pdf?redirect (02.02.2021).

¹¹⁹ EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE HARTA (2010/C 83/02). Euroopa Liidu Teataja C 83/389.

Inimkaubanduse direktiivi kohaselt on inimkaubandus raske kuritegu ning põhiõiguste ränk rikkumine. Inimkaubanduse direktiiv loetleb inimkaubandusega seotud süüteod. Nendeks on “isiku värbamine, transportimine, üleviimine, varjamine või vastuvõtmine, sealhulgas kõnealuse isiku üle saavutatud kontrolli vahetamine või üleandmine, milleks kasutatakse ähvardusi, jõudu või muid sunnimeetodeid, inimröövi, kelmust, pettust, võimu või kaitsetu seisundi kuritarvitamist või teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste võtmist või andmist ärakasutamise eesmärgil”. Direktiivis on välja toodud kaitsetu seisundi ärakasutamise tähendus. Kaitsetuks seisundiks saab direktiivi kohaselt pidada olukorda, kus isikul ei ole teist valikut peale väärkohtlemisele allumise. Samuti toob direktiiv välja ärakasutamise võimalused. Nendeks on vähemalt isiku kasutamine prostituudina või muu seksuaalse ärakasutamise vormi kasutamine, sunniviisiline töö või pealesunnitud tegevus, mille all omakorda tuuakse välja kerjamine, orjus või sellega sarnane tegevus, sunnitöö, inimese kuritegelikus tegevuses kasutamine ning isikult elundite eemaldamine. Ohvri nõusoleku kavandatud või tegelikult ärakasutamiseks eelnevalt loetletud tegevuste korral tähtsust ei oma (artikkel 2).

Inimkaubanduse konventsiooni kontekstis on inimkaubanduse sisuks “isiku ärakasutamise eesmärgil tema värbamine, vedamine, üleandmine, majutamine või vastuvõtmine, jõu või muu sunnimeetodi kasutamise või sellega ähvardamise, inimröövi, pettuse, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise teel.” Ärakasutamise mõiste on varasemalt väljatoodud inimkaubanduse direktiiviga küllaltki sarnane, ainsa erinevusena ei nimeta inimkaubanduse konventsioon ärakasutamisteona kerjamist. Ohvri nõusolek ärakasutamisteo osas ei oma tähtsust, kui on kasutatud eelnevalt loetletud tegu ärakasutamiseks (artikkel 4).

ÜRO inimkaubanduse protokollis tähendab inimkaubandus “isiku eksploatamiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel.” Ärakasutamise käsitlus on sarnane inimkaubanduse konventsioonis sätestatuga, sest ka ÜRO inimkaubanduse protokoll ei nimeta ärakasutamisteona kerjamist. ÜRO inimkaubanduse protokollis kohaselt tuleb kõiki inimkaubanduse ohvreid kaitsta, ohvri nõusolek kaubitsemisega ei oma teo kvalifitseerimisel tähtsust (artiklid 3, 3a, 3b).

Inimkaubanduse direktiiv ei sätesta majandusliku kasu saavutamise eesmärki inimkaubanduse kohustusliku koosseisuelemendina. Inimkaubanduse direktiiv täpsustab konkreetseid eksploateerimise vorme, näiteks taskuvargus, poevargus, uimastikaubandus ja muu sellelaadne tegevus, kui selline tegevus tähendab majanduslikku kasu ning see on karistatav.¹²⁰ Selles osas on inimkaubanduse direktiiv raamotsusest 2002/629/JSK laialdasema hõlmatusega, sest raamotsus ei sisaldanud selliseid ärakasutamise vorme. Eesti karistusseadustikus on inimkaubandusega tegemist nii juhul, kui teol on majandusliku kasu saamise eesmärk kui ka ilma selleta. Seega on Eesti inimkaubanduse koosseisus analüüsitud riigiülestest õigusaktidest konkreetsemalt rõhutatud, et tegemist on inimkaubandusega ka ilma majandusliku kasu saavutamisetä. See muudab Eesti inimkaubanduse koosseisu laiaks ja ebaselgeks selles osas, mis puudutab majanduslikku kasu, kuid põhjalikuma analüüsi tulemusel järeldab magistratöö autor, et Eesti inimkaubanduse koosseisus ei esine majanduslikku kasu puudutavas osas vastuolusid riigiüleste õigusaktidega.

Inimkaubanduse direktiivi kohaselt pannakse inimkaubandus tihtipeale toime organiseeritud kuritegevuse raames. Inimkaubandus on ainsaks organiseeritud kuritegevuse vormiks, mis on selgesõnaliselt nimetatud Euroopa Liidu Põhiõiguste Hartas.¹²¹ Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta artikkel 5 käsitleb orjapidamise ja sunniviisilise töö keeldu ning selle artikli punkt kolm kohaselt on inimkaubandus keelatud. Järelikult käsitletakse Euroopa Liidu Põhiõiguste Hartas inimkaubandust kui orjapidamise ja sunniviisilise töö ühte alaliiki. Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta sätestab, et “inimkaubandus on inimõiguste raske rikkumine ning rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse äärmiselt kahjulik ja tulutoov vorm”.¹²² Euroopa Liidu toimimise leping¹²³ käsitleb inimkaubandust kui organiseeritud kuritegevuse eriti tõsist vormi (artikkel 83).¹²⁴

¹²⁰ Europol Public Information. Situation Report. *Op cit.* Lk 6.

¹²¹ Eurostat. Statistical working papers. Trafficking in human beings. Publications Office of the European Union 2014, lk 14. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-is-new/news/news/docs/20141017_working_paper_on_statistics_on_trafficking_in_human_beings_en.pdf (17.11.2020).

¹²² European Commission. Trafficking in human beings. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-human-beings_en (28.10.2020).

¹²³ EUROOPA LIIDU TOIMIMISE LEPINGU KONSOLIDEERITUD VERSIOON. Euroopa ET Liidu Teataja C 326/47.

¹²⁴ European Commission. Trafficking in human beings. *Op cit.*

NÕUKOGU RAAMOTSUS 2008/841/JSK¹²⁵ artikkel 1 defineerib mõiste kuritegelik ühendus. Kuritegelikuks ühenduseks on “/.../ teatud ajavahemiku jooksul toimiv organiseeritud ühendus, millesse kuulub rohkem kui kaks inimest ning mis tegutseb kooskõlastatult, et panna toime süütegusid, mille eest on karistuseks ette nähtud vähemalt nelja aasta pikkuse maksimummääraga vabadusekaotuslik karistus või vabadust piirav julgeolekumeede või sellest rangem karistus, ja mille otseseks või kaudseks eesmärgiks on rahalise või muu ainelise kasu saamine”. Inimkaubanduse direktiivist tulenevalt vastab inimkaubanduse definitsioon kuritegevusliku ühenduse definitsioonis välja toodud tunnustele, seega võib inimkaubanduse näol olla tegemist ka sellise kuritegevusliku käitumisega, mis on toime pandud kuritegevusliku ühenduse poolt.

Organiseeritud kuritegevuses nähakse ohtu Euroopa kodanikele, ettevõtetele, riigiasutustele kui ka Euroopa majandusele tervikuna. Kurjategijad tegutsevad hõlpsasti piiriülevalt, mis tekitab vajaduse ühtsete ning järjepidevate Euroopa tasandi meetmete järele. Organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemiseks on teiste organisatsioonide seas välja töötatud ka Europol.¹²⁶

Majandusliku kasu käsitlemisel inimkaubanduse koosseisu määratlemisel omab tähtsust Nõukogu Raamotsuses 2008/841/JSK, milles on välja toodud kuritegeliku ühenduse poolt toimepandava süüteo otsene või kaudne eesmärk, milleks on rahalise või muu ainelise kasu saamine (artikkel 1). Kuivõrd inimkaubandus vastab välja toodud kuritegevusliku ühenduse tingimustele, siis võib ka inimkaubanduse üheks eesmärgiks nõukogu Raamotsusele tuginedes pidada rahalise või muu ainelise kasu saamist. Inimkaubandus võib olla Euroopa Nõukogu raamotsuse kohaselt üheks organiseeritud kuritegevuse väljendusvormiks.¹²⁷

Kuritegevuse tulemusena saadud vara tuleb Euroopa Parlamendi hinnangul konfiskeerida ning Euroopa Parlament nõuab selle vara kasutamist inimkaubanduse ohvrite hüvanguks. Inimkaubanduse direktiiv näeb ette inimkaubanduse korral süüdlase mõistetavale vangistusele lisakaristusena ette kuriteovahendite ja kuriteotulu konfiskeerimise. Inimkaubanduse teemalise artikli autor leiab, et “vastavalt direktiivi artiklile 7 peavad liikmesriigid tagama, et pädevatel asutustel on õigus arestida ja konfiskeerida inimkaubanduse vahendeid ja tulu. Inimkaubandusega võitlemisel tuleks täielikult kasutada olemasolevaid kuriteotulu arestimise

¹²⁵ NÕUKOGU RAAMOTSUS 2008/841/JSK, 24. oktoober 2008, organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kohta. Euroopa Liidu Teataja L 300/42, 11.11.2008.

¹²⁶ European Commission. Organised Crime & Human Trafficking. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking_en (17.10.2020).

¹²⁷ *Ibidem*.

ja konfiskeerimise vahendid”.¹²⁸ Euroopa Liidu liikmesriigid peavad tugevdama omavahelist koostööd, samuti tegema koostööd kolmandate riikidega, et tagada inimkaubandusega potentsiaalselt saavutatav rahapesu ärahoidevad võimalused ning kuriteoga saavutatava vara kasutamine inimkaubanduse ohvrite hüvanguks.¹²⁹ Inimkaubandusevastase konventsiooni artikkel 23 lõige 3 paneb konventsiooni osalisriikidele üldise kohustuse “võtta vastu asjakohased õiguslikud aktid, mis võimaldavad konfiskeerida või muul viisil kurjategijalt võtta ära inimkaubanduse kuritegude vahendid ja tulu”.¹³⁰ Kuna inimkaubandus tegeleb peaaegu alati rahalise kasumi saamise eesmärgil, on kurjategijalt kuriteoga seotud või sellest tuleneva vara äravõtmise meetmed tõhusad kuritegevuse vastased vahendid. Kuriteovara konfiskeerimine on ülioluline nii karistuse mõju tugevdamiseks kui ka inimkaubanduse ohvritele hüvitise maksmise tagamiseks. UNODC hinnangul on täheldatud aga väga vähe juhtumeid, kus inimkaubitsejatelt nende toimepandud teo tulemusel saadud vara oleks kätte saadud ning konfiskeeritud.¹³¹ Inimkaubandus on keeruline kuritegu, mis tihtipeale hõlmab ka teisi ebaseaduslikke tegevusi. Üheks selliseks inimkaubandusega hõlmatavaks kuriteoks on rahapesu, sest inimkaubitsejatel tuleb oma ebaseaduslikul teel saadud kasum muuta seaduslikuks finantstuluks.¹³² Tõendid rahalise kasu saamisest kuriteoga aga võimaldavad määrata kõrgemaid karistusi, samuti lisakaristusi.¹³³

Inimkaubandus on kogu Euroopa Liidus tõsiseks probleemiks. Liikmesriikide õiguskaitseasutuste prioriteet on inimkaubandusevastane võitlus. Järjepidev võitlus inimkaubanduse vastu Euroopa Liidu liikmesriikides sai alguse 2002. aastal, mil kehtestati ühtne raamistik- Nõukogu Raamotsus inimkaubanduse vastu võitlemise kohta. Nõukogu Raamotsuses toodi välja inimkaubanduse ametlik määratlus.¹³⁴

¹²⁸ Symeonidou-Kastanidou, E. DIRECTIVE 2011/36/EU ON COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS Fundamental Choices and Problems of Implementation. *New Journal of European Criminal Law*. 2016, lk 468. Arvutivõrgus: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/203228441600700406> (14.11.2020).

¹²⁹ Lochbihler, B. RAPORT. *Op cit.*

¹³⁰ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. GUIDANCE NOTE on preventing and combatting trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation. Council of Europe, 2020 lk 26. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/guidance-note-on-preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-/1680a1060c> (18.11.2020).

¹³¹ UNODC. GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. *Op cit.* Lk 57.

¹³² Organization for Security and Co-operation in Europe. Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings Tech Against Trafficking. Leveraging innovation to fight trafficking in human beings: A comprehensive analysis of technology tools. Vienna, 2020, lk 21. Arvutivõrgus: https://www.osce.org/files/f/documents/9/6/455206_1.pdf (04.01.2021).

¹³³ Elizabeth G. Wright, E. G. Follow the Money: Financial Crimes and Forfeiture in Human Trafficking Prosecutions. *United States Attorneys' Bulletin*, 2017, lk 81. Arvutivõrgus: <https://www.htlegalcenter.org/wp-content/uploads/Follow-the-Money-Financial-Crimes-and-Forfeiture-in-Human-Trafficking-Prosecutions.pdf> (09.12.2020).

¹³⁴ Europol Public Information. Situation Report. *Op cit.* Lk 5.

2000. aastal vastu võetud ÜRO inimkaubanduse protokoll ja 2005. aasta Euroopa Nõukogu inimkaubandusevastane konventsioon on sellised õigusaktid, milles käsitletakse põhjalikult inimkaubandusevastast võitlust liikmesriikides/ osalisriikides. Inimkaubandusevastase võitluse jaoks on loodud spetsiaalne ekspertrühm- GRETA.¹³⁵ Euroopa Nõukogu konventsioon hõlmab endas hindamismehhanismi, millesse kuuluvad nii GRETA kui osaliste komitee (preambula p 9- selleks, et võidelda inimkaubanduse kui laialdaselt levinud kuriteo vastu). GRETA vastutab inimkaubandusevastase konventsiooni rakendamise jälgimise eest lepinguosaliste poolt ja aruannete koostamise eest, milles hinnatakse lepinguosaliste võetud meetmeid inimkaubandusega võitlemiseks.¹³⁶ GRETA koostatud aruannetes sisalduvaid olulisi tähelepanekuid riikide inimkaubandusevastase võitluse kohta on kajastatud käesoleva magistr töö peatükis, milles autor annab ülevaate inimkaubanduse käsitlesest Soome Vabariigi, Saksa Liitvabariigi ja Itaalia Vabariigi praktikate kohaselt.

Inimkaubandusevastase võitluse seisukohast ei saa olulise õigusaktina märkimata jätta ka inimkaubanduse direktiivi. Inimkaubanduse direktiivi artiklis 19 rõhutatakse riikide poolt inimkaubanduse statistika kogumise olulisust.¹³⁷ Riikide ülesanne on “/.../ hinnata inimkaubandusealaseid suundumusi, mõõta inimkaubandusevastaste meetmete tulemuslikkust, sealhulgas koguda statistilisi andmeid tihedas koostöös selles valdkonnas tegutsevate asjakohaste kodanikeühiskonna organisatsioonidega, ja koostada aruandeid”.

Euroopa Parlamendi Väliskomisjon on koostanud raporti inimkaubanduse vastase võitluse kohta ELi välissuhetes (2015/2340(INI)).¹³⁸ Nimetatud raport sisaldab peatükki, mis võimaldab analüüsida inimkaubanduse ja majanduse vahelist suhestumist. Euroopa Parlamendi resolutsiooni ettepanek, kus Euroopa Parlament annab oma hinnangu inimkaubandusele kui ühele majandusharule, on järgnevate Euroopa parlamendi seisukohtade allikaks.

¹³⁵ Euroopa Nõukogu inimkaubandusega võitlemise töörühm. GRETA koosneb 15 liikmest, kes on erineva taustaga sõltumatud ja erapooletud eksperdid, kes valitakse lepinguosaliste komitee poolt 4 aastaks. COUNCIL OF EUROPE. Action against Trafficking in Human Beings. Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/composition> (14.12.2020).

¹³⁶ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Italy. SECOND EVALUATION ROUND. Strasbourg, 2019, lk 4. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2018-28-fgr-ita/168091f627> (12.01.2021).

¹³⁷ Eurostat. *Op cit.* Lk 14.

¹³⁸ Lochbihler, B.. RAPORT. *Op cit.*

Euroopa Parlamendi inimkaubanduse vastase võitluse raportis välja toodud argumentidest selgub, et inimkaubandus on tihedalt seotud majandusliku kasuga ja majandusliku kasu saavutamise eesmärgiga. Majandusliku kasu ja selle saavutamise käsitlemine inimkaubandust kriminaliseerivates õigusaktides võib osaliselt tuleneda Euroopa Parlamendi juhiste inimkaubanduse käsitlemiseks. Euroopa Parlament on sätestanud mitmed nõuded erinevates õigusaktides selleks, et riikide koostöö tulemusel väheneks inimkaubandusega saavutatava majandusliku kasu osatähtsus ning inimkaubanduse kui majandusharu määratlemise sageduse vähenemine.

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon OSCE on toonud välja asjaolu, et inimkaubanduse finantsaspektidele keskendumine on puudulik ning sellele ei pöörata inimkaubanduse juhtumite uurimisel küllaldaselt tähelepanu. Inimkaubitsejad kasutavad oma teo toimepanemiseks informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiat, mis hõlbustab neil ohvrite värbamist, aga ka kuriteoga teenitava finantskasumi realiseerimiseks tehingute tegemist. OSCE rõhutab, et inimkaubandus pannakse peamiselt toime motiveerituna kuriteo tulemusena saadavast rahalisest kasust.¹³⁹

2.3 Inimkaubanduse käsitus teiste riikide praktikast tulenevalt

Käesolevas peatükis on antud ülevaade viie riigi inimkaubanduse koosseisudest. Järjekorras on käsitletud Soome, Rootsi, Saksamaa, Austria ja Itaalia inimkaubanduse koosseise. Välja on toodud nende riikide käsitus magistritöö kirjutamise ajal kehtivast inimkaubanduse koosseisust. Iga riigi puhul on lisatud ka mõningad kommentaarid, mis erinevad organisatsioonid on vastava riigi inimkaubanduse koosseisule teinud.

Soome karistusseadustik käsitles juba 1889. aastal karistatava teona valge rassi orjakaubandust. Karistatav oli “/.../ teise isiku sundimine või ähvardamine sõjaväe- või mereväeteenistusse, orjandusse või muusse teise riigi pagulasseisundisse asetamine väljaspool Soome riiki”.¹⁴⁰

¹³⁹ Organization for Security and Co-operation in Europe. Report of the OSCE Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings: New Challenges and New Opportunities. Vienna, 2018-2019, lk- d 19- 20, 40. Arvutivõrgus: https://www.osce.org/files/f/documents/2/8/439712_1.pdf (18.12.2020).

¹⁴⁰ Virta, M. *Op cit.* Lk 20.

Tänapäeval on inimkaubanduse juhtumid Soomes on seotud eelkõige seksuaalse ärakasutamise ja tööjõu ärakasutamisega, kuid tekkimas on ka uued inimkaubanduse vormid, sealhulgas sundabielud. Inimkaubandus on olemuslikult selline kuritegu, kus teo toimepanijaks võib olla ka kolmas isik ning teo vahetu toimepanija jääb seetõttu tavaliselt ohvrile tundmatuks. Inimkaubanduse ohvrid ei suuda tihtipeale mõista, et neid on väärkoheldud või ära kasutatud. See omakorda raskendab teo toimepanija vastutusele võtmist võimude poolt. Olukorrad võivad olla kriminaalmenetluse tõendamise aspektist problemaatilised ka tahtluse hindamisel, kuna inimkaubandusega seotud teenuse ostjal võib puududa teadlikkus teo tegelikust olemusest. Sellisel juhul võib inimkaubanduse kuriteo toimepanija olla kaudselt vastutav seksuaalse eksploateerimise ja muude inimkaubandusega seotud võimalike seksuaalkuritegude eest.¹⁴¹

Inimkaubanduse kriminaliseerimine lisati Soome karistusseadustikku (*Rikoslaki*) 2004. aastal. Soome ratifitseeris ÜRO inimkaubanduse protokoll 2006. aastal. Soome Vabariigis on inimkaubanduse koosseis karistusseadustikus sarnaselt Eesti karistusseadustikuga paigutatud vabaduse vastaste süütegusid käsitlevasse peatükki.¹⁴² Inimkaubandusena on käsitletav selline tegu, kus kasutatakse ära sõltuvat positsiooni või ebakindlust, samuti kui avaldatakse teisele isikule survet, tehakse teisele isikule viga või kasutatakse ära tema eksimust, makstakse hüvitist isikule, kes on teise isiku kontrolli all või saadakse sellist hüvitist. Eelnevalt kirjeldatud viisil teise isiku üle kontrolli võtmine, tema värbamine, teisele isikule üleandmine, tema transportimine, vastuvõtmine või majutamine, selleks, et teda sunniviisiliselt kasutada töö või muid inimväärlikust alandavate tegevuste jaoks või elundite või kudede eemaldamiseks, on karistatavaks teoks. Inimkaubanduse eest karistatakse eraldiseisva sätte kohaselt isikut, kes paneb eelnevalt loetletud teo toime alla 18- aastase isiku suhtes. Samuti karistatakse juriidilist isikut inimkaubanduse eest.¹⁴³

¹⁴¹ VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU MINORITETSOMBUDSMANNEN. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija. Helsinki, 2014, lk 87-88. Arvutivõrgus: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/k_19+2014.pdf#search=ihmiskaupan%20raportoiija (13.01.2021).

¹⁴² Viuhko, M. Human Trafficking for Sexual Exploitation and Organized Procuring in Finland. *European Journal of Criminology*, 2010, lk-d 63- 71. Arvutivõrgus: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1477370809347945> (20.01.2021).

¹⁴³ *Rikoslaki*. 19.12.1889 / 39. Arvutivõrgus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L25> (14.01.2021).

Euroopa Statistikaameti (Eurostat) koostatud dokumendist tuleb välja, et Soomes ei ole seaduses määratletud ametlikku asutust, mis tuvastaks inimkaubanduse ohvrid. Eeldatavate ohvrite arv kajastab neid ohvreid, kes on vastu võetud abistamissüsteemi.¹⁴⁴ Samuti kutsub GRETA Soome ametivõime üles inimkaubanduse ohvrite ennetavale tuvastamisele.¹⁴⁵

Suur osa inimkaubandusest ja kupeldamisest saadavast kasumist läheb sageli kuriteo peamisele organiseerijale, kes ei ole tihtipeale Soome kodanik. Tavaliselt jääb selline inimkaubitseja oma kodumaale ning seetõttu teda suure tõenäosusega ei tabata ega toimepandud teo eest ei karistata.¹⁴⁶ Eelnevat kinnitab hästi esimeses Soome kohtu poolt (2006. aastal) analüüsitud inimkaubandusealane lahend. Nimetatud juhtumil oli tegemist Eesti ja Soome vahelise inimkaubitsejate rühmitusega, mille peamiseks korraldajaks oli eestlasest inimkaubitseja. Tegemist oli Eesti vangiga, kelle heaks töötasid kaks Eesti naist. Eestist värvati prostituudid ning nad toimetati Soome. Tegevuselt saadav kasum toimetati tagasi Eesti vanglas olevale mehele, kes kogu protsessi juhtis. Soome inimkaubandust käsitlevas õiguslikus kirjanduses tuuakse välja, et “Helsingi ringkonnakohtu /.../ kohtuotsuse kohaselt loeti grupi tegevust organiseeritud kuritegevuseks, kus igal osalejal oli oma kindel ülesanne ja roll. Antud juhtumil oli kurjategija tegevuse eesmärk saada kasumit ja toimingud olid süstemaatiliselt seotud kuritegeliku tegevusega”.¹⁴⁷

Soome riiklikus inimkaubanduse raportis tuuakse välja, et välistööjõu ekspuuteerimine Soomes on tihtipeale teadlik ja süsteemne tegevus. Töötajate väärkohtlemise paneb tööandja tavaliselt toime selleks, et saada seeläbi majanduslikku kasumit. Piisavate sanktsioonide puudumine tööalase ekspuuteerimise korral raskendab tööjõu ekspuuteerimise ja inimkaubanduse vastu võitlemist. Äärmuslikel juhtudel võimaldab see hoolimatutel tööandjatel aastaid kuritarvitamist jätkata.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Eurostat. *Op cit.* Lk 83.

¹⁴⁵ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Italy. *Op cit.* Lk 15.

¹⁴⁶ Viuhko, M. *Op cit.* Lk 69.

¹⁴⁷ *Ibidem.*

¹⁴⁸ VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU MINORITETSOMBUDSMANNEN. *Op cit.* Lk 47.

Euroopa Komisjoni üldises informatsioonis, mis käsitleb inimkaubandust Rootsis, tuuakse välja, et “Rootsi on peamiselt seksuaalse eksploateerimise, sunnitöö, sunnitud kuritegevuse ja sunnitud kerjamise ohvrite sihtriik”.¹⁴⁹ Rootsi karistusseadustik¹⁵⁰ (*brottsbalken*) käsitleb inimkaubandust vabaduse ja rahu vastaste süütegude peatükis. Ebaseadusliku sunni kasutamine, pettuse või teise isiku haavatava seisundi ärakasutamine, kui see piirab oluliselt teise isiku alternatiive, samuti muud sobimatud vahendid, kui need piiravad isiku alternatiive, mis on kasutatud isiku värbamiseks, transportimiseks, üleviimiseks, varjamiseks või majutamiseks eesmärgiga teist isikut eksploateerida, eemaldada temalt elundeid, kasutada teda sõjaväeteenistuseks, sunnitööks või mõneks muuks tegevuseks olukorras, mis selle isiku jaoks põhjustab ebamugavust, on käsitletav inimkaubandusena. Alla 18-aastase isiku suhtes on toime pandud inimkaubandus isegi kui nimetatud tegevuste juures ei kasutata ühtegi sobimatut vahendit. Alla 18-aastase isiku puhul ei oma tähtsust asjaolu, et kurjategija ei ole teadlik ohvri vanusest. Rootsi karistusseadustiku kohaselt on inimkaubandusest eraldiseisev süütegu inimese eksploateerimine, mis tähendab ebaseadusliku sunni, pettuse või teise isiku sõltuvuspositsiooni, kaitsetuse või raske olukorra ära kasutamist, kui seda isikut kasutatakse sunnitööl, sh töötades ebamõistlikes tingimustes või sunnitakse teda kerjama.

GRETA raport inimkaubandusealase olukorra kohta Rootsis toob välja, et Rootsis on tehtud edusamme eelkõige inimkaubanduse vastu võitlemise õigusraamistiku väljatöötamisel, üksuste loomisel inimkaubanduse vastu võitlevate ekspertide koondamiseks, samuti inimkaubanduse ohvrite riikliku toetusprogrammi loomisel. Vaatamata eelnevalt loetletud edusammudele peaks Rootsi ametivõimud GRETA hinnangul tõhusamalt tegelema kõikide inimkaubanduse vormidega.¹⁵¹

Saksamaa võttis inimkaubanduse direktiivi üle 2016. aastal, et parandada inimkaubandusealast võitlust.¹⁵² Saksamaa Liitvabariigi karistusseadustik (*Strafgesetzbuch*) käsitleb inimkaubandust sarnaselt Eesti karistusseadustikuga isikuvastaseid süütegusid hõlmavas peatükis.

¹⁴⁹ European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Sweden. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/sweden_en (03.11.2020).

¹⁵⁰ The Swedish Criminal Code. Lk 24. Arvutivõrgus: <https://www.government.se/4a8349/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf> (16.02.2021).

¹⁵¹ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Sweden. SECOND EVALUATION ROUND. Strasbourg, 2018, lk 11. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2018-8-fgr-swe-en/16808b1cd7> (12.01.2021).

¹⁵² European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Germany. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/germany_en (07.10.2020).

Inimkaubanduseks on Saksamaa karistusseadustiku¹⁵³ § 232 kohaselt järgmine tegu: isiku töölevõtmine kasutades ära tema isiklikke või majanduslikke raskusi või abitust, mis on seotud tema viibimisega välisriigis, teise alla kahekümne ühe aasta vanuse isiku värbamine, transportimine või majutamine isiku ekspuaterimise eesmärgil sooritades seksuaalkuritegusid, töötamise kaudu isikut mõjutades, sundides teda kerjama, sundides isikut panema toime kuritegusid, samuti olukorras, kus isik on sunnitud olema orjuses. Inimkaubanduseks on ka isikult elundi ebaseaduslik eemaldamine, mis on nii Eesti kui Saksa karistusseadustiku kohaselt eraldi süütegu. Saksamaa karistusseadustikus on inimkaubanduses lahutatud eraldi isikuvastasteks süütegudeks ka vabadusevastaste süütegude peatükis asuvad sunnitöö ning tööjõu ärakasutamise koosseisud.

Saksamaal on peamiseks inimkaubanduse vormiks seksuaalne ärakasutamine. Vähemal määral esineb ka inimkaubandus tööalase ärakasutamise vormis.¹⁵⁴ Vajadust inimkaubanduse vastu võitlemiseks põhjendatakse ametivõimude poolt tihtipeale sellega, et seeläbi rikutakse inimeste õigusi. Tegelikuses aga ei pruugita inimkaubandusega isegi inimeste õigusi rikkuda ja kriminaliseerimine sellises olukorras on ebavajalik. Inimkaubanduse direktiiv võeti Saksamaal kasutusele inimkaubanduse vastu selleks, et parandada meetmeid võitlemaks inimkaubanduse vastu, samuti ka Saksa karistusseadustiku muutmiseks. Saksa karistusseadustiku § 232 I 1 kohaselt on tegutsemise vahendiks isiklikus või majanduslikus olukorras oleva või abitus seisundis välismaal viibimise tõttu ärakasutamine. Seetõttu saab Saksa karistusseadustiku kohaselt inimkaubanduse toime panna sunniviisilise jõu kasutamisetä.¹⁵⁵

USA välisministeeriumi inimkaubanduse jälgimise ja selle vastu võitlemise büroo on 2020 aastal koostanud raporti, kus anti hinnang inimkaubanduse ennetamise meetmete kohta Saksamaal. Nimetatud raportis tuuakse välja tõsiasi, et enamikel Saksamaa liidumaadel on olemas spetsiaalsed inimkaubanduse vastased uurimisüksused, mõnes liidumaas on inimkaubandusele spetsialiseerunud prokurörid, kuid mitte ühegi Saksamaa liidumaa kohtunikud ei ole spetsialiseerunud inimkaubanduse juhtumitele. Tööjõukaubanduse juhtumid määratakse Saksamaal enamasti finants-, majandus- või organiseeritud kuritegevuse

¹⁵³ *Strafgesetzbuch*. Arvutivõrgus: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html> (10.10.2020).

¹⁵⁴ European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Germany. *Op cit*.

¹⁵⁵ Schmidt, A. Human Trafficking – Between Punishable Human Rights Violations and Decriminalization. *EuCLR European Criminal Law Review*, Volume 10, Issue 3, 2020, lk-d 272, 275-276. Arvutivõrgus: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2193-5505-2020-3-272/human-trafficking-between-punishable-human-rights-violations-and-decriminalization-jahrgang-10-2020-heft-3> (13.12.2020).

osakondadesse, kus puuduvad aga inimkaubandusealased kogemused.¹⁵⁶ Saksamaa liidumaadele on seoses inimkaubandusega kehtestatud ulatuslikud kohustused. Üldreeglina on liidumaad vastutavad selle eest, et inimkaubandusealane uurimine ja selle vastu võitlemine oleks küllaldane.¹⁵⁷

Austria on inimkaubanduse siht- ja transiidiriik, kus üle poole ohvritest on pärit teistest Euroopa Liidu liikmesriikidest, põhiliselt Rumeeniast, Bulgaariast ja Ungarist. Inimkaubandus hõlmab põhiliselt ohvrite seksuaalset ning tööalast ärakasutamist.¹⁵⁸

Austria Kriminaalkodeks (*Strafgesetzbuch*)¹⁵⁹ käsitleb eraldi süütegudena inimkaubandust ja orjastamist (§-d104 ja 104a). Inimkaubanduseks on teise isiku värbamine, majutamine või vastuvõtmine või muul viisil soodustamine eesmärgiga teist isikut eksploateerida. Seejuures kasutatakse ära ebaõiglaseid vahendeid, milleks on jõu kasutamine, ähvardamine või hirmutamine, pettus, võimupositsiooni ärakasutamine, abitu või kaitsetu seisundi ärakasutamine ning isikult enda üle kontrolli võtmine. Ärakasutamine võib olla nii seksuaalne kui ka tööalane või kerjamisele või kuritegevusele sundimine. Inimkaubanduse toimepanemine kuritegevusliku ühenduse raames on karmimalt karistatav. Austria karistusseadustik orjastamise mõistet täpsemalt ei seleta, kui vaid seeläbi, et tegemist on isikuvabaduse rikkumisega. Sundabieliu on Austria karistusseadustiku kohaselt inimkaubandusest eraldiseisev süütegu (§ 106 a).

Austria kohus on analüüsinud juhtumit, kus inimkaubandus pandi toime füüsilise puudega mehe suhtes. Meest sunniti kolme kaasmaalase poolt tänavatel kerjama nelja aasta vältel. Ärakasutatud mees pidi kerjamisega igapäevaselt teenima 300- 500 eurot, vastasel korral ähvardati tema suhtes kasutada vägivalda.¹⁶⁰

¹⁵⁶ U.S. DEPARTMENT of STATE. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. 2020 Trafficking in Persons Report: Germany. Arvutivõrgus: <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/germany/> (08.10.2020).

¹⁵⁷ European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Germany. *Op cit.*

¹⁵⁸ European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Austria. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/austria_en (17.10.2020).

¹⁵⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch, Fassung vom 05.02.2020. Arvutivõrgus: https://www.legislationline.org/download/id/8548/file/Austria_CC_1974_am122019_de.pdf (15.10.2020).

¹⁶⁰ UNITED NATIONS Offices on Drug and Crime. Global Report on Trafficking in Persons. New York 2016, lk-d 25, 31. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf (15.12.2020).

Itaalia on alates 1998. aastast olnud inimkaubanduse vastu võitlemisel Euroopa riikide seas teedrajavaks, seda nii laste kui täiskasvanutest ohvrite kaitsmise puhul. Euroopa Komisjon rõhutab, et "Itaalia mudel, mida peetakse siiani selle valdkonna parimaks tavaks, ehitati põhimõttel, et tõhus inimkaubanduse vastane strateegia peaks põhinema ohvrite õigustele suunatud lähenemisel".¹⁶¹ 1990ndatel aastatel oli Itaalia on üks vähestest riikidest mis oli kriminaliseerinud osalemise "organiseeritud kuritegevuse" või "terrorismi" rühmas.¹⁶²

Itaalia on riigisiselt teostanud märkimisväärseid samme selleks, et luua üldine õiguslik raamistiku inimkaubanduse vastu võitlemiseks. 1998. aasta Itaalia immigratsiooniseadus (seadusandlik dekreet nr 286/1998)¹⁶³ oli esimene seadusandlik vahend Euroopas inimkaubanduse vastu võitlemiseks ja ohvrite kaitse tagamiseks. Seaduse artikli 12 lõikes 3 on prostitutsioonile viitavatele teenustele värbamine ning alaealiste ebaseaduslikesse tegevustesse kaasamine otsese või kaudse tulu saamiseks kriminaalkorras karistatav. Lisaks on 1998. aasta immigratsiooniseaduse artikli 12 lõike 3 kohaselt kriminaliseeritud teod, mis on toime pandud isikute värbamiseks prostitutsiooni jaoks, seksuaalseks ja tööalaseks ärakasutamiseks või alaealiste ärakasutamiseks ebaseaduslikus tegevuses või kaudse kasumi eesmärgil.¹⁶⁴

2003. aastal asendati Itaalia karistusseadustikus orjakaubandust reguleeriva sätte sõnastus inimkaubandust käsitleva mõistega.¹⁶⁵ Itaalia karistusseadustik¹⁶⁶ (*Codice Penale*) käsitleb inimkaubandust isikuvabaduse vastaste kuritegude peatükis, selliste kuritegude jaoks, mis käsitlevad üksikisiku vastu toimepandavaid kuritegusid. Inimkaubandust käsitleb karistusseadustiku artikkel 601, mille kohaselt on inimkaubandusega tegemist olukorras, kus isik värvatakse, toimetatakse isik riigi territooriumile või väljaspool seda, transporditakse teda, kasutatakse isiku üle võimu, võõrustatakse ühte või mitut isikut, kui need tegevused on toime

¹⁶¹ European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Italy. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/Italy_en (20.10.2020).

¹⁶² Bassiouni, M. *Op cit.* Lk-d 24-25.

¹⁶³ EUROPEAN WEB SITE ON INTEGRATION. Legislative Decree 25.7.1998, No. 286 on "Consolidated Act of Provisions concerning immigration and the condition of third country nationals. Arvutivõrgus: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/legislative-decree-2571998-no-286-on-consolidated-act-of-provisions-concerning-immigration-and-the-condition-of-third-country-nationals> (21.10.2020).

¹⁶⁴ Naciones Unidas. Informe de la Relatora Especial sobre la trata de personas, especialmente mujeres y niños, Joy Ngozi Ezeilo. 2014, lk-d 8-9. Arvutivõrgus: https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A-HRC-26-37-Add4_sp.doc (21.10.2020).

¹⁶⁵ Kelemen, K.; Johansson, M. C. Still Neglecting the Demand that Fuels Human Trafficking: A Study Comparing the Criminal Laws and Practice of Five European States on Human Trafficking, Purchasing Sex from Trafficked Adults and from Minors. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 21 (Issues & 4), 2013, lk 257. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/eccc21&div=22&start_page=247&collecti on=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (09.01.2021).

¹⁶⁶ Naciones Unidas. *Op cit.* Lk 8.

pandud pettuse, vägivalda, ähvarduste, võimu kuritarvitamise või haavatavuse, füüsilise, vaimse või alaväärikuse ärakasutamise või lubaduse andmise teel. Raha või muud eelised antakse isikule üle selleks, et ajendada või sundida teda töötama, osutama seksuaalseid teenuseid või kerjama, igal juhul tegelema ebaseaduslike tegevustega, mis hõlmab nende eksploateerimist, kuid inimkaubanduseks loetakse ka organite eemaldamist. Eraldi kuritegudeks isikuvastaste kuritegude peatükis on orjapidamise või orjapidamise vähendamine, laste prostitutsioon, lastepornograafia, pornograafilise materjali valdamine, virtuaalne pornograafia, turismialgatused, mis on suunatud laste prostitutsiooni eksploateerimisele, alaealiste tööhõive kerjamine, kerjamise korraldamine, elavalt inimeselt võetud elunditega kaubitsemine, orjade ost ja müük, töö ebaseaduslik vahendamine ja eksploateerimine.¹⁶⁷

2015- 2016. aastatel on Itaalia kohus pidanud analüüsima 292 inimkaubanduse juhtumit. Itaalia on selle näitaja poolest Euroopa Liidus kolmandal kohal, sest toodud aastatel on kõik Euroopa Liidu liikmesriigid edastanud vastavad andmed. Ajaperioodil 2015-2016 registreeriti Itaalias 1660 inimkaubanduse ohvrit, mis on samuti viie suurema numbriga Euroopa Liidu riikide seas.¹⁶⁸

Itaalia kohus on 2019. aastal analüüsinud inimkaubandust käsitlevat juhtumit, kus abikaasad mõisteti süüdi raskendatud inimkaubanduse toimepanemises. Abielupaar tegi kohtu poolt analüüsivat tegu toime pannes muuhulgas koostööd rahvusvahelise organiseeritud kuritegeliku rühmitusega. Abielupaarile etteheidetav kuritegu seisnes kahe Nigeeria tüdruku, sh üks neist alaealine, Itaalia prostitutsiooniturule tööle rakendamises. Kohtulahendis on välja toodud, et tuvastati abielupaari eesmärk teoga rahalist kasumit teenida ning see on üks asjaolu, miks antud tegu vääriskendatud tingimustel karistamist. Ohvrite toimetamine Nigeeriast Itaaliasse hõlmas transporti läbi Nigeri ja Liibüa, mistõttu on tegu rahvusvahelise kuritegeliku käitumisega. Tüdrukute transpordi korraldasid ja tasusid süüdistatavad abikaasad. Transporditasu oli vahemikus 15 000– 25 000 eurot, mille tüdrukud pidid hiljem oma tööga tagasi maksma. Kannatanute suhtes panid süüdistatavad korduvalt toime füüsilist vägivalda ja ähvardamist kasutades, sealhulgas ähvardati kahjustada ohvrite perekondi. Abielupaarist süüdistatavate rollid kuritegelikus tegevuses olid erinevad, kuid mõlema teod olid piisavad

¹⁶⁷ *Codice Penale. Capo III - Dei delitti contro la libertà individuale.* Arvutivõrgus: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-xii/> (20.10.2020).

¹⁶⁸ European Commission. Data collection on trafficking 2018 in human beings in the EU. Lancaster University, 2018, lk-d 16, 35. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20181204_data-collection-study.pdf (12.11.2020).

süüdimõistmiseks.¹⁶⁹ Eelnevalt kirjeldatud kohtulahendis on Itaalia kohus asunud seisukohale, et teo toimepanijate eesmärk oli rahalise kasu saamine toimepandavalt kuriteolt, mistõttu on tegemist raskendava asjaoluga. Küll aga ei ole välja toodud, et majandusliku kasu saamine teo toimepanija poolt oleks koosseisuliselt vajalik.

GRETA on Euroopa Nõukogu konventsiooni rakendamise aruandes inimkaubanduse vastase tegevuse kohta Itaalia poolt toonud välja, et Itaalia on jätkuvalt peamiselt inimkaubanduse sihtriik ning transiitriik Euroopas. Aruandes rõhutatakse strateegiliste partnerluste loomise tähtsust valitsusväliste organisatsioonide ja ametiühingutega, kaasates need inimkaubanduse vastastesse tegevustesse.¹⁷⁰

¹⁶⁹ United Nations Office on Drugs and Crime. Human Trafficking Knowledge Portal. Sentence 1081/2019. Arvutivõrgus: https://sherloc.unodc.org/cld/case-law-doc/drugcrimetype/ita/2019/sentence_10812019.html?lng=en&tmpl=html (30.10.2020).

¹⁷⁰ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Italy. *Op cit.* Lk -d 8, 67.

3. INIMKAUBANDUSE KOOSSEISU PROBLEEMID EESTIS

3.1 Koosseisu mittevastavus inimkaubanduse konventsioonile

Ühe põhjusena, miks inimkaubanduse koosseisus esinevad käesolevas magistritöös analüüsitavad probleemid, tuleb käsitleda inimkaubanduse koosseisu vastavust inimkaubanduse konventsioonile. Inimkaubanduse konventsioon näeb ette, millised teod on inimkaubanduse koosseisuga käsitletavad. Inimkaubanduse konventsiooni seletuskiri, millele GRETA viitab, toob välja, et inimkaubanduse mõiste osas on äärmiselt oluline kasutada sellist määratlust, milles valitseks rahvusvaheline üksmeel. Eesti inimkaubanduse konventsiooni paraku ei täida, sest karistusseadustiku inimkaubanduse käsitlus ei vasta GRETA hinnangul inimkaubanduse konventsiooni artiklile 4.¹⁷¹ Kuivõrd käesoleva magistritöö peamine eesmärk on analüüsida, kas rahvusvahelised õigusaktid on tinginud karistusseadustikus nii laia inimkaubanduse koosseisu, tuleb siinkohal tõdeda, et karistusseadustiku inimkaubanduse koosseis ei ole GRETA hinnangul ikka veel piisavalt lai vastamaks täielikult inimkaubanduse konventsioonile. Inimkaubanduse koosseis Eestis on lai just peale seadusemuudatust 2019. aastal, kuid GRETA sooviks sisuliselt, et inimkaubanduse koosseis Eestis oleks veel laiem. Selline vastuolu tundub magistritöö autorile esmapilgul irooniline, mistõttu keskendub käesolev alapeatükk vastuolu hindamisele. Järgnevalt toob magistritöö autor välja GRETA poolt Eesti karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisule etteheidetava.

GRETA toob raportis, mis käsitleb Euroopa Nõukogu inimkaubanduse konventsiooni kohaldamist Eestis välja, et karistusseadustiku inimkaubanduse määratlus ei vasta konventsiooni artiklile 4. Eesti karistusseadustiku inimkaubanduse määratlus ei hõlma kõiki konventsiooni artiklis välja toodud mõisteid.¹⁷² Konventsiooni artikli 4 kohaselt on nendeks mõisteteks “/.../ isiku ärakasutamise eesmärgil tema värbamine, vedamine, üleandmine, majutamine või vastuvõtmine jõu või muu sunnimeetodi kasutamise või sellega ähvardamise, inimröövi, pettuse, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvitise pakkumise või vastuvõtmise teel. Ärakasutamine sisaldab vähemalt teise isiku prostitutsioonile sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenuseid, orjuses

¹⁷¹ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia. Strasbourg, 2018, lk 18. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2018-6-fgr-est-en/16808b292c> (07.11.2020).

¹⁷² *Ibidem*. Lk 17.

või sama laadi seisundis pidamist või elundite eemaldamist /.../.” GRETA toob raportis välja, et Eesti karistusseadustikus puudub inimkaubanduse koosseisus eelkõige “tegevust” käsitlev element. Inimkaubanduse konventsiooni artikkel 4 loetleb tegevustena värbamise, vedamise, üleandmise, majutamise, vastuvõtmise jõu või muu sunnimeetodi kasutamise abil, samuti sellega ähvardamise. Tegevusena on selle artikli kohaselt käsitletavat ka inimrööv, pettus või muu kuritarvitamine, isiku abitu seisundi kuritarvitamine, isiku ärakasutamine, aga ka makse tegemine, vastuvõtmine või muu hüvitise pakkumine või vastuvõtmine teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks. Magistritöö autor on arvamusel, et GRETA poolt tegevuse elemendi puudumine karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisus tähendab just seda, et ei ole eraldi välja toodud selliseid tegevusi nagu inimkaubanduse konventsioonis. Sama on leidnud ka Kadri Soo ja Anna Markina uuringuaruande „Tööjõumigratsiooni varjatud pool: Eesti inimeste tööalase ärakasutamise kogemused välismaal” raames. Selles allikas toodi välja, et kuni 2012. aastani kehtinud seaduste kohaselt (arvestatud on uuringuaruande koostamise ajal kehtinud seadust) ei hõlmanud inimkaubanduse koosseis selliseid inimkaubanduse vorme nagu “ohvri vedu, majutamine, vastuvõtmine ja värbamine, samuti sunni kasutamine kaubitsemisvahendina”.¹⁷³ Inimkaubanduse koosseisu ei ole antud elemente lisatud pärast Kadri Soo ja Anna Markina uurimisaruaruande koostamist. Tegevuse elementide puudumise tõttu tegi GRETA 2018. aastal selles osas ka etteheite Eesti inimkaubanduse koosseisu kohta. GRETA hinnangul selle asemel, et kajastada inimkaubanduse koosseisus tegevuse elementi, on karistusseadustikku lisatud hoopis § 133¹, mis kriminaliseerib inimkaubanduse toetamise, aga ka selles sättes ei ole välja toodud eelnevalt loetletud kõiki tegevusi, küll aga on suurem osa tegevustest loetletud. GRETA hinnangul ei käsitle Eesti karistusseadustik ärakasutamist kui inimkaubanduse eesmärki, nagu see peaks olema konventsiooni kohaselt. Piisav tegevuse komponendi puudumine Eesti karistusseadustikus tingib puuduse konventsioonis kajastatud kõikide “vahendite” kajastamise osas.¹⁷⁴ Käesoleva magistritöö koostamise aja seisuga ei ole karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisu endiselt lisatud selliseid tegevusi, nagu tulenevad inimkaubanduse konventsiooni artiklist 4. Selles ilmnebki põhiline vastuolu, mille kohaselt oleks Eestis vajalik veelgi põhjalikum inimkaubanduse koosseis.

¹⁷³ Soo, K.; Markina, A. *Op cit.* Lk 15.

¹⁷⁴ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia. *Op cit.* Lk 7

Konventsioonis käsitletud inimkaubandusega seotud ekspluateerimise vormid on minimaalselt vähemalt seksuaalne ekspluateerimine, sunniviisiline töö või teenused, orjus või orjusele sarnane tegevus, võlaorjus ja elundite eemaldamine. Selleks, et Eesti karistusseadus vastaks inimkaubanduse Euroopa Nõukogu konventsioonile, peaks see inimkaubanduse sätte ekspluateerimise vormidena hõlmama ka sunnitööd või teenuseid, orjust, elundite eemaldamist. GRETA raporti tegemise hetkel oli karistusseadustiku inimkaubanduse sättes välja toodud üksnes töötamine tavapäratutel tingimustel. GRETA raport kajastab, et “Eesti ametivõimud on viidanud Karistusseadustiku § 133 selgitavatele märkustele, mille kohaselt hõlmab „töötamine ebatavalistes tingimustes” olukordi, kus inimene töötab ilma palgata või väga madala palgaga või kui tal on töötasu või isikut tõendavad dokumendid kinni peetud”.¹⁷⁵ Täpsemalt tööalase ärakasutamise teemal käesoleva magistritöö peatükis 3.3. Orjus ei ole samamoodi enam karistusseadustikul alates 2012 seadusemuudatusest kajastatud. Elundite eemaldamist käsitleb karistusseadustikus doonorlusele sundimise säte, mis hõlmab elundi koe või raku eraldamist “/.../ kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalla, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega”. Vaatamata GRETA poolt nimetatud asjaoludele tähelepanu juhtimisest, ei viinud Eesti seadusandja vaatamata tungivatele GRETA antud soovitudele läbi selliseid karistusseadustiku muudatusi inimkaubanduse käsitlemisel. Karistusseadustikus on inimkaubanduse konventsioonis loetletud tegevused inimkaubanduse toimepanemiseks suuremas osas siiski hõlmatud eraldi sätetega. Magistritöö autor ei mõista siinkohal vajadust nimetatud tegevusi ühes sättes käsitleda, kui need on ka praegusel hetkel kehtivas karistusseadustikus olemas. Samuti ei leia magistritöö autor, et Eesti inimkaubanduse koosseis oleks konkreetselt tegevuse elemente nimetamata võrreldes inimkaubanduse konventsiooniga liiga kitsas. Võimalik, et GRETA sooviks oleks erinevates riikides näha ühetaolisemat lähenemist inimkaubandusele. Käesolevas magistritöös analüüsitud riikidest on rohkem inimkaubanduse konventsioonist tulenevaid tegevusi loetletud Soome, Itaalia, suuremas osas Rootsi inimkaubanduse sätetes. Saksamaa ja Austria inimkaubanduse sätetes ei ole loetletud inimkaubandust käsitleva tegevusena hüvitise maksmise osa konventsiooni artikli 4 kohaselt.

Eesti ametivõimude põhjenduste kohaselt hõlmab väljend “isiku olukorda seadmine” mitmesuguseid toiminguid, sh on selle väljendiga hõlmatud kõik konventsiooni artiklis 4 loetletud tegevused. „Eksitamine“ ja „kelmus“, mis peaksid olema inimkaubanduse koosseisus hõlmatud, on ametivõimude hinnangul kaetud eestikeelse sõnaga „pettus“. „Röövimine“ on

¹⁷⁵ *Ibidem*. Lk-d 5, 7, 17.

hõlmatud „vabaduse võtmisega“ ning ametivõimude sõnul on see laiem mõiste kui „röövimine“. „Mis puudutab „maksete või hüvitiste andmist või saamist teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saamiseks“, siis on ametiasutused öelnud, et seda hõlmaks laiem mõiste „teisest isikust sõltuvuse ärakasutamine“. GRETA hindamisvisiidi ajal kohtuti nii prokuratuuri kui ka kohtusüsteemi esindajatega. Prokuratuuri ja kohtusüsteemi esindajad avaldasid eriarvamust „ekspluateerimise tõendamise vajaduse kohta inimkaubanduse kuriteo tuvastamiseks”.¹⁷⁶ Eesti ametivõimud andsid GRETA raportile eelnenud aruande eelnõule omapoolsed kommentaarid, milles märkisid, „et tegelikud ärakasutamised ei pea toimuma selleks, et tegemist oleks Karistusseadustiku artiklite 133, 138¹ ja 175 kohase õigusrikkumisega”.¹⁷⁷

Inimkaubanduse konventsiooni kohaselt ei ole kuriteo tuvastamise seisukohalt oluline ohvri nõusolek, kui teo toimepanemiseks on kasutatud mõnda konventsioonis nimetatud vahendit.¹⁷⁸ Karistusseadustiku kohaselt ei ole samuti ohvri nõusolekut inimkaubanduse teo kvalifitseerimiseks vajalik tuvastada, koosseis karistusseadustikus seda välja ei too.

Inimkaubanduse konventsiooni artiklile 47 tuginedes on GRETA seisukohal, et Eesti karistusseadustiku inimkaubandust sisaldavaid sätteid tuleks põhjalikult analüüsida. Inimkaubandust sisalduvad teod sisalduvad mitmetes sätetes (eelkõige § 133, § 133¹, § 138¹, § 175). Ametivõimudel tuleks selgitada, mis on nimetatud sätete erinevused. Erinevate sätete puhul tuleks vältida kattuvusi, sest need võivad tekitada ebaselgust süütegude tõlgendamisel ning põhjustada ka koosseisude ebäühtlast rakendamist.¹⁷⁹

Inimkaubanduse konventsioon seab osalisriikidele kohustuseks riigisisese võitluse inimkaubanduse vastu. See peab olema riikide eesmärgiks. GRETA hinnangu kohaselt ei olnud Eestis kuni raporti koostamise ajani, s.o, 2018. aastani kehtestanud riikliku dokumenti spetsiaalselt inimkaubanduse vastase võitluse jaoks. GRETA nõudis, et „/.../ ametivõimud tagaksid riikliku inimkaubandusvastase tegevuse terviklikkuse, võttes vastu inimkaubanduse vastase spetsiaalse tegevuskava, milles käsitletakse inimkaubanduse kõiki vorme ning võttes arvesse inimkaubanduse soolist mõõdet ja laste erilist haavatavust”.¹⁸⁰ 2017. aastal USA saatkond Eestis tõi inimkaubanduse aruandes välja, et Eestis valitsuse poolt võetud meetmed ei

¹⁷⁶ *Ibidem*. Lk 17.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ *Ibidem*. Lk 18.

¹⁷⁹ *Ibidem*. Lk 41.

¹⁸⁰ *Ibidem*. Lk 7.

vasta täielikult inimkaubanduse kaotamise miinimumnõuetele.¹⁸¹ 2020. aastal on USA saatkond Eestis koostanud aruande, milles leitakse, et Eesti valitsus on seadnud kõik minimaalsed nõuded inimkaubanduse kaotamiseks. Valitsus on teinud inimkaubanduse vastu võitlemiseks tõsisid ja püsivaid jõupingutusi, kuid ametivõimud on analüüsinud vähem inimkaubanduse juhtumeid ja mõistnud süüdi vähem inimkaubitsejaid.¹⁸²

GRETA leiab, et Eesti inimkaubanduse koosseis ei vasta eelnevalt välja toodud põhjustel täielikult inimkaubanduse konventsiooni artiklile 4. Eesti inimkaubanduse koosseis ei ole vaatamata inimkaubanduse konventsioonile kujundatud piisavalt ulatuslikuks, et ei tekiks olukorda, kus olulised elemendid inimkaubanduse konventsiooni kohaselt jääksid koosseisus käsitlemata. See võib magistritöö autori hinnangul mingil määral olla seotud konkreetsema tööalase ärakasutamise regulatsiooni puudumisega inimkaubanduse koosseisus. Küll aga leiab käesoleva magistritöö autor, et see vastuolu ei põhjusta koosseisus esilekerkivat majandusliku kasu ebaselgust ning selle põhjuseks on siiski koosseisu muudatused 2019. aastal.

3.2 Ebaselgus majandusliku kasu määratlemisel

Käesoleva magistritöö peatükis 2.2 välja toodud inimkaubanduse majanduslik iseloom näitab magistritöö autorile seda, et on vajadus selgust luua majandusliku kasu saamise määratlemisel inimkaubanduse koosseisus. Eesti inimkaubanduse koosseisu majandusliku kasu käsitus ei ole üheselt mõistetav ja selge. Segadust tekitab koosseis eriti just peale koosseisu muudatust 2019. aastal, sest koosseisu lisati fraas “majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta“. Varasemalt koosseisus majanduslikku kasu nimetatud ei olnud, kuid Riigikohtu tõlgenduse kohaselt oli koosseisu kvalifitseerimiseks selle tuvastamine siiski vajalik. Magistritöö autor tugineb majandusliku kasu määratlemise analüüsimiseks nii kohtupraktikale kui teiste riigisiseste organisatsioonide käsitlusele, kuid kirjeldab ära ka selle, kuidas on majanduslikku kasu inimkaubanduse koosseisudes käsitletud teiste (peatükis 2.3 käsitletud) riikide poolt.

¹⁸¹ U.S. DEPARTMENT of STATE. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. 2017 Trafficking in Persons Report: Estonia. Arvutivõrgus: <https://www.state.gov/reports/2017-trafficking-in-persons-report/estonia/> (15.11.2020).

¹⁸² U.S. Embassy in Estonia. 2020 Trafficking in Persons Report: Estonia. Arvutivõrgus: <https://ee.usembassy.gov/2020-07-2-2/> (15.11.2020).

Magistritöö kirjutamise ajal kehtiva inimkaubanduse koosseisu (20.07.2020 jõustunud karistusseadustiku redaktsiooni) kohaselt on inimese asetamine olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmine, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalla, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega karistatav nii majandusliku kasu saamise eesmärgi jaatamisel kui ka ilma selleleta. See tähendab, et teo toimepanija eesmärk võib olla majandusliku kasu saamine, kuid majandusliku kasu saavutamine ei ole tungivalt nõutav tegur inimkaubanduse koosseisu täitmiseks. Koosseis loetakse täidetuks ka ilma majandusliku kasu saamise eesmärgita, kui esinevad teised olulised alused, et tuvastada inimkaubanduse toimepanemine. Nendeks teguriteks, mille korral inimkaubandus on karistatav ka ilma majandusliku kasu saavutamiset, on muuhulgas kättemaks, viha, kiusamine vms eesmärk. Karistusseadustiku seletuskirjas tuuakse välja, et “näiteks võib kerjamisele sundimine või meelitamine toimuda ka üksnes teise isiku alandamiseks”.¹⁸³ Küll aga tuuakse allikas “Uurimise abimaterjal õiguskaitseasutustele ja kontrollnimekiri tööinspektoritele” välja, et enamasti on inimkaubandus siiski toime pandud majandusliku kasu saamise eesmärgil.¹⁸⁴

Majandusliku iseloomu tuvastamine inimkaubanduse koosseisu täitmiseks oli vajalik Riigikohtu hinnangul 2017. a tehtud lahendi kohaselt¹⁸⁵, kuigi koosseis lahendi tegemise ajal ei sätestanud majandusliku kasu nõuet. Tegemist oli Riigikohtu tõlgendusele inimkaubanduse koosseisu täitmiseks. Riigikohtu seisukohast majandusliku iseloomu tuvastamise vajalikkuse kohta sai ajend seadusandja jaoks viia läbi karistusseadustiku muudatus. Alates 2019. a seadusemuudatusest kuni magistritöö kirjutamise ajal kehtiva karistusseadustiku inimkaubanduse sätte sõnastuse kohaselt ei ole majandusliku kasu tuvastamine nõutav, sest koosseis loetakse täidetuks nii majandusliku kasu saavutamisel kui ilma selleleta. Sellest tekib aga käesolevas magistritöös analüüsimisele tulev asjaolu- kas inimkaubanduse koosseis on ilma majandusliku kasu nõudeta liiga laia hõlmatusega. Liiga lai hõlmatus tähendab magistritöö autori jaoks olukorda, kus seadus jätab määratlemata koosseisu kvalifitseerimiseks ühe olulise

¹⁸³ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (ohtlikud kalduvuskurjategijad, välismaalastest kurjategijad) eelnõu juurde. *Op cit.* Lk 14.

¹⁸⁴ Ylinen, P.; Jokinen, A.; Pekkarinen, A-G.; Ollus, N.; Jenu, K-P. Töölase ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse avastamine. Helsinki, 2020, lk 14. Arvutivõrgus: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/toolase_ekspluateerimise_eesmargil_toimuva_inimkaubanduse_avastamise_juhis.pdf (24.11.2020).

¹⁸⁵ Lahendit ja sellest tulenevat Riigikohtu seisukohta on käsitletud käesoleva magistritöö inimkaubanduse koosseisu muudatuste peatükis 1.3.

asjaolu. Kui koosseis majanduslikku kasu ei nõua, siis milleks on seadusesse lisatud fraas, mille kohaselt on valikuline, kas inimkaubandusega saavutatakse majanduslik kasu või mitte. Tagajärg, kui majanduslikku kasu koosseisu täitmiseks vaja ei ole, ei muuda koosseisu täitmist võimatuks. Majandusliku kasu analüüsimiseks inimkaubanduse koosseisus toob magistritöö autor välja ka teiste Eesti asutuste hinnangud majandusliku kasu nõude osas inimkaubanduse koosseisus. Samuti toob autor välja, kuidas on peatükis 2.3 käsitletud riikides inimkaubanduse koosseis käsitletud/ käsitlemata jätnud majandusliku kasu nõude.

Tervise Arengu Instituut¹⁸⁶ on välja toonud seisukoha, et “kuigi inimkaubandus pannakse enamasti toime majandusliku kasu saamise eesmärgil, on tegu siiski karistatav ja olukorras, kui sellel on olnud muu eesmärk või motiiv, nt kättemaks, viha, kiusamine vms”.¹⁸⁷ Seadus selliseid alternatiive inimkaubanduse koosseisu täitmiseks eraldi välja ei too. Seega vajab Tervise Arengu Instituudi poolt pakutud alternatiividel kindlasti hindamist, kas näiteks kättemaks, viha, kiusamine vms täidaks konkreetsel juhul koosseisus välja toodud nõuded. Kättemaks, viha, kiusamine vms eraldiseisvatena inimkaubanduse koosseisu ei täida ning need peavad siiski sisaldama koosseisus välja toodud teo toimepanemise viise.

Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi klassifitseerib inimkaubandust kui teise isiku ära kasutamist majandusliku kasu saamiseks. Isikut võidakse sundida “/.../ abielluma, töötama ebatavalistel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, sooritama kuritegu või täitma mõnda teist vastumeelset kohustust”.¹⁸⁸ Rõhutatakse, et inimkaubanduse tegu iseloomustab sundimine mitte vabatahtlik eelnevalt nimetatud teo sooritamine. Näiteks on vabaduse võtmine, vägivaldsemine isiku suhtes, isiku petmine ja ähvardamine, aga ka isiku sõltuvuse või abitu seisundi ärakasutamine seejuures inimkaubanduse tegu täitvateks asjaoludeks. Konkreetselt on välja toodud, et ärakasutamine toimub kurjategija majandusliku kasu saamise eesmärgil (“Inimkaubandus tähendab, et keegi kasutab Sind ära majandusliku kasu saamiseks”).¹⁸⁹ Kogu

¹⁸⁶ Tervise Arengu Instituut (TAI) on “/.../ valitsuse asutatud teadus- ja arendusasutus, mis kogub, ühendab ja pakub erinevatest allikatest pärit usaldusväärset üleriigilist teavet Eesti rahvastiku tervise kohta” Tervise Arengu Instituut. Tervise Arengu Instituut Arvutivõrgus: <https://tai.ee/et/> (16.12.2020).

Tervise Arengu Instituudi põhimäärus § 4 p 3 kohaselt on TAI üheks põhiülesandeks “ettepanekute tegemine eesmärgi saavutamiseks vajalike poliitikate kujundamiseks, vastavate prognooside ja arengukavade koostamine, osalemine Sotsiaalministeeriumi valitsemisala poliitikate elluviimise strateegiate kavandamisel”. Tervise Arengu Instituudi põhimäärus. - RT I, 30.08.2019, 7.

¹⁸⁷ Leps, A.; Kink, A.; Luht, K.; Blumberg, S. Sotsiaaltöö praktika. Juhendmaterjal aitab tuvastada inimkaubanduse ohvreid ja osutada neile abi. Ajakiri Sotsiaaltöö, 2019- 4, lk 45. Arvutivõrgus: https://www.tai.ee/images/ST4_2019_44kuni49.pdf (28.01.2021).

¹⁸⁸ Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi. Inimkaubandus. Arvutivõrgus: <https://www.palunabi.ee/mis-juhtus/inimkaubandus/> (10.11.2020).

¹⁸⁹ *Ibidem*.

inimkaubanduse kirjeldus tuleneb karistusseadustikust, ent karistusseadustiku sättest on ohvritele Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi poolt välja toodud kirjelduses jäetud mulje, et inimkaubandust on võimalik toime panna üksnes majandusliku kasu saamiseks. Karistusseadustik ometigi sellist nõuet ette ei näe, seega on käesoleva magistritöö hinnangul Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi tõlgendanud seadust kitsamalt, kui see tegelikkuses kirjas on.

Varasemalt on käesolevas magistritöös käsitletud Riigikohtu lahendit, milles analüüsiti majandusliku iseloomu saavutamise nõuet inimkaubanduse koosseisus. Riigikohtu kriminaalkolleegium on eriarvamusel eelnevalt viidatud Tervise Arengu Instituudi seisukohast, milles asuti seisukohale, et inimkaubanduse toimeviimise peamiseks eesmärgiks ei pea kahtlemata olema teo toimepanija ehk kurjategija poolt majandusliku kasu saamine, vaid selleks eesmärgiks võib olla ka mõni muu kurjategija tagamõte. Riigikohtu kriminaalkolleegium on seisukohal, et majandusliku iseloomu tuvastamine on inimkaubanduse kvalifitseerimisel määrava tähtsusega koosseisuelemendiks, ilma milleta ei ole tegu kvalifitseeritav inimkaubanduseks. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi vastava seisukoha ajendit ei ole lahendis KarS § 133 ega § 175 puhul välja toodud. Kuriteole sundimise või kallutamise osas on Riigikohtu kriminaalkolleegium rõhutanud, et ilma majandusliku iseloomu tuvastamiseta “/.../ ei oleks võimalik eristada seda tegu sellisest karistatavast käitumisest, kus alaealist kihutatakse mingile kuriteole”.¹⁹⁰ Antud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukoht viitabki sellele, et ilma majandusliku kasu dimensioonita muutuks inimkaubanduse koosseis liiga laiaks. Peale seadusemuudatust 2019. aastal majandusliku kasu tuvastamise elementi seadus otsesõnu teo kvalifitseerimiseks ei nõua ning koosseis ongi muutunud laiaks. Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi jagab Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohta sellest, et inimkaubanduse toimepanemiseks on oluline teoga majandusliku iseloomu tuvastamise eesmärk.

Eelnevalt välja toodud asutuste seisukohad näitavad, et majandusliku kasu tõlgendus erineb mõneti Riigikohtu välja toodud seisukoha osas ning majandusliku kasu nõutavuse osas on võimalikud mitmed argumendid. Käesolevas peatükis proovib autor välja tuua erinevaid võimalikke seletusi majandusliku kasu käsitlemisele inimkaubanduse koosseisus. Samuti toob autor välja peatükis 2.3 käsitletud riikide puhul majandusliku kasu vajalikkuse või selle puudumise karistusseadustikes. Oluline on jõuda sellise käsitlemise juurde, mis võimaldaks hinnata, kas majanduslik kasu on inimkaubanduse koosseisu täitmiseks relevantse tähtsusega või pannakse inimkaubandus toime ka ilma majandusliku kasu eesmärgita, st täidetakse mingi

¹⁹⁰ RKKKo 1-17-689, p 2.

muu teole kvalifikatsiooni andev tingimus. Tuleb leida vastus küsimusele, kas ilma majandusliku kasu saamise tuvastamiseta on tegemist inimkaubandusega. Riigikohtu kriminaalkolleegium näeb majanduslikku iseloomu tuvastamist kui inimkaubanduse olulist elementi, kuid majandusliku kasu saamise eesmärgi tuvastamine inimkaubanduse teo eest karistuse määramiseks ei ole karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisus kindlaks määratud.

Inimkaubanduse koosseisus majandusliku kasu analüüsimiseks ei anna Soome karistusseadustik- *Rikoslaki*- säte aga võimalust, sest inimkaubandust käsitlevas sättes ei ole majandusliku kasu saamise eesmärki sõnaselgelt välja toodud. Majandusliku kasuna on käsitletav üksnes sätte teokirjelduses välja toodud hüvitise maksmine isikule, kes on teise isiku kontrolli all, samuti ka sellise hüvitise saamine (peatükk 25), mis on sarnaselt majandusliku kasu saamise eesmärgiga Eesti karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisus käsitletav majandusliku tegurina, millele on oluline anda hinnang teo kvalifitseerimisel. Kuigi “Reeglid, ähvardused ja majanduslik kontroll on tüüpiline viis /.../ kasumi maksimeerimiseks”¹⁹¹ inimkaubanduse puhul, ei nõua Soome karistusseadustik inimkaubanduse teo kvalifitseerimiseks majandusliku kasu tuvastamist, leiab õiguslase materjali autor Minna Viuhko.

Rootsi karistusseadustiku- *Brottsbalken*- kohaselt ei tooda inimkaubandust käsitleva süüteo juures eraldi välja majandusliku kasu saamise eesmärki või selle olulisust teo eest karistuse määramisel. Küll aga on majandusliku kasu saamine oluline element karistuse määramisel kupeldamise korral, kuna Rootsi karistusseadustikus on välja toodud kui karistust karmistav asjaolu.¹⁹² Kupeldamine on Rootsi karistusseadustiku kohaselt sarnaselt Eestiga inimkaubandusega seotud süütegu. Käesolevas magistritöös ei analüüsi autor aga süütsi kupeldamisega seonduvat majanduslikku iseloomu.

Saksamaa karistusseadustikus on inimkaubanduse sättele lisanud ohvri isikliku või majandusliku kitsaskoha ärakasutamise.¹⁹³ Koosseisu sõnastus on järgmine: “Igaüks, kes värbab teise isiku, kasutades ära tema isiklikku või majanduslikku raskustest või abitust, mis on seotud tema viibimisega välisriigis, või kes värbab teise alla kahekümne ühe aasta vanuse isiku, karistatakse vangistusega kuuest kuust kuni viie aastani /.../”. See tähendab seda, et

¹⁹¹ Viuhko, M. *Op cit.* Lk 71.

¹⁹² European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Sweden. *Op cit.*

¹⁹³ Schmidt, A. *Op cit.* Lk-d 272, 275-276.

majandusliku kasu tuvastamisele koosseisu eest karistust määrates tuleb pöörata oluliselt rohkem tähelepanu kui Eesti inimkaubanduse koosseisu puhul.

Austria Kriminaalkodeksi- *Strafgesetzbuch*- inimkaubanduse süütegusid hõlmavad sätted ei sisalda eraldi majandusliku kasu süüteo toimepanemisel. Küll aga Austria Kriminaalkodeksi § 217 sätestab kuriteona piiriülese prostitutsiooniga kaubitsemise, mille puhul on karistuse määramiseks oluline tuvastada teoga saadud majanduslik kasu. Piiriülese prostitutsiooni kui kuriteo toimepanemisel on teo majandusliku aspekti tuvastamise korral- s.o tulu saamise eesmärgil tegu toime pannes, ette nähtud karmim karistus kui riigisisese prostitutsiooniga tegelemise korral. Austria välismaalase politseiseaduse § 116 lõike 1 kohaselt näeb välismaalase ekspluateerimise korral ette samuti karmima karistuse just rahalise kasumi eesmärgil tegutsedes.¹⁹⁴

GRETA koostatud raportis tuuakse Austrias astunud positiivsete sammudena välja inimkaubanduse ohvritele mõeldud hüvitiste nõuded ning ametnikele asjakohaste koolituste pakkumine. GRETA kutsub Austria ametivõime üles tegema täiendavaid pingutusi selleks, et tuvastada ohvritele tekitatud kahju ning sellest omakorda kurjategija poolt saadav majanduslik kasu. GRETA rõhutab, et Austria ametivõimud peaksid koguma tõendeid ohvri poolt kantud kahju osas, samuti ka ekspluateerimise tulemusena saadud rahalise kasumi kohta. Sellised tõendid on oluliseks osaks kriminaaluurimisest selleks, et toetada kohtus ohvritele hüvitise saamise nõudeid.¹⁹⁵

Pärast ÜRO inimkaubanduse protokolliga vastu võtmist 2000. aastal muudeti kasumi tuvastamine Itaalia karistusseadustikus mitte vajalikuks. Itaalia valitsus, võttis pärast ÜRO inimkaubanduse protokolliga kehtestamist vastu seaduse nr 228/2003 inimkaubanduse vastaste meetmete kohta. Seadus kriminaliseerib konkreetselt nii riigisiseseid kui ka piiriülese inimkaubanduse kuriteod ning hõlmab kõiki inimkaubanduse vorme. Selles nähakse ette karmim karistus võimusuhte kuritarvitamise eest koos kuriteo vajalike elementidega, st vägivald, võimu kuritarvitamine ja kasu saamine asjaoludest, milles teine isik on füüsilises olukorras või psühholoogilises

¹⁹⁴ International Centre for Migration Policy Development. Legislation and the Situation Concerning Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation in EU Member States. 2009, lk 145. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/crime/docs/evaluation_eu_ms_thb_legislation_en.pdf (20.12.2020).

¹⁹⁵ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Access to justice and effective remedies for victims of trafficking in human beings. EVALUATION REPORT AUSTRIA. Third evaluation round. Strasbourg, 2020, lk 5. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2020-03-fgr-aut-en/16809eb4fd> lk 5 (11.12.2020).

alaväärsuses. Majandusliku kasu eesmärgil teo toimepanemise tuvastamisel on ette nähtud karmim karistus.¹⁹⁶

Majandusliku kasu saavutamist ei ole magistritöö kirjutamise ajal kehtivas Itaalia karistusseadustikus erinevate isikuvastaste kuritegude toimepanemisel välja toodud. Vaatamata sellele on Itaalia siseministeeriumi andmetel inimkaubandus Itaalias kuritegelike organisatsioonide jaoks kolmas sissetulekuallikas pärast relva- ja narkokaubandust.¹⁹⁷

Analüüsid majandusliku kasu käsitlemist teiste riikide inimkaubanduse koosseisudes, jõudis käesoleva magistritöö autor seisukohale, et valdavalt ei ole ka nende riikide inimkaubanduse koosseisud majandusliku kasu osas selgemad kui Eesti inimkaubanduse koosseis. Üksnes Saksamaal on hetkel kehtiva inimkaubanduse koosseisu kohaselt eraldi välja toodud ohvri majandusliku kitsaskoha ärakasutamine. Küll aga ei ole ükski nendest riikidest inimkaubanduse koosseisus välja toonud, et teo kvalifitseerimisel oleks inimkaubitseja poolt saadava majandusliku kasu tuvastamine.

Magistritöö autor toob seaduse tasandil välja ka majandusliku kasu käsitluse inimkaubandusega seotud kuritegudes, kuid antud koosseise ei ole magistritöös põhjalikult käsitletud. Nagu varasemalt viidatud Rootsi karistusseadustiku kohta, on ka Eesti karistusseadustikus eraldi inimkaubandusega seotud süüteona välja toodud kupeldamine. Kupeldamise sätte sõnastuse kohaselt omab majanduslik kasu tähtsust koosseisu eest karistuse määramisel. KarS § 133² lg 2 p 2 sätestab kupeldamise koosseisu ühe kvalifitseeriva asjaoluna suure varalise kasu saamise eesmärgi. Suur varaline kasu määratakse KarS § 12¹ kohaselt ning selleks on kasu, mis ületab 40 000 eurot. Teine inimkaubandusega seotud kuritegu ehk inimkaubandus alaealise suhtes, mille sätestab KarS § 175, majandusliku kasu saamist koosseisus ei hõlma ning lähtuma peab põhikoosseisu kohasest majandusliku kasu käsitlevast määratlusest. See tähendab, et koosseisu mõistmiseks tuleb siiski lähtuda karistusseadustiku § 133-st.

Majandusliku kasuga inimkaubanduse koosseisus, küll mitte koosseisu kvalifitseerimise aspektist, vaid mõjutusvahendite ja meetmete rakendamise osas, seondub ka GRETA etteheide Eestile seoses kuriteoga saadud vara konfiskeerimises. Nimelt on üksnes vähestes kohtuotsustes

¹⁹⁶ Naciones Unidas. Informe de la Relatora Especial sobre la trata de personas, especialmente mujeres y niños, Joy Ngozi Ezeilo. *Op cit.* Lk 8.

¹⁹⁷ Osservatorio Interventi Tratta. Human trafficking in Italy. Arvutivõrgus: <https://www.osservatoriointerventitratta.it/en/human-trafficking-in-italy/> (14.01.2021).

kurjategijatelt välja mõistetud kuriteo toimepanemise tulemusena saadud vara.¹⁹⁸ Inimkaubandusvastane Euroopa Nõukogu konventsioon näeb ette, et inimkaubanduse toimepanemise tulemusena saadud “/.../ tulu või vara, mille väärtus vastab sellisele tulule /.../” tuleb konfiskeerida (artikkel 23 punkt 3). See aga näitab selgelt, et majanduslikule aspektile inimkaubanduse toimepanemisel pööratakse Eestis liiga vähe tähelepanu ning ka selles osas võib märgata ebaselgust.

Käesolevas peatükis kasutatud materjale analüüsidest jõudis magistritöö autor seisukohale, et majanduslik kasu ei ole teguriks, ilma milleta ei saaks tegemist olla inimkaubandusega. Majanduslikku kasu käsitletakse peamiselt tegurina, mis mõjutab karistuse määramist inimkaubanduse teo eest. Riigikohus on ainus organisatsioon, mis ütleb välja, et ilma majandusliku iseloomu tuvastamiseta inimkaubitseja poolt ei ole tegemist inimkaubandusega. Teised seisukohad ega teiste riikide käsitus seda seisukohta ei kinnita. Käesoleva seisukohaga saab vastata ka magistritöö uurimisküsimusele- nimelt asub magistritöö autor seisukohale, et majandusliku kasu saavutamise eesmärgi tuvastamine teo inimkaubanduseks kvalifitseerimisel ei saa ega tohikski olla määrava tähtsusega. Koosseis muutub küll seeläbi laiaks, kuid kitsam käsitus jätkaks olulised asjaolud nimetamata.

3.3 Töölase ärakasutamise väljajäämine inimkaubanduse mõiste alt

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni poolt koostatud seksuaalse ekspluateerimise ja inimkaubanduse analüüsimiseks koostatud situatsiooni analüüsis Eesti kohta tuuakse välja, et “Isiku töölase ekspluateerimise tulemuseks peab olema teatud kolmanda osapoole äriine või rahaline kasu”.¹⁹⁹ Kui seksuaalne ekspluateerimine teenib kasumit, siis töölase ärakasutamise pealt hoitakse kokku kulusid,²⁰⁰ mis on seeläbi siiski käsitletav majanduslikult tulemusliku käitumisena. Õigusosalases uurimistöös tuuakse välja, et inimkaubandus sunnitöö vormis eksisteerib keskkonnas, kus tööjõu ärakasutamine toimub tööandjate ja nende ettevõtete kasumi maksimeerimise eesmärgil. Inimkaubanduseks sunniviisilise töö vormis muutub töölaseks

¹⁹⁸ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia. *Op cit.* Lk 8.

¹⁹⁹ Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Põhja- ja Baltimaade regiooni ning Euroopa idapoolsete naaberriikide piirkondlik esindus. Seksuaalne ekspluateerimine ja inimkaubandus Eestis. SITUATSIOONI ANALÜÜS. Helsingi, 2005, lk 29. Arvutivõrgus: <https://www.rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1548/1/IOM2005.pdf> (08.11.2020).

²⁰⁰ Puraite, A. *Op cit.* Lk 193.

ärakasutamine alles siis, kui töötaja ei saa töölt ja tööandja kontrolli alt lahkuda. Uuringus on tuginetud nii ILO sunniviisilise töö näitajatele kui Palermo protokolli määratlusele.²⁰¹

Eesti tööalase ärakasutamise problemaatilisust näitab asjaolu, et Eestist pärit mehi peetakse ka enim tööjõuga seotud ohvriteks Euroopas.²⁰² Eesti karistusseadustikus viitab tööjõuprobleemidele ning madala töötasu maksmisele inimkaubanduse koosseisu puhul peamiselt järgmine väljend inimkaubanduse koosseisu sõnastuses: “tötamine tavapäratutel tingimustel”, seejuures loetakse tavapäratuks tingimuseks ka töötamine liialt madala tasu eest võrreldes sarnase töö eest tavaliselt saadava tasuga ning tavapäratul viisil või olukorras töötamine,²⁰³ samuti ilma igasuguse töötasuta töötamisele sundimine. Karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisus ei nimetata ekspluateerimise vormina sunnitööd või teenuseid.²⁰⁴ Majanduslik kasu inimkaubanduse toimepanemises väljendub siinjuures eelkõige selles, et ohvritele makstakse madalamat tasu, kui sarnase töö eest tavaliselt makstakse ning seejärel saavutavad inimkaubanduse toimepanijad majanduslikult parema olukorra ja seeläbi majandusliku kasu. Töölalast ärakasutamist kui inimkaubanduse vormi analüüsid on oluline märkida, et töötamist tuleb käsitada „töolepingu seaduses määratletud töösuhte- või käsundilaadse tööna /.../”.²⁰⁵ See on aga üheks potentsiaalseks murekohaks, sest näiteks töövõtulepinguga töötamine antud kontekstis kaitset ei leia.²⁰⁶

Kuivõrd karistusseadustik ei sätesta tööalast ärakasutamist sõnaselgelt inimkaubanduse kontekstis ekspluateerimise vormina, on inimkaubandust tööalase ekspluateerimise eesmärgil käsitletud suhteliselt vähe.²⁰⁷ Õiguskirjanduses tuuakse välja, et sellist inimkaubanduse vormi, kus on toime pandud tööalane ärakasutamine ning sunniviisilise töö eesmärgil ärakasutamine, on keeruline tuvastada. Selle põhjuseks on suuresti õiguslike regulatsioonide puudumine kui ka selliste tegutsemisviiside varjatud olemus. Samuti ei tunneta elanikkond probleemi tõsist olemust.²⁰⁸ Emori koostatud uuringus tuuakse välja, et inimkaubanduse teema tervikuna on

²⁰¹ Kask, M.; Markina, A. Trafficking for Forced Labour and Labour Exploitation in Estonia. 2011, lk 76. Arvutivõrgus: <http://lft.ee/admin/upload/files/Estonian%20report%20FLEX.pdf> (27.01.2021).

²⁰² Europol Public Information. *Op cit.* Lk-d 4, 23.

²⁰³ Wheaton, E. *et alii.* *Op cit.* Lk 123.

²⁰⁴ GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia. *Op cit.* Lk 47.

²⁰⁵ Ylinen, P. *et alii.* *Op cit.* Lk 11.

²⁰⁶ Soo, K.; Markina, A. *Op cit.* Lk 48.

²⁰⁷ Võrreldes seksuaalse ärakasutamisega, mis ei ole niivõrd varjatud, kui tööalane ärakasutamine ekspluateerimise vormina. Varasemate inimkaubanduse uuringute keskmes on olnud just seksuaalne ärakasutamine. Kask, M.; Markina, A. *Op cit.* Lk 1

²⁰⁸ *Ibidem.*

inimeste jaoks võõras ning sellega kokkupuuteid esineb inimestel vähe või neid ei märgata, “/.../ vahendatakse meedia kaudu kuulnud informatsiooni”.²⁰⁹ Uuringutega on leitud, et sunniviisilise töö eesmärgil inimkaubitsemise korral ei ole vaja tuvastada äärmuslikku vägivalda, sundi ega jõudu. Töölase ärakasutamise ohvrite peal kasutavad inimkaubitsejad peenemaid ja psühholoogilisemaid kontrollivahendeid.²¹⁰

2014. aastal, mil Kadri Soo ja Anna Markina koostasid tööjõumigratsiooni varjatud poolt läbi Eesti inimeste kogemuste kirjeldava raamatu, leidsid autorid, et töölase ärakasutamise või sunniviisilise tööga seotud juhtumid on Eesti kohtutes leidnud käsitlemist kui kelmusejuhtumid, mitte aga töölase ärakasutamise kui inimkaubanduse ühe vormi käsitlemist. Kelmusena käsitleti juhtumeid isegi siis, kui neis sisaldasid elemendid, mis viitasid inimkaubandusele.²¹¹ Käesoleva magistr töö kirjutamise ajaks ei ole karistusseadustiku inimkaubanduse käsitlemist töölase ärakasutamise osas muutunud, seega eelnevalt nimetatud autorite poolsed tõlgendused töölase ärakasutamisele inimkaubanduse koosseisus on endiselt kasutatavad. Kadri Soo ja Anna Markina poolt välja toodud asjaolu seoses töölase ärakasutamise käsitlemise kohta kui kelmusena näitab käesoleva magistr töö jaoks hästi seda, et töölase ärakasutamise käsitlemine karistusseadustikus on problemaatiline.

Mitmed valitsusvälised organisatsioonid ja Eesti meedia on viidanud töölase ärakasutamise eesmärgil inimkaubanduse ohvritest. Tegemist oli välismaalastega, keda koheldi kui ebaseaduslike sisserändajaid, kellest ei tuvastatud ühtegi inimkaubanduse ohvrit. GRETA kutsus Eesti ametivõime üles tunnustama töölase ärakasutamist kuritegelikuks tegevuseks ning kriminaliseerima seda inimkaubanduse raames, tunnustades ohvrit inimkaubanduse ohvrina.²¹²

Inimkaubanduse ulatus Eestis ei ole täpselt tuvastatav, sest tähelepanu pööratakse suuresti üksnes seksuaalse eksploateerimise vormidele. Nii on tahaplaanile jäänud tööjõu ärakasutamise eesmärgil toimepandud inimkaubanduse analüüsimine. See näitab, et inimkaubanduse tuvastamise protseduuris esineb Eestis puudujääke.²¹³

²⁰⁹ TNS Emor. Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse valdkonnas UURINGU ARUANNE. 2014, lk 40. Arvutvõrgus: http://ift.ee/admin/upload/files/Elanike%20hoiakud%20soop%C3%B5hise%20v%C3%A4givalla%20ja%20inimkaubanduse%20valdkonnas2014_aruanne_TNS%20Emor_1%C3%B5plik.pdf (27.02.2021).

²¹⁰ Kask, M.; Markina, A. *Op cit.* Lk 75.

²¹¹ Soo, K.; Markina, A. *Op cit.* Lk 9.

²¹² GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia. *Op cit.* Lk-d 10, 27.

²¹³ *Ibidem.*

Järgnevalt toob magistritöö autor välja tööalase ärakasutamise inimkaubanduse koosseisus peatükis 2.3 käsitletud riikide puhul. Soome karistusseadustik eraldi tööalase ärakasutamise ega sunnitöö sätteid ette ei näe. Tegevused nagu värbamine ning sunnitöö on välja toodud inimkaubanduse põhikoosseisus. Rootsi karistusseadustikus on sunnitöö toodud välja eraldi sättena inimkaubanduse koosseisu alamkoosseisuna. Muud inimkaubanduse konventsioonis loetletud tegevused on käsitletud inimkaubanduse põhikoosseisus. Saksamaa puhul on tööalane ärakasutamine karistusseadustikus sõnaselgelt välja toodud. Karistusseadustiku kohaselt toimub tööalane ärakasutamine sellises olukorras, kus töötamine toimub kasumi eesmärgil ja seda taotlevates töötingimustes, mille näol on tegemist märgatavalt ebaproportsionaalse sama või võrreldava tööga töötajate töötingimustega. Sellist olukorda nimetatakse ekspluateerivaks tööks. Teo kvalifitseerimisel inimkaubanduseks ei ole Saksamaa karistusseadustiku sättes välja toodud eraldi majandusliku kasu saamise eesmärki kurjategija poolt. Majanduslik kasu väljendub selgelt aga tööalases ärakasutamises, mille eesmärk ongi kulude kokkuhoidmine ja seeläbi majandusliku kasu saavutamine. Lisaks sellele väljendub inimkaubandusega toimepandud kuriteo majanduslik iseloom majanduslikes raskustes olevate isikute töölevõtmises, sest majanduslikus raskuses olev isik on valmis tegema igasugust tööd, et saada tehtava töö eest vähemalt mingisugustki minimaalset tasu, samuti on tema peamiseks eesmärgiks välismaal töötamise korral vähemalt mingisuguse sissetuleku koju viimine. Austria karistusseadustikus ei käsitleta sarnaselt Soomega tööalast ärakasutamist ega sunnitööd eraldi sättena, kuid inimkaubanduse põhikoosseisus on nimetatud inimkaubanduse teona värbamine. Ärakasutamine hõlmab sätte kohaselt ka tööalast ärakasutamist. Itaalia karistusseadustikus on tööjõu ebaseaduslik vahendamine ja ekspluateerimine toodud välja eraldi sättena. Sättes on põhjalikult loetletud, millisel viisil koosseis täidetakse.

Magistritöös käsitletud viiest Euroopa Liidu riigist saaks magistritöö autori hinnangul Eestile eeskujuks tuua tööalase ärakasutamise käsitlemise Saksamaa ja Itaalia karistusseadustike kohaselt, sest nendes riikides leiab tööalane ärakasutamine käsitlemist eraldi koosseisudes. Seega on karistusseadustikes välja toodud põhjalik käsitus, mida tuleb käsitleda tööalase ärakasutamisenä. Eestis vastav regulatsioon puudub. Olenemata sellest tuleb tõdeda, et Eestis lahendab vastava küsimuse hetkel ära ka kelmuse koosseis, nagu on leidnud Anna Markina jt. Rahvusvahelistes õigusaktides käsitletakse inimkaubanduse ühe vormina ka tööalast ärakasutamist, seega ei ole põhjus miks Eestis tööalane ärakasutamine niivõrd vähe käsitlemist leiab, seostatav rahvusvaheliste õigusaktidega. Rahvusvahelised õigusaktid on küll Eesti karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisu kujundanud, kuid siiski jääb probleem seoses tööalase ärakasutamise vähese käsitlusega aktuaalseks. Nimetatud vastuolu, et inimkaubanduse

koosseis on siiski vaatamata koosseisu laiale käsitlusele endiselt tööalase ärakasutamise osas puudulik, on irooniline. Selles osas ei ole rahvusvahelised õigusaktid kujundanud karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisu ikkagi piisavalt laiahaardeliseks ning inimkaubanduse koosseis ei vasta selles osas rahvusvahelisele õigusele. Inimkaubanduse koosseis peaks justkui olema veel laiem, kui see käesoleval hetkel on. Eesti inimkaubanduse probleemid saab küll ära lahendada muude koosseisudega, kuid see muudab praktika riikidevaheliselt ebahühtlaseks ning vajadusel on keeruline pöörduda teiste riikide kohtupraktikate ja õigusaktide poole. Siiski muudaks veel laiem koosseis inimkaubanduse määratlemise magistr töö autori hinnangul veel segasemaks.

KOKKUVÕTE

Inimkaubandus on üks raskemaid inimsusevastaseid kuriteoliike ning selle toimepanemisel rikutakse raskelt inimõiguseid. Tegemist on väga tulutoova ja madala riskitasemega kuriteoliigiga, kuna inimkaubanduse ohvreid on raske tuvastada. Inimkaubandus on suures osas riikidest üle maailma kriminaliseeritud ning inimkaubanduse vastase võitlemise eesmärgil on rahvusvaheliselt kehtestatud mitmeid õigusakte. Vaatamata sellele on inimkaubanduse mõiste riikide tasandil ebaühtlane, sest riigid on rahvusvahelised õigusaktid erinevalt üle võtnud. Ka Eesti inimkaubanduse koosseis karistusseadustikus ei sisalda täpselt neid elemente, mis nähakse ette riigiülestes õigusaktides. Käesolevas magistritöös analüüsis autor inimkaubanduse sisustamist Eesti karistusseadustikus. Töö peamine eesmärk oli vastata küsimusele, kas rahvusvahelised õigusaktid on tinginud niivõrd laia inimkaubanduse koosseisu, kui seda on karistusseadustikus magistritöö kirjutamise ajal. Selle raames hindas autor ka seda, milline on majandusliku kasu määratlemise olulisus inimkaubanduse koosseisus ning kas tööalase ärakasutamise vähene käsitus inimkaubanduse koosseisus tuleneb rahvusvahelistest õigusaktidest.

Inimkaubanduse koosseis on välja kujunenud varasemast orjastamise koosseisust. Magistritöö kirjutamise käigus selgus, et juba orjastamise koosseis ning selle muudatused on suures osas tuletatavad rahvusvahelistest õigusaktidest. Karistusseadustik on sellest ajast saati olnud vajalik hoida kooskõlas kõrgemalseisvate õigusaktidega. Orjastamise koosseisu ei olnud nii laia hõlmatusega kui on magistritöö kirjutamise ajal kehtiv inimkaubanduse koosseis, kuid koosseisu algsest kehtestamisest alates on märgatav selle järkjärguline laiemaks muutumine. Koosseis muutus olulisest laiemaks, kui kehtestati orjastamise koosseisu asemel inimkaubanduse koosseis 2012. aastal. Inimkaubanduse koosseisu kehtestamise kohustus tulenes rahvusvahelistest õigusaktidest, sest karistusseadustik oli vaja kooskõlla viia kõrgemalseisvate õigusaktidega. Kuigi karistusseadustiku eelnõust ei selgu, millise õigusakti mõjul muudatus läbi viidi, näis, et muudatuse vajalikkus võis tuleneda inimkaubanduse direktiivist. Inimkaubanduse koosseis oli varem kehtinud orjastamise koosseisuga võrreldes tunduvalt laiem hõlmatusega.

Ka inimkaubanduse koosseis on läbi teinud muudatusi. Magistritöö käigus selgus, et ka neid muudatusi saab kaudselt pidada tulenevaks rahvusvahelistest õigusaktidest. Riigiülesed õigusaktid- inimkaubanduse direktiiv, inimkaubanduse konventsioon ja ÜRO inimkaubanduse protokoll- ei käsitle majanduslikku kasu kui elementi, mis on inimkaubanduse koosseisu

käsitlemisel kindlasti vaja tuvastada. Kuigi need õigusaktid omavad mõju sellele, milline on hetkel kehtiv inimkaubanduse koosseis Eestis, on inimkaubanduse koosseisu kujundatud ka seadusandja vastureaktsiooniks Riigikohtu seisukohale. Nimelt leidis Riigikohus 2017. aastal, et inimkaubanduse puhul on oluline teo majandusliku iseloomu tuvastamine. Kuigi seadus Riigikohtu lahendi tegemise ajal majanduslikku elementi koosseisus ei nimetanud, siis vaatamata sellele pidas Riigikohus inimkaubanduse puhul esmatähtsaks majandusliku iseloomu tuvastamist. Seadusandja vastureaktsioonina sellisele Riigikohtu seisukohale muudeti 2019. aastal inimkaubanduse koosseisu. Seadusandja soovis rõhutada inimkaubanduse koosseisus majandusliku kasu mittetuvastamise vajalikkust. Kui Eesti seadus nõuaks majandusliku kasu tuvastamist, läheks Eesti karistusseadustik vastuollu eelpool nimetatud rahvusvaheliste õigusaktidega. Koosseisu lisati fraas “majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma sellela”. Sellise muudatusega lisati küll koosseisu majanduslikku kasu puudutav element, kuid sisuliselt tähendab see majandusliku kasu täitmise nõude eemaldamist inimkaubanduse koosseisust. Sellise muudatusega laiendati inimkaubanduse koosseisu võrreldes kohtupraktikaga tunduvalt, sest ka varasemalt ei nimetatud inimkaubanduse koosseisus kohustusliku elemendina majanduslikku kasu. Alates sellest muudatusest 2019. aastal on inimkaubanduse koosseis väga lai ning kohati ebaselge, sest koosseisu määratlus ei nõua teo kriminaliseerimiseks majandusliku kasu saavutamise tuvastamist. Kõik sättes loetletud teod on karistatavad isegi siis, kui teoga ei saavutata majanduslikku kasu. Peale seadusemuudatust 2019. aastal ei ole Riigikohus hinnanud majandusliku kasu vajalikkust inimkaubanduse koosseisus, seega ei ole teada, kas Riigikohus on seadusandja hetkel kehtiva inimkaubanduse käsitlusega nõus või on inimkaubanduse koosseis peale seadusemuudatust vastuolus määratluse põhimõttega. Magistritöö põhjal asus autor seisukohale, et rahvusvahelised õigusaktid on mõjutanud Eesti inimkaubanduse koosseisu kujunemist ning tulenevalt rahvusvahelistest õigusaktidest on Eesti inimkaubanduse koosseisu käsitlus just nii lai. Majanduslik kasu element tuleneb rahvusvahelistest õigusaktidest just seetõttu, et rahvusvahelised õigusaktid ei näe ette vajadust ilmtingimata majanduslik kasu tuvastada.

Majandusliku kasu vajalikkust ei ole välja toodud ka kõikide teiste, käesolevas magistritöös analüüsitud, riikide inimkaubanduse koosseisudes. Soome, Rootsi, Austria ning Itaalia inimkaubanduse koosseisud karistusseadustikes ei sisalda majandusliku kasu elementi. Soome inimkaubanduse koosseisu kohaselt on majanduslik iseloom ainult hüvitise maksmise elemendil. Rootsis on majandusliku kasu saavutamine määravaks kupeldamise kui inimkaubandusega seotud süüteo korral karistuse määramisel. Kupeldamine ei olnud aga käesoleva magistritöö uurimisesemeks, seega seda asjaolu magistritöös põhjalikumalt

analüüsitud ei ole. Itaalia inimkaubanduse koosseis sisaldas kuni 2000 aastani kasumi tuvastamise vajalikkust inimkaubanduse koosseisus, kuid pärast ÜRO inimkaubanduse protokolliga vastuvõtmist 2000. aastal majandusliku kasu tuvastamise element Itaalia karistusseadustikust eemaldati. Saksamaa on magistratöö kirjutamisel analüüsitud riikidest ainus, mille inimkaubanduse koosseisus on nimetatud ohvri majandusliku kitsaskoha ärakasutamine. Magistratöö autor asus siinkohal seisukohale, et ka teistes analüüsitud riikides ei ole sarnaselt Eestiga vajalik tuvastada inimkaubandusega saavutatavat majanduslikku kasu. Erand on üksnes Saksamaa inimkaubanduse koosseis, milles on selgelt nimetatud ohvri majandusliku kitsaskoha ärakasutamist.

Teise magistratöös analüüsitud probleemina käsitles autor olukorda seoses tööalase ärakasutamisega Eesti inimkaubanduse koosseisus. Majandusliku kasu tuvastamise nõude kaotamisega inimkaubanduse koosseisust 2019. aastal muutus inimkaubanduse koosseisu käsitlus varasemast oluliselt laiemaks, kuid iroonilisel kombel ei ole see käesoleva hetkeni siiski piisavalt lai, et hõlmata kõiki rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevaid inimkaubanduse elemente. Nii ei ole inimkaubanduse koosseis tööalase ärakasutamise aspektist jätkuvalt piisavalt lai. Tööalasele ärakasutamisele on magistratöös pühendatud väiksem kuid mitte vähem olulisem osa. Tööalase ärakasutamise analüüsimise seisukohalt karistusseadustiku muudatused mõju ei omanud ning seaduses on olnud nimetatud üksnes väljend “töötamine tavapäratutel tingimustel”.

Asjaolu, et Eesti inimkaubanduse koosseis peaks olema veel laiem, tõi välja rahvusvahelise inimkaubandusevastase võitluse jaoks loodud organisatsioon GRETA. GRETA leidis, et Eesti inimkaubanduse koosseis ei vasta inimkaubanduse konventsiooni artiklile 4, sest Eestis puudub koosseisust tegevust käsitlev element. See tähendab sisuliselt seda, et Eesti inimkaubanduse koosseisus ei ole nimetatud selliseid tegevusi inimkaubanduse toimepanemiseks, nagu on nimetatud inimkaubanduse konventsioonis. Üheks selliseks tegevuseks on ka isiku värbamine. Karistusseadustik inimkaubanduse koosseisus sellist elementi ei nimeta. Magistratöö autor analüüsiski seda, kas tööalase ärakasutamise osas on Eesti inimkaubanduse koosseis hoopis liiga kitsas ning kas riigiüleised õigusaktid ei ole inimkaubanduse koosseisu kujundanud siiski piisavalt mitmekülgselt.

Magistratöö autor jõudis töö käigus järeldusele, et tööalase ärakasutamise tuvastamiseks saab kasutada teisi karistusseadustiku koosseise ning inimkaubanduse koosseis ei vaja tööalase ärakasutamise osas laiendamist. Kuna magistratöö autor nõustus teiste autorite seisukohtadega,

siis ei ole tema hinnangul problemaatiline olukord, kus inimkaubanduse koosseis ei nimeta eraldi tööalast ärakasutamist ühe inimkaubanduse vormina. Selles osas ei saa Eesti inimkaubanduse koosseisu pidada liiga kitsaks. Kõik kõrgemalseisvates õigusaktides nimetatud inimkaubanduse toimepanemise vormid on karistusseadustikus nimetatud ning seega vastab Eesti inimkaubanduse koosseis neile õigusaktidele.

Magistritöö autor tuvastas, et rahvusvahelised õigusaktid on kujundanud inimkaubanduse koosseisu nii laiaks nagu see käesoleval hetkel on. Kehtiva inimkaubanduse koosseisu põhjal on võimalik kvalifitseerida selliseid inimkaubandust sisaldavaid tegusid, nagu nõuavad riigiüleised õigusaktid. Kuigi inimkaubanduse koosseis on selles osas lai, et võib olla toime pandud nii majandusliku kasu saamise eesmärgil kui ka ilma selleta, ei saaks see sisuliselt olla teisiti tulenevalt kõrgemalseisvatest õigusaktidest.

PROBLEMS OF A BROAD DEFINITION OF THE COMPOSITION OF ESTONIAN TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS

Abstract

Trafficking in human beings is a serious human rights violation from which millions of people around the world suffer from. Most countries have criminalized human trafficking. A number of international legislative acts have been adopted in the fight against trafficking in human beings. Despite international laws, trafficking in human beings has been handled somewhat differently in different countries. Unequivocally, it is not clear what is meant under the definition of trafficking in human beings. The handling of human trafficking in Estonia is also somewhat different from international legislation. According to the Estonian Penal Code, the provision on trafficking in human beings does not cover exactly the same elements as those covered by international law. This is the reason why the definition of trafficking in human beings in Estonia is problematic. Under the current Penal Code, trafficking in human beings is a crime in which a person is placed, for the purpose of gaining economic benefits or without it, in a situation where he or she is forced to marry, work under unusual conditions, engage in prostitution, beg, commit a criminal offence or perform other disagreeable duties, and keeping a person in such situation, if such act is performed through deprivation of liberty, violence, deceit, threatening to cause damage, by taking advantage of dependence on another person, helpless or vulnerable situation of the person. According to the Penal Code, the composition of trafficking in human beings is vague, as the composition treats both acts committed for the purpose of obtaining economic gain and acts which do not have the purpose of gaining economic gain. The treatment of economic benefits poses a problem in the definition of trafficking in human beings.

The main goal of the present master's thesis is to find an answer to the question of whether international legislation has caused such a broad composition of human trafficking in the Estonian Penal Code. The author also evaluates in the master's thesis whether the definition of economic benefits for the qualification of human trafficking is important and what ambiguities are created by the definition of economic benefits according to the current Penal Code. During the writing of the master's thesis, it became clear that despite the fact that the composition of human trafficking according to the Penal Code is broad, it does not cover all the elements arising from supranational legislation. One of the elements not included in Estonian human trafficking is labour exploitation. Therefore, the author of the master's thesis analyzed the situation in Estonia in connection with the regulation of occupational exploitation. The research question

to which this master's thesis answers is the following: are there any problems in the composition of trafficking in human beings in Estonia- uncertainty as to whether economic benefits are or should be a determining feature of human trafficking and exclusion of labour exploitation from the definition of trafficking is due to international influences or decisions of Estonian legislator.

Present master's thesis for the analysis of the composition of human trafficking is legal-dogmatic, using interpretation, systematization and comparison as methods. The master's thesis compares different previously valid and currently valid versions of the Penal Code. In order to find the answer to the research question of the master's thesis, the author also used the wording of human trafficking of other countries as a comparison and compared them with the wording of human trafficking in Estonia. The master's thesis also compares the versions of the Penal Code with international legislation. The author of the master's thesis is based on various legal acts, their explanatory notes, Estonian case law and legal literature on human trafficking.

The predecessor of the composition of human trafficking in Estonia was the composition of slavery. The composition of enslavement was valid in Estonia in the period from 01.09.2002 to 13.04.2012. As Estonia joined several international legal acts on trafficking in human beings during this period, the composition of the enslavement to the Penal Code had to be coordinated and changes and clarifications had to be made. In 01.02.2007 changes to the composition of slavery supplemented regarding the confiscation of the extended property based on the Council of Europe Framework Decision. In 15.03.2007, the changes to the Penal Code supplemented slavery composition by adding the exploitation of helpless status. This change was a consequence of the Framework Decision on Trafficking in Human Beings. The same international law also resulted in the inclusion of the liability of a legal person in enslavement. In addition to the objective composition, there was also a change in the composition of human trafficking in relation to the aspect of punishability, but this has not been analyzed in this master's thesis. Regarding the main goal of the master's thesis, it became clear that the changes in the composition of slavery have already taken place largely due to international legislation.

The enslavement composition did not meet all the characteristics of trafficking in human beings provided for in international law, and therefore the enslavement composition was changed to trafficking in human beings. The amendments entered into force with the Penal Code, which entered into force on 14.04.2012. The purpose of this amendment was to ensure that the Penal Code was in accordance with higher law. The composition thus became much broader due to the influence of international law. The author of the master's thesis found that one of the legal

acts from which the amendment to the Penal Code could have resulted was the Trafficking in Human Beings Directive. Following the establishment of the composition of trafficking in human beings, acts of trafficking in human beings under the UN Trafficking Protocol began to be largely covered by the composition of trafficking in human beings. The annotated edition of the Penal Code points out that from enslavement to trafficking in human beings, the composition retained its structure and most of its features, so that previous views can be used to interpret the composition even now when the composition of human trafficking is valid.

The composition of trafficking in human beings has undergone several changes. The cause of a severe consequence and committing an act by the person who has committed a similar act before were added into the composition. Forced marriage was also added to the disposition of trafficking in human beings. There has been an amendment to the punishable aspect because the requirement was added that a person who has repeatedly committed similar acts can not be fully released on parole. However, from the master thesis point of view, the most important amendment to the trafficking of human beings was made in 2009, when the phrase “for the purpose of gaining economic benefits or without it” was added to the composition. This amendment significantly broadened the composition. The inclusion of such a phrase in the composition of trafficking in human beings was an opposition to the position published by the Supreme Court in 2017. The Supreme Court found that the identification of the economic character of the criminal offence is crucial for the composition of trafficking in human beings. The composition of trafficking in human beings and the human trafficking with respect to minors in force at that time of the Criminal Chamber of the Supreme Courts' decision did not contain a factor of the necessity of economic benefits for the qualification of the act. The European Union legislation on trafficking in human beings has a significant impact on why the composition of trafficking in human beings is so broad in the Penal Code after the amendments made in 2019 and involves the action for the purpose of economic gain and without it. However, the wording of the amendment of the law is not directly derived from international legislation. Rather, the idea of amending the law comes from the Trafficking in Human Beings Directive.

The composition of trafficking in human beings has not gone through any changes regarding labour exploitation, therefore the explanatory memorandums of the Penal Code do not provide any basis for the research question of the present master thesis. From the first composition of trafficking in human beings to the trafficking in human beings in force at the time of writing this master's thesis, only one phrase "work under unusual conditions" has been included in the composition.

The overview of the trafficking in human beings is given by international legislation, such as The Trafficking in Human Beings Directive ie European Parliament and the Council directive 2011/36/EL, the Trafficking in Human Beings Convention, the UN protocol against Trafficking in Human Beings which is also known as Palermo protocol. the Charter of Fundamental Rights of the European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union, and Council Framework Decision 2008/841/JHA. The analysis of these legal acts shows whether such a broad composition of the Penal Code has been caused by supranational legal acts transposed into the Estonian legal system. The supranational legislation - the Trafficking in Human Beings Directive, the Convention on Trafficking in Human Beings and the UN Trafficking Protocol - does not address economic benefits as an element that must be identified when dealing with the composition of trafficking in human beings. Nevertheless, these legal acts have an impact on the current composition of human trafficking in Estonia.

Analyzing the composition of human trafficking in Finland, Sweden, Germany, Austria and Italy, the author of the master's thesis took the position that it is not necessary to identify the economic benefits of human trafficking in these countries as well. The only exception is the composition of trafficking in human beings in Germany, which clearly mentions the exploitation of the victim's financial predicament.

According to GRETA, an international organization established to combat trafficking in human beings, the composition of Estonian trafficking in human beings does not comply with Article 4 of the Convention on Trafficking in Human Beings. The definition of trafficking in human beings in the Estonian Penal Code does not cover all the definitions set out in the article of the Convention. As the main purpose of this master's thesis is to analyze whether international law has led to such a broad composition of trafficking in human beings in the Penal Code, it should be noted that the composition of trafficking in human beings is still not broad enough to comply fully with the Convention on Trafficking in Human Beings. The forms of exploitation related to trafficking in human beings covered by the Convention on Trafficking in Human Beings shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs. In order for the Estonian Penal Code to comply with the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, it should also include forced labour or services, slavery, and the removal of organs as forms of exploitation. However, most of the actions for committing human trafficking listed in the Convention on Trafficking in Human Beings are still covered by separate provisions. The author of the master's thesis does

not understand the need to address these activities in one provision if they also exist in the current Penal Code. The author of the master's thesis also does not find that the composition of human trafficking in Estonia would be too narrow compared to the Convention on Trafficking in Human Beings without specifically mentioning the elements of activity.

The handling of economic benefit in the composition of human trafficking in Estonia is not unambiguous and clear. The composition is confusing, especially after the change of composition in 2019, because the phrase “for the purpose of gaining economic benefits or without it” was added to the composition. Previously, no economic benefit was mentioned in the composition, but according to the interpretation of the Supreme Court, in order to classify the composition, it was still necessary to establish it. The author of the master's thesis analyzed the case law and the handling of other domestic organizations, as well as the handling of economic benefits of other countries as part of human trafficking. Based on the analysis, the author of the master's thesis took the position that economic benefits are not a factor without which there could be no human trafficking. Economic gain is mainly seen as a factor influencing the punishment of an act of trafficking in human beings. The Supreme Court is the only organization that states that without the identification of the economic nature of a trafficker, there is no human trafficking. Other views and the views of other countries do not confirm this view. This view can also answer the research question of the master's thesis - namely, the author of the master's thesis takes a position, that the identification of the goal of achieving economic gain in classifying an act as human trafficking cannot and should not be decisive. The composition thus becomes wider, but a narrower approach would omit important circumstances.

The labour exploitation of a person must result in the commercial or economic gain of a certain third party. If sexual exploitation is profitable, then from labour exploitation there are cost savings, which can still be considered as cost-effective behaviour. The problematic nature of Estonian labour exploitation is shown by the fact that men from Estonia are also considered to be the most labour-related victims in Europe. As the Penal Code does not explicitly provide labour exploitation as a form of human trafficking, then there is relatively little handling of labour exploitation as human trafficking. According to the author of the master's thesis, from the five European Union countries, the handling of labour exploitation according to the German and Italian penal codes could be used as an example for Estonia, because in these countries labour exploitation is a separate offence. Thus, the Penal Code sets out a comprehensive approach that must be considered as labour exploitation. There is no corresponding regulation

in Estonia. There is no corresponding regulation in Estonia. Nevertheless, it must be acknowledged that the composition of the fraud is currently solving the corresponding issue in Estonia. It is controversial that the composition of trafficking in human beings is still deficient in terms of labour exploitation, despite its broad approach. International law has still not made the composition of the Penal Code trafficking in human beings sufficiently comprehensive, and the composition of trafficking in human beings does not comply with international law. The composition of human trafficking should seem to be even broader than it is at the moment. Although the problems of human trafficking in Estonia can be solved with other compositions, this makes the practice uneven between countries and, if necessary, it is difficult to turn to the case law and legislation of other countries. However, an even wider composition according to the author of the master's thesis would make the definition of human trafficking even more confusing.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Bassiouni, M. Effective national and international action against organized crime and terrorist criminal activities. *Emory International Law Review*, 1990. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/emint4&div=11&start_page=9&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (23.11.2020).
2. Braun, K. "I Don't Take This Man to Be My Lawfully Wedded Husband": Considering the Criminal Offense of "Forced Marriage" and Its Potential Impact on the Lives of Girls and Young Women with Migrant Backgrounds in Germany. *German Law Journal*. 2015. Arvutivõrgus: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/i-dont-take-this-man-to-be-my-lawfully-wedded-husband-considering-the-criminal-offense-of-forced-marriage-and-its-potential-impact-on-the-lives-of-girls-and-young-women-with-migrant-backgrounds-in-germany/3CAD7D5ABB452DCCA3666D129E8A990B> (13.02.2021).
3. Broad, R.; Lord, N.; Duncan, C. The financial aspects of human trafficking: A financial assessment framework. *Sage Journals*, 2020. Arvutivõrgus: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1177/1748895820981613> (07.11.2020).
4. Markovic, D, M.; Dostic, S; Radojkovic, Z. CRIMINAL-LAW AND CRIMINALISTICS ASPECTS OF DISTINGUISHING PEOPLE SMUGGLING FROM HUMAN TRAFFICKING. *International Journal of Economics and Law*, 2019. Arvutivõrgus: <https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/ijecol25&id=113&collection=journals&index=#> (13.09.2020).
5. Dill, S. E. Human trafficking: decade's track record, plus techniques for prosecutors and police moving forward. *Criminal Justice*, 2011. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/cjust26&div=8&start_page=18&collection=journals&set_as_cursor=12&men_tab=srchresults (15.02.2021).
6. Elizabeth G. Wright, E. G. Follow the Money: Financial Crimes and Forfeiture in Human Trafficking Prosecutions. *United States Attorneys' Bulletin*, 2017. Arvutivõrgus: <https://www.htlegalcenter.org/wp-content/uploads/Follow-the-Money-Financial-Crimes-and-Forfeiture-in-Human-Trafficking-Prosecutions.pdf> (09.12.2020).

7. Gutauskas, A.; Kalesnykas, R. HUMAN TRAFFICKING AND THE PECULIARITY'S OF ITS CRIMINAL LEGAL EVALUATION. SERIES JURISPRUDENTIA, 2009. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/auaplsj12&div=26&start_page=140&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults (10.01.2021).
8. Kairjak, M.; Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 2017.
9. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4. tr. Tallinn: Juura 2015.
10. Kask, M; Markina, A. Trafficking for Forced Labour and Labour Exploitation in Estonia. 2011. Arvutivõrgus: <http://ft.ee/admin/upload/files/Estonian%20report%20FLEX.pdf> (27.01.2021).
11. Leps, A.; Kink, A.; Luht, K.; Blumberg, S. Sotsiaaltöö praktika. Juhendmaterjal aitab tuvastada inimkaubanduse ohvreid ja osutada neile abi. Ajakiri Sotsiaaltöö, 2019- 4. Arvutivõrgus: https://www.tai.ee/images/ST4_2019_44kuni49.pdf (28.01.2021).
12. Lillie, M. The Dirty Economics of Human Trafficking. HUMAN TRAFFICKING SEARCH 2013. Arvutivõrgus: <https://humantraffickingsearch.org/the-dirty-economics-of-human-trafficking/> (09.03.2021).
13. Lochbihler, B. RAPORT. 13.6.2016 inimkaubanduse vastase võitluse kohta ELi välissuhetes (2015/2340(INI)) Arvutivõrgus: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0205_ET.html#title1 (12.01.2021).
14. Mahmoud, T. O.; Trebesch, C. The economics of human trafficking and labour migration: Micro-evidence from Eastern Europe. Arvutivõrgus: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0147596710000028> (14.01.2021).
15. Meyer, S. Trafficking in Human Organs in Europe. A Myth or an Actual Threat? European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2006. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/eccc14&id=217&men_tab=srchresults (12.12.2020).
16. Movsisyan, S. HUMAN TRAFFICKING IN A DIGITAL AGE: WHO SHOULD BE HELD ACCOUNTABLE? Michigan State International Law Review, vol. 27, no. 3, 2019, p. 539-592. Arvutivõrgus: <https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/mistjintl27&div>

- [=21&start_page=539&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults](#)
(03.10.2020).
17. Puraite, A. ECONOMIC IMPACT OF ORGANISED CRIME TO STATE SECURITY. Problems of Legality, 2020. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/proble149&div=16&start_page=185&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
(16.01.2021).
18. Säär, A.; Kaurit, M, H. Inimõiguste Keskus. Orjuse ja sunniviisilise töötamise keeld. Arvutivõrgus: <https://humanrights.ee/materjalid/inimoigused-eestis-2016-2017/orjuse-ja-sunniviisilise-tootamise-keeld/> (14.02.2021).
19. Saar, J.; Markina, A.; Strömpl, J.; Annist, A.; Hanson, L.; Derman, N.; Saar, U. Seksuaalne ekspluateerimine ja inimkaubandus Eestis. Arvutivõrgus: <https://www.rahvatervis.ut.ee/handle/1/1548> (26.11.2020).
20. Schmidt, A. Human Trafficking – Between Punishable Human Rights Violations and Decriminalization. EuCLR European Criminal Law Review, Volume 10, Issue 3, 2020. Arvutivõrgus: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2193-5505-2020-3-272/human-trafficking-between-punishable-human-rights-violations-and-decriminalization-jahrgang-10-2020-heft-3> (13.12.2020).
21. Soo, K.; Markina, A. Tööjõumigratsiooni varjatud pool: Eesti inimeste tööalase ärakasutamise kogemused välismaal. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2014. Arvutivõrgus: <http://ft.ee/admin/upload/files/Raport2.pdf> (14.02.2021).
22. Kelemen, K.; Johansson, M. C. Still Neglecting the Demand that Fuels Human Trafficking: A Study Comparing the Criminal Laws and Practice of Five European States on Human Trafficking, Purchasing Sex from Trafficked Adults and from Minors. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 21 (Issues & 4), 2013. Arvutivõrgus: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/eccc21&div=22&start_page=247&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults
(09.01.2021).
23. Surtees, R. Traffickers and Trafficking in Southern and Eastern Europe. Considering the Other Side of Human Trafficking. European Journal of Criminology. Austria, 2008. Arvutivõrgus: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.915.9162&rep=rep1&type=pdf> (10.01.2021).

24. Symeonidou-Kastanidou, E. DIRECTIVE 2011/36/EU ON COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS Fundamental Choices and Problems of Implementation. *New Journal of European Criminal Law*. 2016. Arvutivõrgus: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/203228441600700406> (14.11.2020).
25. Virta, M. VARASTETTUJA UNELMIA – kauppatavarana ihminen. Arvutivõrgus: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22297/Virta_Mari.pdf?sequence=1 (17.01.2021).
26. Viuhko, M. Human Trafficking for Sexual Exploitation and Organized Procuring in Finland. *European Journal of Criminology*, 2010. Arvutivõrgus: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1477370809347945> (20.01.2021).
27. Viuhko, M; Jokinen, A. HUMAN TRAFFICKING AND ORGANISED CRIME Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland. 2009. Arvutivõrgus: <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/385961049.pdf> (07.01.2021).
28. Wheaton, E. M.; Schauer, E. J.; Galli, T. V. Economics of Human Trafficking. *International Migration*. 2010. Arvutivõrgus: <https://www.amherst.edu/media/view/247221/original/Economics+of+Human+Trafficking.pdf> (12.12.2020).
29. Ylinen, P.; Jokinen, A.; Pekkarinen, A-G.; Ollus, N.; Jenu, K-P. Tööalase ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse avastamine. Helsinki, 2020. Arvutivõrgus: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/tooalase_ekspluateerimise_eesmargil_toimuva_inimkaubanduse_avastamise_juhis.pdf (24.11.2020).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. *Codice Penale. Capo III - Dei delitti contro la libertà individuale*. Arvutivõrgus: <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/titolo-xii/> (20.10.2020).
2. EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE HARTA (2010/C 83/02). Euroopa Liidu Teataja C 83/389.
3. EUROOPA LIIDU TOIMIMISE LEPINGU KONSOLIDEERITUD VERSIOON. Euroopa ET Liidu Teataja C 326/47.
4. EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2011/36/EL, 5. aprill 2011, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. Euroopa Liidu Teataja L 101, 15.4.2011, lk 1—11.
5. EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON. NÕUKOGU RAAMOTSUS, milles käsitletakse inimkaubanduse ennetamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK {SEK(2009) 358} {SEK(2009) 359}. SELETUSKIRI, p 1.1. Arvutivõrgus:
6. Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch, Fassung vom 05.02.2020. Arvutivõrgus: https://www.legislationline.org/download/id/8548/file/Austria_CC_1974_am122019_de.pdf (15.10.2020).
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009PC0136&from=ES> (05.09.2020).
7. Inimkaubandusvastane Euroopa Nõukogu konventsioon. - RT II, 23.12.2014, 2.
8. Karistusseadustik. - RT I 2002, 86, 504.
9. Karistusseadustik. - RT I, 10.07.2020, 18.
10. Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduste muutmise seadus. - RT I 2007, 13, 69.
11. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. - RT I, 26.06.2017, 69.
12. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. - RT I, 19.03.2019, 3.
13. Karistusseadustiku muutmise seadus. - RT I, 04.04.2012, 1.
14. Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. RT II, 26.09.2017, 2.
15. Nõukogu Raamotsus 2005/212/JSK, 24. veebruar 2005, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist. Euroopa Liidu Teataja L 68, 15.3.2005, lk 49-51.

16. NÕUKOGU RAAMOTSUS 2008/841/JSK, 24. oktoober 2008, organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kohta. Euroopa Liidu Teataja L 300/42, 11.11.2008.
17. Nõukogu raamotsus, 19. juuli 2002, inimkaubanduse vastu võitlemise kohta (2002/629/JSK). Euroopa Liidu Teataja L 203, 01/08/2002 Lk 0001 - 0004.
18. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 21.11.2020, 13.
19. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. - RT I 2007, 2, 7.
20. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. - RT II 2004, 7, 23.
21. *Rikoslaki*. 19.12.1889 / 39. Arvutivõrgus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L25> (14.01.2021).
22. *Strafgesetzbuch*. Arvutivõrgus: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html> (10.10.2020).
23. The Swedish Criminal Code. Lk 24. Arvutivõrgus: <https://www.government.se/4a8349/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf> (16.02.2021).
24. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 23.05.2020, 4.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

1. HKMo 1-17-689.
2. RKKKo 1-17-689, p 2.
3. TlnRnKo 1-17-689 p 5.

KASUTATUD VEEBIALLIKAD

1. COUNCIL OF EUROPE. Action against Trafficking in Human Beings. Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/composition> (14.12.2020).
2. Euroopa Parlament. Teabelehed Euroopa Liidu kohta. Arvutivõrgus: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/25/euroopa-komisjon> (23.10.2020).
3. European Commission. Trafficking explained. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/citizens-corner/trafficking-explained_en (03.12.2020).
4. European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Sweden. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/sweden_en (03.11.2020).
5. European Commission. Data collection on trafficking 2018 in human beings in the EU. Lancaster University, 2018. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20181204_data-collection-study.pdf (12.11.2020).
6. European Commission. Organised Crime & Human Trafficking. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking_en (17.10.2020).
7. European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Estonia. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/estonia_en (07.10.2020).
8. European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Germany. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/germany_en (07.10.2020).
9. European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Austria. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/austria_en (17.10.2020).
10. European Commission. Together Against Trafficking in Human Beings. Member States. Italy. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/Italy_en (20.10.2020).
11. European Commission. Trafficking explained. Arvutivõrgus: <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/citizens-corner/trafficking-explained> (01.11.2020).
12. European Commission. Trafficking in human beings. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/trafficking-in-human-beings_en (28.10.2020).

13. European Parliament. The fight against trafficking in human beings in the EU's external relations. Arvutivõrgus: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0300_EN.pdf?redirect (02.02.2021).
14. EUROPEAN WEB SITE ON INTEGRATION. Legislative Decree 25.7.1998, No. 286 on "Consolidated Act of Provisions concerning immigration and the condition of third country nationals. Arvutivõrgus: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/legislative-decree-2571998-no-286-on-consolidated-act-of-provisions-concerning-immigration-and-the-condition-of-third-country-nationals> (21.10.2020).
15. Europol Public Information. Situation Report. Trafficking in human beings in the EU. THE HAGUE, 2016. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/situational_report_trafficking_in_human_beings_europol.pdf (05.09.2020).
16. Eurostat. Statistical working papers. Trafficking in human beings. Publications Office of the European Union 2014. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-is-new/news/news/docs/20141017_working_paper_on_statistics_on_trafficking_in_human_beings_en.pdf (17.11.2020).
17. FATF REPORT Financial Flows from Human Trafficking. 2018. Arvutivõrgus: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/human-trafficking-2018.pdf> (13.01.2021).
18. GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Access to justice and effective remedies for victims of trafficking in human beings. EVALUATION REPORT AUSTRIA. Third evaluation round. Strasbourg, 2020. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2020-03-fgr-aut-en/16809eb4fd> lk 5 (11.12.2020).
19. GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. GUIDANCE NOTE on preventing and combatting trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation. Council of Europe, 2020. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/guidance-note-on-preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-/1680a1060c> (18.11.2020).
20. GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Italy. SECOND EVALUATION

- ROUND. Strasbourg, 2019. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2018-28-fgr-ita/168091f627> (12.01.2021).
21. GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Sweden. SECOND EVALUATION ROUND. Strasbourg, 2018. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2018-8-fgr-swe-en/16808b1cd7> (12.01.2021).
22. GROUP OF EXPERTS ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Estonia. Strasbourg, 2018. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/greta-2018-6-fgr-est-en/16808b292c> (07.11.2020).
23. Human Rights First. How to Dismantle the Business of Human Trafficking. 2015. Arvutivõrgus: <https://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/HRF-Anti-Trafficking-Blueprint-final.pdf> (20.01.2021).
24. International Centre for Migration Policy Development. Legislation and the Situation Concerning Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation in EU Member States. 2009. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/crime/docs/evaluation_eu_ms_thb_legislation_en.pdf (20.12.2020).
25. Karistusseadustik 119 SE. Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 2001. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c321fb1-dc00-3e2a-aef2-a88bef6d0f5c/Karistusseadustik> (20.02.2021).
26. Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadus. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/eelvaadeSeadusUudis/278#2> (03.12.2020).
27. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Tallinn, 2011. Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/813e8e7b-cb63-41bb-95bc-ab571eeee7dd#87> (02.01.2021).
28. Naciones Unidas. Informe de la Relatora Especial sobre la trata de personas, especialmente mujeres y niños, Joy Ngozi Ezeilo. 2014. Arvutivõrgus: https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A-HRC-26-37-Add4_sp.doc (21.10.2020).
29. Organization for Security and Co-operation in Europe. Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings Tech Against Trafficking. Leveraging innovation to fight trafficking in human beings: A

- comprehensive analysis of technology tools. Vienna, 2020. Arvutivõrgus: https://www.osce.org/files/f/documents/9/6/455206_1.pdf (04.01.2021).
30. Organization for Security and Co-operation in Europe. Report of the OSCE Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings: New Challenges and New Opportunities. Vienna, 2018-2019. Arvutivõrgus: https://www.osce.org/files/f/documents/2/8/439712_1.pdf (18.12.2020).
31. Osservatorio Interventi Tratta. Human trafficking in Italy. Arvutivõrgus: <https://www.osservatoriointerventitratta.it/en/human-trafficking-in-italy/> (14.01.2021).
32. Rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seadus. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/eelvaadeSeadusUudis/255#2> (12.10.2020).
33. Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Põhja- ja Baltimaade regiooni ning Euroopa idapoolsete naaberriikide piirkondlik esindus. Seksuaalne ekspluateerimine ja inimkaubandus Eestis. SITUATSIIONI ANALÜÜS. Helsingi, 2005. Arvutivõrgus: <https://www.rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1548/1/IOM2005.pdf> (08.11.2020).
34. Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/52c72666-5c5a-4163-a0b6-b627176c3d96?activity=2#CNOUmx11> (12.12.2020).
35. Seletuskiri karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/07adb6a3-3cb1-4084-ba73-2f9098923948> (18.02.2021).
36. Seletuskiri karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (ohtlikud kalduvuskurjategijad, välismaalastest kurjategijad) eelnõu juurde. SELETUSKIRI. Arvutivõrgus: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/4e414eb2-aba8-4033-808a-52644fc9b01a?activity=1#413mWV3M> (05.01.2021).
37. Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi. Inimkaubandus. Arvutivõrgus: <https://www.palunabi.ee/mis-juhtus/inimkaubandus/> (10.11.2020).
38. TNS Emor. Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas UURINGU ARUANNE. 2014. Arvutivõrgus: <http://ift.ee/admin/upload/files/Elanike%20hoiakud%20soop%C3%B5hise%20v%C3>

- [%A4givalla%20ja%20inimkaubanduse%20valdkonnas2014_aruanne_TNS%20Emor_1%C3%B5plik.pdf](#) (27.02.2021).
39. U.S. DEPARTMENT of STATE. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. 2020 Trafficking in Persons Report: Germany. Arvutivõrgus: <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/germany/> (08.10.2020).
40. U.S. DEPARTMENT of STATE. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. 2017 Trafficking in Persons Report: Estonia. Arvutivõrgus: <https://www.state.gov/reports/2017-trafficking-in-persons-report/estonia/> (15.11.2020).
41. U.S. Embassy in Estonia. 2020 Trafficking in Persons Report: Estonia. Arvutivõrgus: <https://ee.usembassy.gov/2020-07-2-2/> (15.11.2020).
42. United Nations Office on Drugs and Crime. Human Trafficking Knowledge Portal. Sentence 1081/2019. Arvutivõrgus: https://sherloc.unodc.org/cld/case-law-doc/drugcrimetype/ita/2019/sentence_10812019.html?lng=en&tmpl=htms (30.10.2020).
43. UNITED NATIONS Offices on Drug and Crime. An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action. New York 2008. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/An_Introduction_to_Human_Trafficking_-_Background_Paper.pdf (13.02.2021).
44. UNITED NATIONS Offices on Drug and Crime. Global Report on Trafficking in Persons. New York 2016. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf (15.12.2020).
45. United Nations. Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. Arvutivõrgus: <https://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.shtml> (14.02.2021).
46. UNODC. GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. 2014. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/GLOTIP_2014_full_report.pdf (28.09.2020).
47. Uudised. Euroopa Parlament. Inimkaubandus – raske kuritegu, mille tõttu kannatavad miljonid. 2017 Arvutivõrgus: <https://www.europarl.europa.eu/news/et/headlines/society/20171012STO85932/inimkaubandus-raske-kuritegu-mille-tottu-kannatavad-miljonid> (12.09.2020).

48. VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU MINORITETSOMBUDSMANNEN. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija. Helsinki, 2014. Arvutivõrgus: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/k_19+2014.pdf#search=ihmiskaupan%20raportoiija (13.01.2021).